BOD-3
Block-4

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର
Odisha State Open University
Sambalpur

ସ୍ନାତକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

ଓଡ଼ିଆ (ସମ୍ମାନ)

BAOD (HONOURS)

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ

· ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସବୁଜଧାରା ଓ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଧାରା

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର, ଓଡ଼ିଶା
Odisha State Open University, Sambalpur, Odisha
Established by an Act of Government of Odisha.

ଓଡ଼ିଆ ସ୍ନାତକ ସମ୍ମାନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

ପାଠ୍ୟକ୍ରମ - ୩
ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ

ବ୍ଲକ୍

୪ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସବୁଜଧାରା ଓ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଧାରା

ପ୍ରଥମ ଏକକ
ସବୁଜ କବିତାର ଧାରା

ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ
ପ୍ରଗତି କବିତାର ଧାରା

ତୃତୀୟ ଏକକ
ସମସାମୟିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ

ଚତୁର୍ଥ ଏକକ
ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ କବିତାର ଧାରା

ପାଠ୍ୟକ୍ରମ : ୩

ବ୍ଲକ୍ : ୪

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ : ୨୦୨୧

ଲେଖକ : ଡକ୍ଟର ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ପାଢ଼ୀ

ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ଅଞ୍ଚଳ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ପଦ୍ମପୁର, ବରଗଡ଼।

(ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ଏକକ)

ଡକ୍ଟର ନଟବର ଶତପଥୀ

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ, ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ରେଭେନ୍ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ।

(ଚତୁର୍ଥ ଏକକ)

ସମୀକ୍ଷକ : ଡକ୍ଟର ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ରଥ

ଭୀମଭୋଇ ଚେୟାର, ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର।

ସଂଯୋଜିକା : ଡକ୍ଟର ସୁନୀତି ଦେବତା

ଶୈକ୍ଷିକ ପରାମର୍ଶଦାତା, ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର।

ଅଳଙ୍କରଣ : ଲିପିନା ସାହୁ

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର।

ଡିଟିପି : ନୃସିଂହ ପ୍ରଧାନ, ବୁର୍ଲା, ସମ୍ବଲପୁର।

ପ୍ରକାଶକ

ଡକ୍ଟର ମାନସ ରଞ୍ଜନ ପୂଜାରୀ

କୁଳସଚିବ

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ

© OSOU, 2021. **"Adhunika Odia Sahitya"** is made available under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0http : creative commons.org/ licences/by-sa/4.0

ପ୍ରଥମ ଏକକ : ସବୁଜ କବିତାର ଧାରା

ବିଷୟ ଗଠନ :

୧.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
୧.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ
୧.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ
୧.୪ ସବୁଜ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଓ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ
୧.୫ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ
୧.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୧.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶଧାରାରେ ସବୁଜ ଯୁଗ ହେଉଛି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାଳ। ସତ୍ୟବାଦୀ ଯୁଗର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହି ଯୁଗ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା। ସୀମିତ ସମୟ ସୀମା ମଧ୍ୟ ରେ ଏହି ଯୁଗର ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଏହି ମସୟରେ ରଚିତ ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଏହି ସମୟରେ ରଚିତ କବତାଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ। ମୂଳତଃ, ଏହି ଯୁଗର କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର ରାୟ, କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ହରିହର ମହାପାତ୍ର, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀ ପ୍ରମୁଖ ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ଆସି ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଚେତନାକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ କବିତା ରଚନାର ଅୟମାରମ୍ଭ କରିଥିଲେ। ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେମାନଙ୍କ କାବ୍ୟସ୍ୱରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲେ। ମାନବବାଦ, ବାସ୍ତବବାଦ, ସାମାଜିକତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, ରହସ୍ୟବାଦ, ଆଧିଭୌତିକ ଚେତନା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ। 'ସାମ୍ୟବାଦୀ' ଚେତନାର ସ୍ୱର ମଧ୍ୟ ଏହି ଯୁଗର କବିମାନଙ୍କ କବିତାରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ। ଉକ୍ତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏହି ସମୟଖଣ୍ଡ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟରେ ନୂତନ ଯୁଗର ସମ୍ଭାବନା ବହନ କରିଥାଏ। ତେଣୁ, ଏହି ଯୁଗ ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟାପକ ଓ ବିସ୍ତୃତ ଭାବେ ପଠନର ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଅଛି।

୧.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ

ଏହି ଏକକରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିପାରିବେ :

- ସବୁଜ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି
- ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କ ପରିଚୟ
- ସବୁଜ କବିତାର ଆତ୍ମୀକ ଦିଗ
- ସବୁଜ କବତାର ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ

୧.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

ପରମ୍ପରା ପ୍ରତି ବିତୃଷ୍ଣା ଓ ବୀତସ୍ପୃହତା ଯୋଗୁଁ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହିଭଳି ଭାବରେ ଭାବରେ ସାରଳାଯୁଗଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସତ୍ୟବାଦୀ ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗର ସୂତ୍ରପାତ ଘଟିଛି । ସେହିଭଳି ସତ୍ୟବାଦୀ ଯୁଗର କବିତା ମଧ୍ୟ ରେ ନିହିତ ଉଗ୍ର ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଶିବଜ୍ଞାନରେ ଦେଶସେବା ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କ ଚେତନାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ଓ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ । ସେହି କାଳରେ ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟରେ ପରମ୍ପରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ନୂତନ ଧାରାର କବିତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଗ ର କବିମାନେ ଉକ୍ତ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱତଃ ପାରମ୍ପରିକ କାବ୍ୟ ଚେତନା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ନୂତନ କବିତାର ଧାରା ତାହା ହିଁ ସବୁଜ ଧାରା ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଅଛି ।

୧.୪ ସବୁଜ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଓ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ

ସତ୍ୟବାଦୀ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ଧାରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାଧିତ ହୋଇ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ସକାଶେ ଯେଉଁ ନୂତନ କାବ୍ୟାନ୍ଦୋଳନ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିଥିଲା, ତାହା 'ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ' ବା 'ସବୁଜ କବିତା' ରୂପେ ଅଭିହିତ । ଏହି ସାହିତ୍ୟର ବ୍ୟାପ୍ତି ଅତି ସୀମିତ । ଏହି ଯୁଗର ସମୟ ସୀମା ହେଉଛି ୧୯୨୦ରୁ ୧୯୩୫ ମଧ୍ୟ ରେ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ଏହି ଯୁଗର କବିମାନଙ୍କର ତଥାକଥିତ ସବୁଜ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଏହି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ମାତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତୀ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଏହି ଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ସ୍ୱକୀୟ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଯୁଗର ତରୁଣ କବିବୃନ୍ଦ ଆଇ.ଏ. ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ 'ନନ୍ ସେନ୍ସ କ୍ଲବ' ନାମକ ଏକ କ୍ଲବ୍‌ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେହି କ୍ଲବ୍‌ର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା । ପୁରାତନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ନୂତନକୁ ସ୍ୱାଗତ । ସବୁଜ ପଞ୍ଚସଖା ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ, କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ, ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର, ହରିହର, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଥିଲେ ଏହି କ୍ଲବ୍‌ର ସଦସ୍ୟ । ଏହି କ୍ଲବ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସେମାନେ ନିଜକୁ 'ସବୁଜ' ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହି କ୍ଲବ୍ ଆନୁକୂଲ୍ୟରୁ 'ଯୁଗବୀଣା' ନାମକ ଏକ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ମସୟରେ ସେମାନେ ଆପଣାର ନାମର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଅନୁଯାୟୀ 'ଅବକାଶଃ' ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦନା କରି ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱକୀୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

ଏହି ସମୟ ଖଣ୍ଡରେ କବିମାନଙ୍କ ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ 'ସବୁଜ' ହେଉଛି ଯୁବକତ୍ୱର ପ୍ରତୀକ । ଉକ୍ତ କବିମାନେ ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥଙ୍କଠାରୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଇଂରେଜୀ 'ଗ୍ରୀନ୍' ବା ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଚେତନାଠାରୁ ସବୁଜ ଶବ୍ଦଟି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଓ ନିଜକୁ ସବୁଜ ଭାବରେ ପରିଚିତ କରିଛନ୍ତି । ଯୁବ ମନ ମଧ୍ୟ ରେ ନିହିତ ଉଦ୍ଦାମ ଯୌବନ ଶକ୍ତିର ସ୍ଫୁରଣ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଛି ତାହା ହିଁ 'ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ', ତେଣୁ, ଉକ୍ତ କବିମାନଙ୍କ କବିତାରେ ନିହିତ ଚେତନାକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟର ଐତିହାସିକମାନେ ଏହି ପ୍ରକାର କବିତାରକୁ ସବୁଜ କବିତା ଓ ଏହି ଯଗୁକୁ ସବୁଜ ଯୁଗ ଭାବରେ ନାମିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ କାବ୍ୟାଦର୍ଶ ରହିଥିଲା । ସବୁଜ-ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ କେତେ କାବ୍ୟ ଏହି ଧାରାର ବିଲୋପ ସାଧିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ ଚିନ୍ତାଧାରା, ତୀବ୍ର ସଂସ୍କାର ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ଇତିହାସ ସଚେତନତା ଥିଲା । ସତ୍ୟବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ଉତ୍କଳ ମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଉଦାର ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠଙ୍କ ଐତିହାସିକତାବୋଧ, ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ଐତିହ୍ୟପ୍ରୀତି ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟରେ ନୂତନ ଚେତନାର ଜାଗ୍ରତ କରିଥିଲା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ବିଶ୍ୱ-ସାହିତ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ସମୟ ଥିଲା ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ ମହାଯୁଦ୍ଧର ପରିସମାପ୍ତି ପରେ ବିଶ୍ୱ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଜଗତରେ ନୂତନ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ସମକାଳୀନ ଭାରତୀୟ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୀତି ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ବଙ୍ଗ-ସାହିତ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥଙ୍କ ଯୁଗ 'କଲ୍ଲୋଳ ଯୁଗ' ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଏହି ଯୁଗର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମ୍ୟବାଦୀ ମାନବତା ଦ୍ୱାରା ପରିପ୍ଳୁତ ହୋଇ ଦେଶକୁ କୁସଂସ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା । ସମସାମୟିକ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା 'ଛାୟାବାଦୀ ଯୁଗ' । ଭାରତୀୟ ପାରମ୍ପରିକ ରହସ୍ୟ ଚେତନା ଓ ଆଧୁନିକ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ପୃଥିବୀରୁ ବିମୁକ୍ତି ସକାଶେ କବି ମନର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଅଭୀପ୍‌ସା ଥିଲା । ଏହି ଯୁଗର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କବୟିତ୍ରୀ ମହାଦେବୀ ବର୍ମାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ଦର୍ଶନ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟକୁ ବେଶ୍ ଆଦୃତ କରିଥିଲା । ତେଣୁ, କେତେକ ଯେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭାବିତ ବଙ୍ଗୀୟ ଶୈଳୀ ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶା ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ସ୍ୱକୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଚେତନାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ତା ନୁହେଁ, ବରଂ ସମକାଳୀନ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟିକ ଧାରା ଏହି କବିମାନଙ୍କ ଚେତନାରେ କାବ୍ୟିକ ଅନୁପ୍ରେରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ତେଣୁ, ସମୟ ଓ ପରିମାଣ ସ୍ୱଳ୍ପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ସବୁଜ କବିତାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯୁଗ ଉପାଦାନ ଦେଖାଯାଇଥାଏ ତାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ହେବନାହିଁ ।

ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କ ପରିଚୟ :

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଦି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ପାରମ୍ପରିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ଚେତନାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କବିତା ଧାରାର ଶୁଭାରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ନିମ୍ନରେ ଏହି କବିମାନଙ୍କ ସାଧାରନ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି ।

କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ - (୧୯୦୧-୯୧) :

କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସବୁଜ ଯୁଗର ଉଦ୍‌ଗାତା । ସେ କବିତା, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ, ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରତିଟି ବିଭାବରେ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରି ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବା ସମୟରୁ ହିଁ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରତିଭାର ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ଆଦ୍ୟ କାଳରେ ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଣୟକୁ ଭିତ୍ତିକରି କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟିକ ସ୍ୱର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ମଣିଷ ଜୀବନର ବହୁମୁଖୀ ଦିଗକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ସାହିତ୍ୟ ରଚନାରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ 'ଛୁରୀଟିଏ ଲୋଡ଼ା', 'ମନେନାହିଁ', 'କ୍ଷଣିକ ସତ୍ୟ', 'ମହାଦୀପ', ଇତ୍ୟାଦି ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟ ରେ ସନ୍ନିବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ 'ମାଟିର ମଣିଷ', 'ଲୁହାର ମଣିଷ', 'ଆଜିର

ମଣିଷ’, ‘ଅମର ଚିତା’, ଓ ‘ମୁକ୍ତାଗଡ଼ର କ୍ଷୁଧା’ ଇତ୍ୟାଦି ଉପନ୍ୟାସ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମଣ୍ଡଳୀ ଦ୍ୱାରା ବହୁଳ ଭାବରେ ଆଦୃତ। ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଆ ଜନ-ଜୀବନର ନିଛକ୍ ବିଷୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆହରଣ କରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଉକ୍ତ ଉପନ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ଏହି ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରୁଷଙ୍କାଙ୍ଗ ଆଦର୍ଶ ସମ୍ମିଳିତ ‘ମାଟିର ମଣିଷ’ ବହୁ ଜନପ୍ରିୟତା ହାସଲ କରିଅଛି। ସେ ଗଳ୍ପ ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ କୃତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ। ‘ସାଗରିକା’, ‘ଦ୍ୱାଦଶୀ’, ‘ରାଶିଫଳ’, ‘ଶେଷରଶ୍ମି’ ଓ ‘ମୋ କଥାଟି ସରିନାହିଁ’ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଗଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକର ସଫଳ ସମାହାର। ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ମଣିଷଙ୍କ ଜୀବନ ଓ ଜୀବିବିଷାର ଅସଂଖ୍ୟ ରୂପେ ତାଙ୍କ ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରେ ଅନୁଭୂତି ହୋଇଥାଏ। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ‘ସୌମ୍ୟା’, ‘ପଦ୍ମିନୀ’, ‘ପ୍ରିୟଦର୍ଶୀ’ ଇତ୍ୟାଦି ନାଟକ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ଅପୂର୍ବ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ।

ଶରତ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀ (୧୯୦୨-୮୭) :

ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ସାରଥୀ ହେଉଛନ୍ତି ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀ। ସେ ଏହି କାଳର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିଙ୍କ ଭଳି ଯୁଗର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ‘ସବୁଜ କବିତା’ ମଧ୍ୟ ରେ ସଂକଳିତ ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କର ଆଠ ଗୋଟି କବିତା ଏହାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ। ଏହି କାଳରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବା ‘ବାସନ୍ତୀ’ ଉପନ୍ୟାସରେ ସେ ଚାରୋଟି ପରିଚ୍ଛଦ ରଚନା କରି ଆପଣାର ଗଦ୍ୟ ରଚନା ଦକ୍ଷତାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ଦେଇଛନ୍ତି। ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସେ ଜଣେ ଇଂରେଜୀ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ। ଓଡ଼ିଶାର କଳା, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ତାଙ୍କ କେତେକ ଇଂରେଜୀ ଲେଖା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ। ତାଙ୍କ ରଚିତ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ‘ପଞ୍ଚପୁଷ୍ପ’ କବିତା ସଙ୍କଳନରେ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଅଛି।

ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର ରାୟ (୧୯୦୪-୨୦୦୨) :

ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ଉଦ୍‌ଗାତା ହେଉଛନ୍ତି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରେ ରାୟ। ସେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜ କବିତା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବକ ସ୍ୱକୀୟ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ‘ସବୁଜ କବିତା’ ସଙ୍କଳନରେ ସଙ୍କଳିତ ତାଙ୍କ ସାତୋଟି କବିତା ତାଙ୍କ କାବ୍ୟାବେଶର ଅପୂର୍ବ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ। ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ‘ଅବକାଶ’ ପତ୍ରିକାର ସେ ଥିଲେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ। ସେ ଅନେକ ଗଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ମାତ୍ର ତାହା ଶ୍ରୀ ସବୁଜ, ହରିତ ଓ ଆଲୋକ ଛଦ୍ମନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି। ‘ବାସନ୍ତୀ’ ଉପନ୍ୟାସରେ ସେ ତିନୋଟି ପରିଚ୍ଛଦ ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ନିହିତ ଆବେଗ ପ୍ରବଣତା, ସାଙ୍ଗୀତିକ ବିନ୍ୟାସ, ଭାବନାର ତରଳତା, ଛାନ୍ଦସିକତା ଇତ୍ୟାଦି ଗୁଣ ବହୁ ଜନପ୍ରିୟାତ ହାସଲ କରିଅଛି।

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ (୧୯୦୪-୭୯) :

ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ପଟ୍ଟନାୟକ। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ କବିତା ଗୁଡ଼ିକର ଭାବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ। ଆଜି ଯୁବକ ବୟସରେ ସେ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଚେତନାକୁ ଭିତ୍ତି କରି ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ତେଣୁ, ତହିଁରେ ପ୍ରେମ ପ୍ରବଣତା, ପ୍ରେମ ଭିତ୍ତିକ ଚିତ୍ରବୋଧ, ପଳାୟନବାଦୀତା, ଇତ୍ୟାଦି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଥାଏ। ମାତ୍ର

ଉତ୍ତର କାଳରେ ସେ ବାସ୍ତବବାଦ, ଆଦର୍ଶବୋଧ, ରହସ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଇତ୍ୟାଦି ଉପଜୀବ୍ୟ କରି କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ କବିତାଗୁଡ଼ିକ 'କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ' ଓ 'ଉତ୍ତରାୟଣ' କବିତା ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟ ରେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଅଛି । ସେ 'ମୁକ୍ତିପଥେ' ନାଟକ ଓ 'ଉପେକ୍ଷିତା' ଏକାଙ୍କିକା ସୃଷ୍ଟି କରି ଆପଣାର ନାଟ୍ୟ ପ୍ରତିଭାର ମଧ୍ୟ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ।

ହରିହର ମହାପାତ୍ର (୧୯୦୪-୯୪) :

ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ସାହିତ୍ୟ ରଥୀ ହେଉଛନ୍ତି ହରିହର ମହାପାତ୍ର । ସେ ମଧ୍ୟ ଯୁଗୀୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଅନୁସରଣ କରି ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ । 'ସବୁଜ କବିତା' ସଙ୍କଳନରେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ସାତୋଟି କବିତା ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଅଛି । ସେ 'ବାସନ୍ତୀ' ଉପନ୍ୟାସର ଦୁଇଟି ପରିଚ୍ଛେଦ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କ ମୁଖପତ୍ର 'ଯୁଗବାଣୀ'ର ସେ ଥିଲେ ସମ୍ପାଦକ । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର ସମିତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା 'ଝଙ୍କାର'ର ମଧ୍ୟ ସେ କିଛିକାଳ ସମ୍ପାଦନା କରିଥିଲେ ।

ସବୁଜ କବିତାର ଆତ୍ମିକ ଦିଗ :

ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ କାବ୍ୟଧାରାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବକ ନୂତନ ଧାରାରେ ସ୍ୱକୀୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ, ବିଶ୍ୱ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କରୁଥିବା ହେତୁ ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ରୀତିରେ କବିତା ରଚନା ପାଇଁ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୋଇଥିଲେ । ତେବେ, ସେମାନଙ୍କ କବିତାରେ କେଉଁ କେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆତ୍ମିକ ଦିଗ ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ଥାଏ, ତାକୁ ନିମ୍ନରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଅଛି ।

ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କାବ୍ୟାଦର୍ଶ :

ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କ କବିତାର ପ୍ରଧାନ ଆତ୍ମିକ ଦିଗ ହେଉଛି ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କାବ୍ୟାଦର୍ଶ । ଏତଦ୍ ପୂର୍ବରୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କାବ୍ୟ ଚେତନାକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ କବିତା ରଚନା କରାଯାଉଥିଲା, ସବୁଜ କବିମାନେ ତାକୁ ହିଁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି କବିତା ରଚନା କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ, ପଳାୟନ ପନ୍ଥୀ ଚିନ୍ତାଧାରା (Escapism), ପ୍ରେମ ଜନିତ ବିଷାଦବୋଧ (Melacholy), ଯୌବନ ପ୍ରୀତି ଓ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ରୀତି, ପ୍ରକୃତ ପ୍ରୀତି ଓ ଆତ୍ମ ନିମଜ୍ଜମାନତା ଇତ୍ୟାଦି ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କବିତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଆ ସବୁଜ କବିମାନେ ସ୍ୱକୀୟ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାର ସାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ।

କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କ 'ସୃଜନ ସ୍ୱପ୍ନ' କବିତା କବି ବାସ୍ତବତାରେ ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏକ ମଧୁମୟ ଇଲାକାର ପଳାୟନ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟାକୁ ମଧୁର ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଅଛି ।

"ଚଲ ସେ ଲୋକେ ଯିବା ଗୋ ପ୍ରିୟେ
ଏ ମର ମରୁ ସହିତ କିଏ ?
ମରୀଚି ମୟ ଭବ ଏ
ନିରମି ନୀଡ଼ରେ ଅମରାରେ
ନିତ୍ୟ ନବ ସୁଖାଭିସାରେ
ଯାପିବା ଦିନ ଉଭୟେ ।"

କବି ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥଙ୍କ 'ମୃତଦେଶେ', କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କର 'ଫଗୁଣ ବଂଶୀ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାବନାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି ।

କାବ୍ୟଶିଳ୍ପୀ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ 'ଯୌବନ ପୂଜା' କବିତାରେ ଯୌବନ ପ୍ରୀତି ଓ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ରିତିର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ । କବି ଏହି କବିତାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଶରୀର ଭିତରେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ସଞ୍ଚାର ଦେଖି ଦେବତା ମଧ୍ୟ କ୍ରନ୍ଦନ କରିଉଠନ୍ତି ତେଣୁ, ସେ ମଧ୍ୟ ଚିରନ୍ତନ ଯୌବନର କାମନା କରିଛନ୍ତି-

"ନିରେଖି ଜରା ପରାଣେ ପରା
ଦେବତା କରେ କ୍ରନ୍ଦନ
ଶ୍ୟାମଳ କର ନବୀନ କର
ଅମର ନବ ଯୌବନ ।"

କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ମଧୁବିବାହ', ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର 'ଯଉବନ ଥରେ ଗଲେ ଆଉ ଆସେନା' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାବନାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି ।

ସବୁଜ ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ସାରଥୀ ହରିହର ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ମୁଁ' କବିତାରେ ପ୍ରକୃତ ସହିତ କବି ହୃଦୟର ଆତ୍ମ ସଂଲଗ୍ନତା ଭାବ ଅତି ଚମତ୍କାର ଭାବେ ରୂପଲାଭ କରିଅଛି । ପ୍ରକୃତିର ଅନବଦ୍ୟ ରୂପମାଧୁରୀ ଭିତରେ କବିତା ଆତ୍ମଲୀନ ଭାବ ଏହି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ:-

"କୋକିଳର ତାଳେ ନିର୍ଝରିଣୀ ଗାନେ
ପବନ ହିଲ୍ଲୋଳେ, ଯୂଇ ଗନ୍ଧ କୋଳେ
ଭାସିଯାଏ ନିତି ଗାଇ ମୋ ଅନ୍ତର ସତ୍ୟ
ପ୍ରଳୟଟି ମିଛ, ସୃଜନ ସୁନ୍ଦର ନିତ୍ୟ ।"

କବି ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥଙ୍କ 'ରୂପକଥା' ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର 'ସୃଜନ ସ୍ୱପ୍ନ' କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣଙ୍କ 'ଲୋହିତ ବ୍ୟଥା' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାବର ଅନୁଶରଣ ଘଟିଅଛି ।

କାବ୍ୟଶିଳ୍ପୀ ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର 'ମାନସୀ ଓ ମୁଁ' କବିତାରେ କବି ହୃଦୟର ଆତ୍ମ ନିମଜ୍ଜମାନତା, ଯାହାକି ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କବିତାର ଏକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର ଭାବେ ରୂପ ଲାଭ କରିଅଛି। ଏହି କବତାରେ ଯୌବନର ସ୍ପର୍ଶ କିଭଳି ତାଙ୍କୁ ମତୁଆଲା କରି ଦେଇଛି, ତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି -

"ସହସା ଯଉବନେ ବାଜିଲା ପ୍ରାଣେ ମନେ
ତାହାରି ବରଲୀନା ବୀଣାଟି ସୁମଧୁର।"

କବି କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣଙ୍କ 'ଲୋହିତ ବ୍ୟଥା' ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥଙ୍କ 'ପ୍ରଭାତ ସ୍ୱପ୍ନ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାବନାର ଚରମ ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି।

ସୁତରାଂ, ସବୁଜ ଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କବି। ବିଶ୍ୱ କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ୱାର୍ଡସୱାର୍ଥ, କୀଟ୍‌ସ, ଶେଲୀ, ବାଇରନ୍ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁବର୍ତ୍ତନରେ କବିତା ରଚନା ପୂର୍ବକ ଏହି କବିବୃନ୍ଦ କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ତେଣୁ, ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ସମକାଳର ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି।

ଗୀତ ଧର୍ମିତା :

ସବୁଜ କବିତାରେ ଅନ୍ୟତମ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଆତ୍ମିକ ଦିଗ ହେଉଛି 'ଗୀତ ଧର୍ମିତା'। ବସ୍ତୁତଃ, ସେମାନେ ଯାହା ରଚନା କରିଛନ୍ତି ସବୁ ହେଉଛି 'ଗୀତକବିତା' ୱାର୍ଡସୱାର୍ଥଙ୍କ ଭାଷାରେ କହିଲେ କବିତା ହେଉଛି "କବି ହୃଦୟର ସ୍ୱତଃସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି।" ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବ ପ୍ରବଣତାକୁ ଉକ୍ତ କବିବୃନ୍ଦ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ହେତୁ ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଗୀତ କବିତାର ମଧୁର ଝଙ୍କାର ଶୁଣାଯାଇଥାଏ। ଗୀତ କବିତାର କେତେକ ମୁଖ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତି କୈନ୍ଦ୍ରିକତା, ଭାବ ପ୍ରବଣତା ସାଙ୍ଗୀତିକତା ଇତ୍ୟାଦି। ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କର କବିତାର ଏହି ସ୍ୱରୂପ ଗୁଡ଼ିକର ଚମତ୍କାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି।

କାବ୍ୟଶିଳ୍ପୀ ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର 'ପ୍ରଳୟରେ' କବିତାରେ କବି ଉପଲବ୍ଧି କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଆଧୁନିକ କବି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରେ ନୈତିକତା ମଧ୍ୟ ରେ ଶବରୁଦ୍ଧି ହୋଇପଡ଼ିଛି। ତହିଁରୁ ମାନବାତ୍ମାର ମୁକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ। ତେଣୁ, ବ୍ୟକ୍ତଗତ ଭାବେ ଆଶାବାଦୀ ହୋଇ ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି -

"ଏହି ଉଷ୍ମ ଅବଶୋଷ
ଉପରେ ମୁଁ ରଚିବି ନନ୍ଦନ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅମରାବତୀ
ଜଡ଼ ଦେହେ ଜୀବନ-ସ୍ପନ୍ଦନ।"

କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ 'ସମାଧି ସ୍ମୃତି', 'ନବବର୍ଷା' କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ସନ୍ଧ୍ୟାଲୋକେ', 'ସାଧନା' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି କୈନ୍ଦ୍ରିକତାର ସାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିଛି।

କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ସ୍ୱକୀୟ 'ପ୍ରଭାତ ସ୍ୱପ୍ନ' କବିତାରେ ପ୍ରେମ ସଜଳ ନୟନ ଦୁଇଟିର ସ୍ମୃତିରେ ଭାବଗ୍ରାହୀ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି। ଅତୀତର ଦୁଇଟି ନୀଳ ଆଖିର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ଯେପରି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ପ୍ରେମ - ବିଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ସେହିପରି ସେହି ସ୍ମୃତି ତାଙ୍କ ଚେତନାକୁ ବିଦ୍ଧ କରିଅଛି। କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ -

"ଭାଦର ମେଘର ରଞ୍ଜିତ ରାଗ
କିଏ ଗୋ ପରାଣେ ଯାଏ ମାଖି
ଦୂର ପରବାସେ ବିରହ ମାଧୁରୀ
ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଆଖି।"

କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'ପ୍ରଳୟ ପ୍ରେରଣା', କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ପ୍ରଭାତ ଗୀତର ଗୌରବ' ଇତ୍ୟାଦି କବିରତାରେ ମଧ୍ୟ ଭାବପ୍ରବଣତାର ସାର୍ଥକ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ।

ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କର କବିତାର ସ୍ୱର ହେଉଛି ସାଙ୍ଗୀତିକ ସ୍ୱର। ଆବୃତ୍ତି ଓ ଗାୟନ ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ପାଠକ ହୃଦୟକୁ ଦ୍ରବୀଭୂତ କରିବାର ଶକ୍ତି ଲାଭ କରିଅଛି। କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'ସୃଜନ ସ୍ୱାର୍ଥ' କବିତାରୁ ଏହାର ନିଦର୍ଶନ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ -

"ଶୁଣିବ ଯଦି ଶୁଣ ମୋ ରାଣୀ
ସେ ନୁହେଁ ମୋର ମରମବାଣୀ
ସେ ନୁହେଁ ମନ କଥା ମୋ,
ଯେ ଗୀତ ଦେଲି ସେ ଦିନ ଗାଇ
ସେ ଗୀତେ ମୋର ହୃଦୟ ନାହିଁ
ନାହିଁ ସେ ଗୀତେ ବ୍ୟଥା ମୋ।"

କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ 'ଯୌବନ ପୂଜା', କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ଫଗୁଣ ବଂଶୀ' କବିତାରୁ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଉଦାହରଣ ନିଆଯାଇପାରେ। ତେଣୁ, ସବୁଜ କବିମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସାଙ୍ଗୀତିକ ଶୈଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଆପଣାର ହୃଦୟର ଆବେଗାତ୍ମକ ସାର୍ଥକ ପରିପ୍ରକାଶ କରିପାରିଛନ୍ତି।

ରହସ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା :

ସବୁଜ କବିମାନେ କବିତା ରଚନା କରିବା ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଭାରତୀୟ କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ରହସ୍ୟବାଦ (myst)ର ଅନୁବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା। ଏହି କାଳରେ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟ 'ଛାୟାବାଦୀ ଯୁଗ' ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟର 'କଲ୍ଲୋଳଯୁଗ' କବିବୃନ୍ଦ ରହସ୍ୟାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି କବି ରଚନାର ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ସବୁଜ କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ରହସ୍ୟବାଦୀ କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ସାଧାରଣତଃ, ଏହି ସାଧାରଣ ସଂସାରର ଉପରେ ଯେଉଁ ଅଦୃଶ୍ୟ କଳ୍ପଲୋକ ରହିଛି ସେଠାରେ ସଂସାରର ପରିଚାଳନା କରୁଥିବା

ଅରୂପ, ଅଚିନ୍ତନୀୟ, ଅକଳ୍ପନୀୟ ଶକ୍ତି ରହିଛି, କବି ବା ସାଧକ ଆପଣାର ଚିନ୍ତା ଜଗତର ମଧ୍ୟ ରେ ସେହି ଶକ୍ତିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ପରମ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରିଥାଏ। ଏହି ଉପଲବ୍ଧି ହେଉଛି, ଏହି କାଳରେ ସୃଜନ ହୋଇଥିବା ରହସ୍ୟବାଦର ମୂଳଭିତ୍ତି। ସବୁଜ କବିମାନେ ରଚିତ କେତେକ କବିତାରେ ଏହାର ସାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିଅଛି।

କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ସ୍ୱକୀୟ 'ଯାତ୍ରା ସଙ୍ଗୀତ' ବା 'ଶେଷଗୀତ' କବିତାରେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଜୀବନର ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଗୋଟିଏ ଭ୍ରାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅସାଧାରଣ ଜୀବନ ବିତେଇଥିଲେ। କାମନାର ସହସ୍ର ଜିହ୍ୱା ତାଙ୍କ ଚେତନାକୁ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ କରି ଦେଇଥିଲା। ମୋହ ଗ୍ରସ୍ତତା ଭିତରେ ରୁ ହୋଇଥିଲା ତାଙ୍କ ଜୀବନ। ତେଣୁ, ସେ ଏହି ସୀମିତ ପୃଥିବୀ ରୁକ୍ଷତା ଓ କର୍କଶତା ମଧ୍ୟ ରୁଏକ ଅସୀମ ଜଗତକୁ ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ମାନସ ରୂପୀ ହଂସ ଉଡ଼ିଯାଇଛି ସୁଦୂର ରାଜ୍ୟକୁ-

"ମାନସ ହଂସ ମୁଁ ମାନସେ ଯିବି ଉଡ଼ି
ମୋ ଦୋଷେ ପଥହୁଡ଼ି, ଭରମେ ଅବିରତ
ଅଳପ ତୃଷ୍ଣା କ୍ଷୁଧା ଲଭି ତୁମରି ସୁଧା
ତୃପତ ହେଲା ଯେବେ ଲୋଡ଼ଇ ଏ ମରତ।"

କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ଅରୂପର ଆହ୍ୱାନ' କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାବନାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି। ଏହି କବିତାରେ କବି ଏହି ପୃଥିବୀର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ସତ୍ତା ନିକଟରେ ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ କରିଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି। ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମହୋଦାର ସତ୍ତା ନିକଟରେ ତାହା ହେଉଛି ଜୀବାତ୍ମାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ। କବି ତଲ୍ଲୀନ ହୋଇ ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି -

"ହେ ଅତନୁ! ତନୁ ଛାଡ଼ି ମିଳିବାକୁ ତୁମରି ଗତିରେ
ଲୋଡୁଅଛି ପ୍ରାଣ ମମ ଆଜି ଏଇ ଚଇତି ରାତିରେ
ନିବିଡ଼ ପରଶ ମୋର ପଥେ ଘାଟେ ଯିବାକୁ ବିତରି
ବିଶ୍ୱର ଅବକାଶ ବ୍ୟାଗ୍ର ମୋ ଭାବନାରେ ଭରି।"

କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'କମଳ ବିଳାସୀର ବିଦାୟ' କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ ଏହି ରହସ୍ୟାର ସ୍ୱର। କାବ୍ୟ - ପୁରୁଷ ଏହି ସଂସାର ମଧ୍ୟ ରୁବିଦାୟ ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ କାମନା କରିଛନ୍ତି ସେହି ବିଦାୟ ହେଉଛି ସୀମାଠାରୁ ଅସୀମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ। ଏକ ବ୍ୟାପ୍ତ ସତ୍ତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଯାଇ ନିମୀଳିତ ହୋଇଯିବା ପାଇଁ ଏଠାରେ କବିପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଛି -

"ବିଦାୟ ଘେନିବି ବାଣୀ ତୋ କମଳ ବନୁଁ
ଅସୀମୁଁ ଅସୀମେ ଯିବି ଗଗନେ ଗଗନୁଁ
ଉତ୍ତରା ପବନେ ମୋର ଭସାଇବି ତରୀ।"

କବି ହରିହର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ 'ଯାଅଯାତ୍ରୀ', 'ଭଗ୍ନବୀଣା', 'ଆଜିଗୋ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ ରହସ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ସାର୍ଥକ ଅନୁବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଅଛି। ସୁତରାଂ, ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ସମକାଳୀନ ରହସ୍ୟବୋଧକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମତ୍କାର ଭାବେ ସ୍ୱକୀୟ କବିତାରେ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି।

ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା :

ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ମଣିଷକୁ ମହତ୍ତର ଜୀବନ ପାଠ୍ୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁପ୍ରେରିତ କରେ, ତାହା ହେଉଛି ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା। ମାନବବାଦ (Humanism) ଏକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟ ଚିନ୍ତାଧାରା। ସାହିତ୍ୟରେ ଭାଗ୍ୟ ଓ ଭଗବାନ ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ କଳ୍ପନାଶ୍ରୟୀ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରତି ବିତୃଷ୍ଣା ମଧ ରୁହିଁ 'ମାନବବାଦୀ'ର ସୃଷ୍ଟି। ଏ ସଂସାରରେ ମଣିଷ ମଣିଷର ଜୀବନ ଓ ମାନବୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରା ହିଁ ସବୁକିଛି। ତାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ କୌଣସି ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ। ଏ ସଂସାରରେ ମଣିଷ ଜନ୍ମ ହୁଏ, ନିଜେ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ କରେ ଓ ପରିଶେଷରେ ଏହି ସଂସାର ମଧ ରେ ହିଁ ନୀମିଳିତ ହୋଇଯାଏ। ଏହି ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ୟ ହିଁ ମାନବବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଅଭିପ୍ରେତ ବିଷୟ। ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ସ୍ୱକୀୟ ଅନେକ କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି।

କାବ୍ୟଶିଳ୍ପୀ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ ମାନବବାଦୀ କବି ରୂପେ ପରିଚିତ। ତାଙ୍କ 'ବର୍ଷା ବରଣ', 'କିସ୍‌ସା ଗୌତମୀ', 'ଅମ୍ବାପାଲିର ଉତ୍କଣ୍ଠା', 'ଶିଶୁସୃଷ୍ଟି' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ, ତାହାଙ୍କ ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ। 'କିସା ଗୌତମୀ' କବିତାରେ ପୁତ୍ର ଶୋକରେ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ମାତାଟିଏର ବ୍ୟାକୁଳ ଭାବନା ଓ ସଂଶୟକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଗୌତମବୁଦ୍ଧ ନିଜକୁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ମାନବ ରୂପେ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ -

"ଜାଣି ମୁଁ ଭଗିନି, ପଠାଇଲି ତହିଁ ପାଇବ ଜୀବନ ପଥ
ନୁହେଁ ମୁଁ ଦେବତା ମାନବ ମାତ୍ର ରକ୍ତମାଂସ ଦେହ
ମାନବ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ଯାହା ଲଭିବ ଶାନ୍ତି ସ୍ନେହ।"

କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ଯାଦୁଘର' କବିତା ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାନବବାଦୀ କବିତା। ଏହି କବିତାରେ କବି ଆଧୁନିକ ସମାଜର ଧର୍ମ-ସାଧନା ମଧ ରେ ପ୍ରବଞ୍ଚନା, ପ୍ରତାରଣା ଓ ବିକଟ ସ୍ୱାର୍ଥପରତାକୁ ଅବଲୋକନ କରି ସ୍ୱତଃ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି। ଯେଉଁ ଧର୍ମ ମଣିଷ ସମାଜରେ ରହିଥିବା କେତେକ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ନିଷ୍ଠୁରତାକୁ ଆବରଣ କରି ରଖିଥାଏ, ମାନବୀୟ ଜାଗରଣ ସକାଶେ ତାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଏ। କବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଏଠି ଯୁକ୍ତି କରିଯାଇଛନ୍ତି। କବି ସ୍ୱକୀୟ ଅନୁଭବକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି-

"ମଣିଷ ଭିତରେ ଧାର୍ମିକ ବୋଲି ଶୁଣିଲି ଯାହାର ନାମ
ବଳିଲା ବାସନା ନିକଟକୁ ଯାଇ ଦେଖିବା ପାଇଁ ତା କାମ

ଦେଖିବା ପାଇଁ ତା ରୀତି ଆଚରଣ ଖୋଲି ତା ଧରମ ଝୁଲି
ଦୁଃଖ ଆସିଲା, ଘବୁକ୍ ଖଣ୍ଡେ ଆଣିବାକୁ ଗଲି ଭୁଲି ୪
ଜୀବର ରାଇଜେ ଧର୍ମ ସେ ଖାଲି ଜୀବହୀନ ଯାଦୁଘର
ନୁହେଁ କିଛି ଆଉ ସଞ୍ଚିତ ତହିଁ କଙ୍କାଳ ଜଗତର।"

କବିଙ୍କ 'ଦେବତା ମଣିଷ', 'ଛୁରୀଟିଏ ଲୋଡ଼ା' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି। ମାନବବାଦୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସବୁଜ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ୟତମ ସାରଥୀ ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ "ପ୍ରଳୟ ପ୍ରେରଣା"କୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରାଯାଇପାରେ। ଏହି କବିତାରେ ମଣିଷ ସମାଜର ଉନ୍ନତି କଳ୍ପେ ଓ ଏକ ବୈଷମ୍ୟ-ବିହୀନ ସମାଜ ସଙ୍ଗଠନ ନିମିତ୍ତ ଦୃପ୍ତ ସ୍ୱର ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ। ସମାଜର ପାପ, ମିଥ୍ୟା, ମୋହ, ପ୍ରବଞ୍ଚନା, ଧର୍ମ ଓ ଜାତିର ଛଳନା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଇ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମାଜ ଗଠନ କରିବା ନିମିତ୍ତ କବି ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ-

"ବୈଷମ୍ୟର ଭେଦ ରେଖା
ଭଣ୍ଡତାର ଯେତେ ଆଚ୍ଛାଦନ
ଦୁର୍ବଳର ହାହକାର
ପୀଡ଼ିତର ମରମ ବେଦନା
ବିଧି ପଦେ ଧରିତ୍ରୀର
ଦୁଃଖ ଶୋକେ ଭରା ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳି
ନିଷ୍ଠୁର ନିର୍ମମ ମୁହିଁ
ନିର୍ବିକାରେ ସବୁ ଦେବି ଜାଳି।"

ସୁତରାଂ, ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟରେ ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଯେଉଁ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ପରିପୁଷ୍ଟ ଓ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା, ଓଡ଼ିଆ ସବୁଜ ଗୋଷ୍ଠୀର କବିତାର ତାର କେତେକ ନିର୍ଯ୍ୟାସ ଦେଖାଯାଇଥାଏ। ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ସମାଜ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବୈଷମ୍ୟ ଓ ପ୍ରବଞ୍ଚନାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ମାନବୀୟ ଉନ୍ନତ ସମାଜ ସଂଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରାୟତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ କବି ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଛନ୍ତି। ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପାଠକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ବହୁଳ ଆଦୃତ ହୋଇପାରିଛି। ତେଣୁ, ସବୁଜ କବିତାରେ ମାନବବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇପାରେ।

ବାସ୍ତବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା :

ମାନବର ସୁଖ-ଦୁଃଖ ତଥା ଜୀବନକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ ରୂପାୟିତ କରାଯାଉଥିବା ଦର୍ଶନ ବାସ୍ତବବାଦ ରୂପେ ପରିଚିତ। ଏହା ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଚେତନାର ବିପରୀତ ଧର୍ମୀ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପୃଥିବୀରେ ଶିଳ୍ପ-ସଭ୍ୟତାର ଉଦ୍‌ବର୍ତ୍ତନ, ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟ, ବଞ୍ଚିବା ସକାଶେ ସଂଘର୍ଷ ଓ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଇତ୍ୟାଦି

ଫଳରେ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ତହିଁରୁ ହିଁ ବାସ୍ତବତାର ଜନ୍ମ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଜଗତରେ ସୃଷ୍ଟ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା କ୍ରମେ ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟକୁ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସବୁଜ ଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ଆଦ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲେ ହେଁ, ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ମଣିଷ ଜୀବନର ବାସ୍ତବତାକୁ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାବନାର ସ୍ୱର ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଥିଲା ।

କବି ଅନ୍ନଦାଶ ରାୟଙ୍କ 'ପ୍ରଳୟ ପ୍ରେରଣା' କବିତାରେ ଏହି ଏହି ଅନୁଭବର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି । କବିତାର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ କବି ସମାଜର ଅନ୍ଧ ପରମ୍ପରା ବିରୋଧରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରିବା ପରେ ଆଧୁନିକ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ମଣିଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଛନ୍ତି –

"ଜାତୀୟ ଜୀବନେ ଯେତେ
ଅଛି ପାପ, ଅଛି ଆବିଳତା
ବୈଷମ୍ୟ ବିରୋଧ ଯେତେ
ଅବିଶ୍ୱାସ ଭୀରୁତା ଭଣ୍ଡତା
ସବୁ ଦିଅ ନିର୍ବିରେ
ନିର୍ବିକାରେ ଅନଳେ ଆହୁତି ।"

କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଆଦ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଣୟ ଭାବନାକୁ ନେଇ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି ତୀବ୍ର ବାସ୍ତବବାଦୀ । ତାଙ୍କ 'ଦଣ୍ଡାଦେଶ', 'ଦେଶସେବା', 'ମୃତ୍ତିକା ଦର୍ଶନ', 'ଉମା', 'ହରିଜନ', 'ମେହେନ୍ତର', 'ବୁଲାକୁତୀ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରର ସଫଳ ଅନୁବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଅଛି । ତାଙ୍କ 'ହରିଜନ' କବିତାରେ କବି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ବୁଭୁକ୍ଷାର କରାଳ-ଗ୍ରାସ ମଧ୍ୟ ରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଏକ ହରିଜନ ଭିକ୍ଷୁକ ପରିବାରର କରୁଣ ଇତିବୃତ୍ତକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି –

"ତିନୋଟି ପରାଣ ଚଳନ୍ତି ଠେଲି କୁକୁର ତହୁଁ ହୀନ
ସୃଷ୍ଟିରେ ତାର ପ୍ରୟୋଜନ କା'ର କହିବ କେ କେଉଁଦିନ ?"

ଏହି ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ସାହିତ୍ୟରଥୀ କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ମରଣ ପାଳି', 'ଛନ୍ଦନାୟିକା', 'ପ୍ରତିମା' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ତାଙ୍କ 'ପାଶୋରି ଦେଲିରେ ଶିମୁଳିପାଳ' କବିତାରେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଅନୁଭୂତିରୁ ତୀବ୍ରତା ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ । ପୃଥିବୀର ଦୁଃଖରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ କବି ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି –

"କ୍ଷୁଧିତ ମାନବ କାକୁତି କରଇ
ପତାଇ ଥାଳ
ପଥ ପରେ ଶତ ମାନବର ଶିଶୁ

ଦେଖାଏ କାନି
ଅକାଳେ ଝାଉଁଳି ପଡ଼ଇ କେତେରେ
ଜୀବନ ଲତା
ସବୁ ପ୍ରିୟ ସ୍ମୃତି ଅନୁଭୂତି ମୟ
ଅତୀତ କାଳ
ତୋତେ ରହିଁ ଆଜି ପାଶୋରି ଦେଲିରେ
ଶିମୁଳିପାଳ ।”

ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଜୀବନରେ ଯୌବନର ଉଦ୍ଦାମତାକୁ ଭିତ୍ତି କରି କାବ୍ୟ-ସାଧନା କରୁଥିଲେ ହେଁ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଜକୁ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବ ସଂସାରରେ ମଣିଷର ଦୁଃଖ ସେମାନଙ୍କ ଚେତନାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି । ଏଇ ମାଟିର ବ୍ୟଥା ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଉଦ୍‌ବେଳନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ତେଣୁ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କବିତା ଅପେକ୍ଷା ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବାସ୍ତବବାଦୀ କବିତାଗୁଡ଼ିକର ଆବେଦନ ଅଧିକ । ଏହି କବତାଗୁଡ଼ିକ ମାନବୀୟ ଆବେଗ ଦ୍ୱାରା ଯେତିକି ପରିପୁଷ୍ଟ ବୌଦ୍ଧିକ ପରିଶୀଳନ ଯୋଗୁଁ ସେତିକି ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ।

ସବୁଜ କବିତାର ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ :

ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ କେବଳ ଆତ୍ମିକ ଦିଗରେ ନୂତନତ୍ୱ ଓ ମୌଳିକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିନାହାନ୍ତି, ବରଂ ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗରେ, ନୂତନ ନୂତନ ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଆନୟନ କରିଛନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ପୂର୍ବର ଓଡ଼ିଆ ସତ୍ୟବାଦୀ ଯୁଗର ଆଙ୍ଗିକ ରୂପ ଏହି ସମୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତି ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି । ନିମ୍ନରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଅଛି ।

ଛନ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରେ ନୂତନତ୍ୱ :

ସାଧାରଣତଃ କବିତା ବା ପଦର ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ ବା ଆବୃତ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଛନ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ଉପଯୁକ୍ତ ବିନ୍ୟାସ କବିତ୍ୱ-ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ରୁସ୍ୱତଃସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ ଭାବରେ କବିତା ନିର୍ଗତ ହେବା ସମୟରେ ଛନ୍ଦର ମେଳି ଓ ତଜ୍ଜନିତ ଭାବ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ହେବା ସମୟରେ ଛନ୍ଦର ମେଳି ଓ ତଜ୍ଜନିତ ଭାବ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ, ରକ୍ଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ କଳାକର୍ମ । କବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ରୀତିରେ ଏହି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷା ପୂର୍ବକ କବତା ଶିଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ସବୁଜ ଯୁଗ ପୂର୍ବରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ ପାରମ୍ପରିକ ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦକୁ ହିଁ ଆଶ୍ରୟ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ସେହି ଧାରାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ କେତେକ ନୂତନ ଛନ୍ଦର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଛନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ, ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ନିହିତ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ନୂତନ ଛନ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେମାନେ ଛନ୍ଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିଛନ୍ତି ।

ସବୁଜ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଧାନ ଛନ୍ଦ ହୋଇଛି 'ମାତ୍ରାବୃତ୍ତ ଛନ୍ଦ'। ଏହାର ଲକ୍ଷଣ ହେଉଛି ଅକ୍ଷର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ ନକରି ଧ୍ୱନି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳତା। ଏହି ପ୍ରକାର ଛନ୍ଦ ମୁଖ୍ୟତଃ ଶବ୍ଦର ଶୃଙ୍ଖଳା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ। ଗୁରୁଲଘୁ ବା ଉଦାର ଅନୁଦାତ୍ତ କ୍ରମେ ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଜନା କବିତା ମଧ୍ୟ ରେ ଶ୍ରୁତି ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିଥାଏ। କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ 'ଆରମ୍ଭ' କବିତାରେ ଏହି ଛନ୍ଦର ସଂଯୋଜନା ରହିଅଛି।

"ଗନ୍ଧ ଯେସନେ ମଳୟ ସମୀରେ ମିଶେ
ତଟିନୀ ଯେସନେ ସାଗରକୁ ଯାଏ ବହି
ଯେସନେ ଜୋଛନା ଶ୍ୟାମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ମିଶେ
ତୁମରି ପରାଣେ ମିଶିଯିବି ଆଜି ସହୀ।"

ଏହି ପଦରେ ଗନ୍ଧ, ସମୀରେ, ତଟିନୀ, ଜୋଛନା, ପ୍ରାନ୍ତରେ ଇତ୍ୟାଦି ଗୁରୁ ଶବ୍ଦ ସହିତ ମଳୟ, ସାଗର ପରାଣେ, ସହୀ, ଯେସନେ ଇତ୍ୟାଦି ଲଘୁ ଶବ୍ଦ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଶ୍ରୁତି ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି। କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'ପ୍ରଳୟ ପ୍ରେରଣା' କବିତାରେ ମଧ ଏହି ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖାଯାଏ।

'ଏକାନ୍ତର ମେଳ' ସବୁଜ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟତମ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଛନ୍ଦ। ଏହି ଛନ୍ଦର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ନିୟମ ହେଉଛି ଏହା ଚାରିଗୋଟି ଚରଣରେ ଏକପଦ ହୋଇଥାଏ। ପଦର ପ୍ରଥମ ଚରଣର ଶେଷବର୍ଣ୍ଣ ସହିତ ତୃତୀୟ ଚରଣ ଶେଷବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚରଣର ଶେଷବର୍ଣ୍ଣ ସହିତ ଚତୁର୍ଥ ଚରଣରୁ ଶେଷବର୍ଣ୍ଣର ମିଳନ ଘଟିଥାଏ। କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'କମଳ ବିଳାସୀର ବିଦାୟ' କବିତାରେ ଏହି ଛନ୍ଦ ଲକ୍ଷଣୀୟ।

"ଏହି ତନୁ ତଟେ ମୋର ବୀଣା ବାଜେ ଚିର
ସେ ବୀଣା ଯୁଗଳ ତନ୍ତ୍ରୀ ! ବାଜେ ଏକ ତାରେ
ଅନନ୍ତ ବେଦନା ଗୀତ, ବ୍ୟର୍ଥତାର ଶିର
ଆନ ତାରେ ବାଜେ ଆଶା ଭୈରବ ଝଙ୍କାରେ।"

ସବୁଜ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟତମ ଛନ୍ଦ ହେଉଛି ଓଲଟ ତ୍ରିଭୁଜ ଛନ୍ଦ। ଏହି ପ୍ରକାର ଛନ୍ଦରେ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଏଭଳି ରୀତିରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦଟି ଏକ ଓଲଟ ତ୍ରିଭୁଜ ଭଳି ଦେଖାଯାଇଥାଏ। କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'ପୁରୀ ମନ୍ଦିର' କବିତାରେ ଏହାର ନିଦର୍ଶନ ରହିଛି :-

"କାଷ୍ଠ ପାଷାଣେ ଗଠିତ ହେ ନିର୍ଜୀବ ଦେବତା ମୂରତି।
ମାନବର ହସ୍ତେ ବହି ରୂପ
ଭାଗ୍ୟେ ତାର କରୁଛ ବିଦ୍ରୁପ
ଅନନ୍ତ ଗୁହାରି
ଶୁଣ କି ତାହାରି
ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣ
ହେ ପାଷାଣ।"

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସବୁଜ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ କେତେକ ଛନ୍ଦ, ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ିକର କି ତତ୍ତ୍ୱ ଏ ଯାବତ୍ ନିରୂପିତ ହେଇନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ିକର ଚମତ୍କାର ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖାଯାଇଥାଏ। ଯେତେ ଦୂର ମନେ ହୋଇଥାଏ ଏଗୁଡ଼ିକ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭାବରୁ ହିଁ ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ସଂଯୋଜନା କରିଛନ୍ତି। ଯେପରି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'ମାନସୀ ଓ ମୁଁ' କବିତାରେ ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଜନା ହେଉଛି -

"ବାଳୁତ କାଳେ ଆହା
ଜାଣିନ ଥିଲି ତାହା
ମୋହର ଖେଳା ସାଥୀ
ମୋହର ହୃଦ ପୁରେ।"

ସେହିଭଳି 'ସୃଜନ ସ୍ୱପ୍ନ' କବିତାରେ ଏକ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଉପଲବ୍‌ଧ ହୋଇଥାଏ-

"ଆସ ସେ ଦେଶେ ଯିବା ଗୋ ପ୍ରିୟେ
ଏ ମର ମରୁ ସହିବ କିଏ
ମରୀଚିକାମୟ ଭବ ଏ
ନିରମି ନୀଡ଼ ସେ ଅମରାରେ
ନିତ୍ୟ ନବ ସୁଖାଭିସାରେ
ଯାପିବା ଦିନ ଉଭୟେ।"

ସୁତରାଂ, ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ନୂତନ ଛନ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାର୍ଥକ ଶିଳ୍ପୀ ମୁଖ୍ୟତଃ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଚେତନା ଦ୍ୱାରା ଆପ୍ଲୁତ ଏହି କବିବୃନ୍ଦ ସ୍ୱଳୀୟ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ହୃଦୟର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଭାବରେ ତଲ୍ଲୀନତା ସେମାନଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକର ମୁଖ୍ୟ ଶୈଳୀକୁ ତେଣୁ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ଭାବେ ଅନେକ ନୂତନ ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଜନା ପଦ୍ଧତି ନୂତନ ଛନ୍ଦ ଭାବେ ସଜ୍ଜୀକୃତ ହୋଇଅଛି। ଏହି କବିବୃନ୍ଦ ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦକୁ ପରିହାର କରିଛନ୍ତି, ତେଣୁ ନୂତନ ଛନ୍ଦ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଗ୍ରହଣୀୟ।

ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରୟୋଗ :

କବିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ଅନୁଭୂତି ଓ କଳ୍ପନା ପ୍ରବଣତା ଏକ ପ୍ରମୂର୍ତ୍ତ ରୂପ ହେଉଛି ଚିତ୍ରକଳ୍ପ (Image)। ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ଦୃଶ୍ୟ ବା ଚିତ୍ରର ସାଦୃଶ୍ୟାତ୍ମକ ରମଣୀୟ ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜନାକୁ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ କୁହାଯାଏ। କବିର ଚେତନା ଜଗତ ମୁଗ୍‌ଧ ଭାବ ସହ ଏହି ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ଜଗତର ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଅତି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବେ କବିତା ମଧ୍ୟ ରେ ପ୍ରକାଶତି ହେବାର ନାନ୍ଦନିକ ଉପାଦାନ ହେଉଛି ଚିତ୍ରକଳ୍ପ। ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ କାବ୍ୟତତ୍ତ୍ୱରେ ନିହିତ 'ଉପମା ଅଳଙ୍କାର' ସହିତ ଏହାର ସାଦୃଶ୍ୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଥାଏ। ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ କବିତା

ରାଜ୍ୟରେ 'ଚିତ୍ରକଳ୍ପ' ଏକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜନା ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପରେ ଏହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଅଛି । ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ସ୍ୱକୀୟ କବିତ ମଧ୍ୟ ରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ।

କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ କବିତାରେ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ନିପୁଣ ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିଅଛି । ତାଙ୍କ 'ପ୍ରଣୟୀ' କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । କବିତାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି-

"ବସନ୍ତର ଚମ୍ପା ସମ
ତରୁଣୀ ଯେବେ ଫୁଟିଲା
ସୌରଭର ସୁରା ତାହାର
ଦିଗ୍ ବିଦିଗେ ଛୁଟିଲା ।"

କବି ଏଠାରେ ନାରୀର ଯୌବନ କାଳର ସମାଗମକୁ ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଚମ୍ପାଫୁଲ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ସାଦୃଶ୍ୟାତ୍ମକ ଦୁଇଟି ଚିତ୍ର ହେଉଛି ନାରୀର ଯୌବନ ଉଦ୍‌ଗମ ଓ ବସନ୍ତକାଳରେ ସୁନ୍ଦର ଚମ୍ପା ଫୁଲର ପ୍ରସ୍ଫୁଟନ ।

ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ମଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ ଯଶସ୍ୱୀ ଶିଳ୍ପୀ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଓ ରମଣୀୟ କଳ୍ପନାବିଳାସ ଦ୍ୱାରା ରଙ୍ଗିମନ୍ତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ 'ରୂପକଥା' କବିତାର ଏକ ଉଦ୍ଧୃତି ହେଉଛି -

"କଜଳ ଦୂର ମେଘ ନୀରବ ଆଖି ତାର କଜଳ
କୋମଳ ଶ୍ୟାମ ଘାରେ ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁ ସମ ସଜଳ ।"

ଏହି ପଦରେ କବି ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରେୟସୀର ନୟନ ଯୁଗଳକୁ କଳାମେଘ ଓ କୋମଳ ଶ୍ୟାମଳ ଘାସରେ ଶିଶିରବିନ୍ଦୁ ସହ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି ।

କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ନିପୁଣ ଶିଳ୍ପୀ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଣୟ ମୂଳକ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିଅଛି । ତାଙ୍କ 'ମଧୁବିବାହ' କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଏକ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ହେଉଛି -

"ବଧୂ ଆସେ ମୋର ଧୀର ସୁଲଳିତ
ତୃତୀୟା ଜୋଛନା ସମ
ବଢ଼ାଏ ମୋ କରେ କମ୍ପିତ କର
ସୁକୁମାର ଅନୁପମ ।"

ଉକ୍ତ ପଦରେ କବି ସ୍ୱକୀୟ ପ୍ରେୟସୀଙ୍କ ଆଗମନକୁ ରମଣୀୟ ତୃତୀୟା ଜହ୍ନର କିରଣ ରୂପେ ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି। ଆକାଶରେ ତୃତୀୟା ଜହ୍ନ ଯେପରି ଧୀର ଓ ମନ୍ଥର ଗତିରେ ଆଗମନ କରେ, ସେହିପରି କବିଙ୍କ ପ୍ରୀୟତମା ଅଳସ ଓ ଧୀର ଗତିରେ ଆଗମନ କରିଛନ୍ତି।

ଏହି ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ରଥୀ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜୀ 'ଉଚ୍ଚାକାଂକ୍ଷା' କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଏକ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ହେଉଛି –

"ଦୂରେ ଦେଖ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସେ
ଅନ୍ଧକାରେ ଗମ୍ଭୀର ବଦନେ
କୃଷ୍ଣାଞ୍ଚଳ ଦୃଢ଼ଭାବେ ଭିଡ଼ା
ଆତଙ୍କର ମୁଣି ଖୋଲି ବୁଣିଦିଏ ଧରିତ୍ରୀ ଲଗନେ
ଦାନବୀ ସଦୃଶ ହୋଇ ଛିଡ଼ା।"

ସୁତରାଂ, ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ଜଣେ ସଫଳ ସ୍ରଷ୍ଟା। ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଭାବପ୍ରବଣତା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧିର ବିହ୍ୱଳତା ଉପରୋକ୍ତ ରମଣୀୟ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟିର ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇଛି। ତେଣୁ, ସବୁଜ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଭାବରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଗର୍ଭିତ ଓ ହୃଦୟରଞ୍ଜକ।

ଭାଷାବୈଚିତ୍ର୍ୟ :

କବିତା ଏକ ଶବ୍ଦଶିଳ୍ପ। କବିର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ରୁ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ଯେଉଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧାତ୍ମକ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ସୃଷ୍ଟିହୁଏ, ତାହା ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଏ କବିତାରେ। କବି ଏହି ସଂସାରରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ସନ୍ଦର୍ଶନରେ କରେ। ସେହି ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଭାବରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ତାର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ରେ ସଂଗୁପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି। ସେପରି ଏହି ଜଗତର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥ ଭିତ୍ତିକ ଶବ୍ଦ କବିର ଚେତନାର ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ। ଉପରୋକ୍ତ ମହାନ୍ ଭାବ ଓ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକର ସଂସର୍ଗ ମଧ୍ୟ ରୁହିଁ କବିତା କଳା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ। ଓଡ଼ିଆ ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ଉକ୍ତ ଭାବ ଓ ଶବ୍ଦକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ ସମନ୍ୱିକ କରି ଅଭିବ୍ୟଂଜିତ କରୁଥିବା ସାର୍ଥକ କବି ତେବେ ଏହି ଯୁଗର କବିତାରେ ଭାଷାର କେଉଁ କେଉଁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ନିହିତ ତାକୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଛି।

ସବୁଜ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଭାଷାର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ହେଉଛି ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଭାଷା। ସବୁଜ କବିମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ମୁଖ୍ୟତଃ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କବି। କଳ୍ପନା ବିଳାସ ଓ ଭାବ ସମ୍ବେଗ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କ କବିତାର ଭାଷା ହୋଇଉଠିଛି ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ। କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥଙ୍କ 'ରୂପକଥା' କବିତାରୁ ଏହାର ଏକ ଉଦାହରଣ ନିଆଯାଇପାରେ –

"କଜଳ ଦୂର ମେଘ ନୀରବ ଆଖି ତାର କଜଳ
କୋମଳ ଶ୍ୟାମ ଘାସେ ଶିଶିରବିନ୍ଦୁ ସମ ସଜଳ
କଜଳ ବେଣୀ ଗୋଟି

ହେଳାରେ ପଡ଼େ ଲୋଟି
ଅଧରୁ ତଥାପି ପଡ଼େ ରକତ
ବଧୁଲି ଲାଜେ ମରେ ନିରତ।"

କବି ଅନ୍ନଦଦାଶଙ୍କର, କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାର ଭାଷାର ଭୁରି ଭୁରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମିଳେ।

ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ବା ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଭାଷା ସବୁଜ କବିମାନେ ଯେତେବେଳେ ମଣିଷର ଜଞ୍ଜାଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଏହି ପ୍ରକାର ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। କବି ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'କମଳ ବିଳାସୀର ବିଦାୟ' କବିତାରୁ ଏହି ଉଦାହରଣ ନିଆଯାଇପାରେ –

"ଶତସ୍ୱରେ ଡାକେ ବିଶ୍ୱ ଡାକେ ଗ୍ରହ ତାରା
ଡାକେ ମୋତେ ଅନନ୍ତ ଜଳଧି କଳରୋଳ
କେମନ୍ତେ ରହିବି କହ ସ୍ନେହର ଏ କାରା
କକ୍ଷେ ଅଳସ ସ୍ୱପନ ବକ୍ଷେ ହୋଇ ଭୋଳ।"

ଭୌତିକ ଓ ନିଛକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ ସବୁଜ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଭାଷାର ଅନ୍ୟତମ ଲକ୍ଷ୍ୟଣ। ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ଯେତେବେଳେ ବାସ୍ତବ ମଣିଷ ଜୀବ ଓ ସମାଜର କଥା କହିଛନ୍ତି, ସେତେବେଲେ ଏହି ଭଳି ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। କବି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣଙ୍କ 'କିଏ ଶଳା ସଇତାନ୍' କବିତାରୁ ଏହାର ଏକ ଉଦ୍ଧୃତି ହୋଇଛି।

"ବିଲେଇ କୁକୁର ଶୁଣାଅଛି ଦିନେ
ବୁଝେ ମାନ ଅପମାନ
ମଣିଷ ବି ଦିନେ ନ ପାରିବ ବୁଝି
କିଏ ଶଳା ସଇତାନ।"

ସଙ୍ଗୀତ ସୃଷ୍ଟିକ୍ଷମ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଭାବପ୍ରକାଶ ସବୁଜ କବିତାର ଭାଷାର ଅନ୍ୟତମ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ। ଏହ ଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ଶବ୍ଦକୁ ଏଭଳି ଭାବରେ ସଂଯୋଜନା କରିଥାନ୍ତି, ଯାହାକି ସଂଗୀତର ଅନୁରଣନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ। ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କରଙ୍କ 'ସୃଜନ ସ୍ୱପ୍ନ' କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି –

"କୋକିଳ କୁହୁ ମଧୁର ରତ
ଯେ ଗୀତ ଗାଏ ବନେ ମରୁତ
ଯେ ଗୀତ ଗାଏ ନିର୍ଝର
ଜଗତେ ଯେତେ ସ୍ୱରଚତୁରୀ
ସଙ୍ଗୀତର ଯେତେ ମାଧୁରୀ
କଣ୍ଠେ ଦେବି ତୋହରି।"

ସବୁଜ କବିବୃନ୍ଦ ଥିଲେ ଜଣେ ଜଣେ ତନ୍ମୟ ଶିଳ୍ପୀ । ଉଦଗ୍ର ଭାବ ପ୍ରବଣତା ଓ କଳ୍ପନା ବିଳାସର ଉଦ୍‌ବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି ତାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ । ତଦନୁଯାୟୀ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷା ହୋଇଉଠିଛି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ଓ ହୃଦୟରଞ୍ଜନକାରୀ । ଏହି କବିବୃନ୍ଦ ଅତି ଚମତ୍କାର ଭାବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ କବିତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ବନ୍ଧନ ମଧ୍ୟ ରେ ଆବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ, ସବୁଜ କବିତାରେ ଭାଷା - ପ୍ରୟୋଗର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଏକାନ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ।

୧.୫ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(୧) ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ ।

(କ) ନନ୍‌ସେନ୍‌ସ କ୍ଲବ୍

(ଖ) ଅବକାଶ ପତ୍ରିକା

(ଗ) ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ

(ଘ) କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ

(ଙ) ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର

(ଚ) ଶରତଚନ୍ଦ୍ର

(ଛ) ହରିହର ମହାପାତ୍ର

(ଜ) ସବୁଜ କବିତାର ଛନ୍ଦ

(ଝ) ସବୁଜ କବିତାରେ ରୋମାଣ୍ଟିକତା

(୨) ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ ।

(କ) ସବୁଜ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଦର୍ଶାଇ ସବୁଜ ଯୁଗର କବିମାନଙ୍କ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କର ।

(ଖ) ସବୁଜ କବିତାର ଆତ୍ମିକ ଦିଗ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

(ଗ) ସବୁଜ କବିତାର ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋକପାତ କର ।

୧.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ଦାଶ, ଡ. କୁଞ୍ଜବିହାରୀ - (୧୯୭୮) 'ସାହିତ୍ୟ ଏକ ଆଲୋକ ଆଲୋକନ'-ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର୍ସ, କଟକ ।
- ନାଥ, ଡ. ପୁଷ୍ପାରାଣୀ - (୨୦୧୨)- ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ : ବିଭାଗ ବ୍ୟାପ୍ତି ପ୍ରବାହ, ଗୋବିନ୍ଦପୁର, କଟକ ।
- ପଣ୍ଡା, ଡ. ହୃଷୀକେଶ - (୧୯୮୮) ରବୀନ୍ଦ୍ର ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତା - ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର୍, କଟକ ।
- ପାଢ଼ୀ, ଡ. ପ୍ରମୋଦ କୁମାର (୨୦୦୬) ସବୁଜ କବିତାର ରୂପବିଭବ ଶ୍ୟାମା ପ୍ରକାଶନୀ, ପଦ୍ମପୁର ।
- ବିଶ୍ୱାଳ, ଡ. ସ୍ନିଗ୍ଧା - (୨୦୦୪) ସବୁଜ କବିତା ଓ କବି ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ, ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, କଟକ ।
- ଶତପଥୀ, ଡ. ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ - (ପଞ୍ଚମ ସଂ. ୨୦୧୧)- ସବଳ ସାମ୍ପ୍ରତିକ - ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର କଟକ

ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ : ପ୍ରଗତି କବିତାର ଧାରା

ବିଷୟ ଗଠନ :

୨.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
୨.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ
୨.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ
୨.୪ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି
୨.୪.୧ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ
୨.୪.୨ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆତ୍ମିକଦିଗ
୨.୪.୩ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆଙ୍ଗିକଦିଗ
୨.୫ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ
୨.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୨.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଓଡ଼ିଆ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମକାଳ ତଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ କିଛି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କବିତାର ଯେଉଁ ନୂତନ ଧାରା ଦେଖାଯାଇଥିଲା ତାହା 'ପ୍ରଗତିବାଦୀ କାବ୍ୟଧାରା' ବା ପ୍ରଗତି କବିତାର ଧାରା ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଥାଏ। ସାଧାରଣତଃ ସାହିତ୍ୟର ସହୃଦୟ ପାଠକମାନେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ "ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟକ ଧାରାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥାଏ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଗତ ହେବା ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ। କାରଣ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟର ନିୟମ। ତା'ରି ମାଧ୍ୟମରେ ସେହି ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶକୁ ଆକଳନ କରାଯାଇଥାଏ। ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବତାର ସମକାଳରେ ସବୁଜ କବିତାର ଧାରା ପରିବର୍ତ୍ତି ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା। ଏହି କବିତା ମଧ୍ୟ ରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପାଠକମାନେ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ। ପରିମାଣରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି କବିତା ସମସାମୟିକ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକ ମନକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା। ଆବେଗାତ୍ମକ ଓ କଳ୍ପନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଗନରେ ଉଡ୍‌ଡୀୟମାନ କବିର ମନ ଏହି ଧୂଳି ଧୂସରିତ ପୃଥିବୀକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲା। ସାଧାରଣ ମାନବର ଦୁଃଖକୁ ସେ ଆପଣାର ଦୁଃଖ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲା। ସେ ସ୍ୱତଃ ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ହୋଇଥିଲା। କବିତାରେ ନିହିତ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ପାଠକ ହୃଦୟରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଭିନ୍ନ ଭାବସ୍ପନ୍ଦନ। ତେଣୁ, ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଜଗତରେ ଯେଉଁ ବୈପ୍ଳବିକ ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଏକ ଭିନ୍ନ ଅଧ୍ୟୟନର ବିଷୟ।

୨.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ

ଏହି ଏକକରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିପାରିବେ।

- ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି
- ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ
- ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆତ୍ମିକ ଦିଗ
- ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ

୨.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

୧୯୩୬ ମସିହାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୧୯୪୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁ କବିତାର ଯୁଗ ଦେଖାଯାଇଥିଲା ତାହା 'ପ୍ରଗତି ଯୁଗ' ଭାବରେ ପରିଚିତ ସାହିତ୍ୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ବିଭିନ୍ନ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ଯୁଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲା। ବସ୍ତୁତଃ, ଏହି କାଳରେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଜଗତରେ ଯେଉଁ ନୂତନ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ଦେଖାଯାଇଥିଲା, ତାକୁ ଭିତ୍ତିକରି ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟର କବିବୃନ୍ଦ କବିତା ରଚନା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ। ସେହି ଧାରା କ୍ରମ ବିବର୍ତ୍ତନରେ ଏହି କାଳର ଓଡ଼ିଆ କବି ଚେତନାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା। ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ନୂତନ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି କବିତା ରଚନା ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ। 'ନୂତନ' କୁ ସର୍ବଦା 'ପ୍ରଗତି' ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ। ତେଣୁ, ଏହି ଯୁଗକୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଐତିହାସିକ ବୃନ୍ଦ 'ପ୍ରଗତି' ଯୁଗ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି।

୨.୪ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଗତିଚେତନା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର କିଛି ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ସବୁଜ କବିତାର ଧାରା ଥିଲା। କଳ୍ପନାଶୀଳତା, ଆବେଗ ପ୍ରବଣତା ଇତ୍ୟାଦି ଥିଲା। ଏହି କବିତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ। ଏହି ସମୟଖଣ୍ଡ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଜଗତରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇ ଥିଲା କେତେକ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟିକାରୀ ଘଟଣା। ପ୍ରଥମତଃ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱମହାଯୁଦ୍ଧ (୧୯୧୪-୧୮) ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଭୟାବହ ତାଣ୍ଡବ। ପୃଥିବୀର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଦର୍ଶନ ସହିତ ମୃତ୍ୟୁର ବିଭୀଷିକା ମାନବ ଚେତନାରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଭୟର ଆତଙ୍କ। ଏହି କାଳରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକ Sigmund Freudu ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦର୍ଶନ ମଣିଷର ଚେତନା ରାଜ୍ୟରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା। ଏହା ବ୍ୟତିରେକେ ବାସ୍ତବ ବାଦ (Realism) ଓ ଅତି ବାସ୍ତବବାଦ (Sur-realism) ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ତୁମୁଳ ଆଲୋଡ଼ନ।

ଉକ୍ତ ସମୟଖଣ୍ଡ ମଧ ରେ ଋଷର ଅଗଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବ ଓ କାର୍ଲମାର୍କସ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦର୍ଶନ ବିଶ୍ୱ ଚେତନାକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା। କାର୍ଲମାର୍କସ୍ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ କହିଥିଲେ ଯେ, ଏହି ସମଗ୍ର ସଂସାରରେ ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ ରେ ଯେଉଁ ସମଷ୍ଟି ରହିଛି, ତାହା ହେଉଛି ଉତ୍ପାଦନଗତି ସମ୍ପର୍କ (productive

relation)। ଏହି ସମ୍ପର୍କ ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ତୀବ୍ର ବୈଷମ୍ୟ ଏଥିଯୋଗୁଁ ସମାଜରେ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟି ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାନ୍ତି। ଯଥା-ଶୋଷକ (ବୁର୍ଜୁଆ) ଓ ଶୋଷିତ (ପ୍ରୋଲେଟାଏରିଏଟ୍)। ଶୋଷକ ମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଶୋଷିତ ମାନଙ୍କ ଲାଞ୍ଛିତ ଓ ନିଷ୍ପେଷିତ କରିଥାନ୍ତି ଓ ଶୋଷିତମାନେ ସର୍ବଦା ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟଦାବୀ ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ କରିଥାନ୍ତି। ସେହି ସଂଘର୍ଷ ହେଉଛି ଚିରନ୍ତନ। ମାର୍କସଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟ ଚେତନାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ଓ ସମୟକ୍ରମେ ଏହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୂତ ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କଲା।

ଉକ୍ତ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଭାବ ଓ ପାରମ୍ପରିକତା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟିକ ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟି ଲାଭ କରିଥିଲା, ତାହା 'ପ୍ରଗତିଯୁଗ' ଭାବେ ବିବେଚିତ ହେଲା। ଏହି ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟିର ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର ଥିଲା 'ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ'ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟିକ ଭଗବତୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ୧୯୩୬ ମସିହାରେ ଏହି ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା। ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ପ୍ରଗତି ଚେତନାର ବାର୍ତ୍ତାର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ। ଏହି ସଂସଦ ଅନୁକୂଲ୍ୟରୁ 'ଆଧୁନିକ' ଶୀର୍ଷକ ଏକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା। ଭଗବତୀ ଚରଣ ଏହି ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦନା କରିଥିଲେ। ସମକାଳୀନ ଅନେକ କବି ଏହି ସଂସଦ ସହିତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇ ଅନେକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କବିତା ରଚନା କଲେ ଓ ଏହି ଯୁଗର ଭିତ୍ତି ସୁଦୃଢ଼ କରିଥିଲେ।

୨.୪.୧ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ

ଭଗବତୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ସହିତ ସମକାଳୀନ କେତେକ କବି ସମନ୍ୱିତ ହୋଇ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଚେତନାକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ କବିତା ରଚନା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ। ସେହି କବିମାନଙ୍କ ସମ୍ୟକ୍ ପରିଚୟ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଉଅଛି।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଯୁଗର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ହେଉଛନ୍ତି କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ। ସେ ଉକ୍ତ ସମୟ ଖଣ୍ଡର ଚେତନାକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ୧୯୩୬ ମସିହାରେ 'ଚିତ୍ରଗ୍ରୀବ' ନାମକ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଥିଲେ। ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ତାଙ୍କ ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ଓ ପ୍ରଗତିଶାଳୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚୟ ମିଳିଥିଲା। ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ କବିତାକୁ ମଧ୍ୟ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଚେତନାର ବଳୟରୁ ମୁକ୍ତ କରି ନୂତନ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା ଶୋଷିତର ଦୁଃଖ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ନୈରାଶ୍ୟ ଓ ଶୋଷକ ବିରୋଧରେ ସଂଘର୍ଷର ସ୍ୱର। ସର୍ବହରାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜର୍ଜରିତ ଅନୁଭୂତିକୁ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ ଭାବେ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କର ଏହି ଧର୍ମୀ କବତାଗୁଡ଼ିକ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଛି ବାଜିରାଉତ (୧୯୪୧), ପାଣ୍ଡୁଲିପି (୧୯୪୬) କବିତା ୧୯୬୨ ଇତ୍ୟାଦି କବିତାଗୁଚ୍ଛ ମଧ୍ୟ ରେ ତାଙ୍କ ଏହି ଉଦ୍ୟମ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା। ଭିନ୍ନ ଭାବସ୍ପନ୍ଦନ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ କବିତାର ସ୍ୱର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଉକ୍ତ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ନିହିତ ଭାବ ସମୂହ ଓଡ଼ିଶା କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଗତି ଚେତନାର ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା।

ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ (୧୯୧୩) :

ପ୍ରଗତି ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ସାହିତ୍ୟରଥୀ ହେଉଛନ୍ତି କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ। ସେ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଘର୍ଷରେ ଯୋଗଦାନ କରିଥିଲେ। ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ମଧ୍ୟ ରୁହିଁ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିକଷିତ ହୋଇଥିଲା। ତେଣୁ, ଏହି କାଳରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ହିଁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ସେ କବିତା ରଚନା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କର 'ରକ୍ତଶିଖା' (୧୯୩୦), 'ତର୍ପଣ କରେ ଆଜି' (୧୯୪୮), 'ଶାନ୍ତିଶିଖା' (୧୯୫୨) ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଛି ତାଙ୍କ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କବିତା ସମୂହ। ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚେତନା, ମାର୍କସୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରା ଇତ୍ୟାଦିର ଅନୁବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ କବିତା ସ୍ୱର ତୀବ୍ର ଓ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ହୋଇଅଛି। ତେଣୁ, ପ୍ରଗତିବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶରେ ତାଙ୍କର ଭୂମିକା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ।

ମନମୋହନ ମିଶ୍ର (୧୯୨୪) :

ମାର୍କସବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି କବି ମନମୋହନ ମିଶ୍ରଙ୍କ କବିତାର ଭାବଭୂମି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି। ବସ୍ତୁତଃ ଗଣମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଖର ଓ ତୀବ୍ର ସ୍ୱର ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ ତାଙ୍କ କବିତାରେ। ଶୋଷଣର ଚକ୍ରବ୍ୟୁହ ମଧ୍ୟ ରୁଗଣ ଚେତନାକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସର୍ବହରାମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ। ତାଙ୍କ 'କୋଟିକଣ୍ଠେ', 'ଆବାଜ', 'ନୂଆ ଗପଟିଏ ଲେଖ', 'ଜନତାର ଜୟଗାନ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ଗୁଚ୍ଛରେ ତାଙ୍କ କବିତ୍ୱ ଶକ୍ତିର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନାୟକ :

ମାର୍କସୀୟ ବୈପ୍ଳବିକ ଚେତନାକୁ ଭିତ୍ତିକରି କବିତା ରଚନା କରିଥିବା ଅନ୍ୟତମ କବି ପ୍ରତିଭା ହେଉଛନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନାୟକ। ଲେଖନୀ ତାଙ୍କର ବହୁସ୍ରାବୀ, କବିତା, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ ପ୍ରତିଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନୋନିବେଶ କରି ସେ ଯଶସ୍ୱୀ ସ୍ରଷ୍ଟାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି। ମାତ୍ର ମାର୍କ୍ସବାଦୀ ଦର୍ଶନ ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚେତନାର ଉଦ୍‌ଗାତା ଭାବେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ବେଶ୍ ପରିଚିତ। ତାଙ୍କ 'ବିରହିଣୀ' ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା, 'ଖୋଲାଝର୍କା', 'କ୍ୱଚିତ୍ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା', 'ଉତ୍ତର ବସନ୍ତ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟ ରେ ସଙ୍କଳିତା କେତେକ କବିତାରେ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଚେତନାର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ।

ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସ (୧୯୧୭-୨୦୦୫) :

କବି ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚେତନା ଭିତ୍ତି କରି ଅନେକ ବିପ୍ଳବଧର୍ମୀ କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ 'ସଂଘର୍ଷ' ଓ 'ବିରଳ ମୃତ୍ତିକା' କବିତା ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟ ରେ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଅଛି।

ରଘୁନାଥ ଦାସ (୧୯୧୯-୧୯୮୪) :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଚେତନାର ଅନ୍ୟତମ ସାରଥୀ ହେଉଛନ୍ତି କବି ରଘୁନାଥ ଦାସ। ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଚିନ୍ତାଧାରା ହୋଇଥିଲା ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ। ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ସଂଘର୍ଷ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସତତ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ ଓ ଛାତ୍ର

ନେତା ଭାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ ତାଙ୍କ ସାମ୍ୟବାଦକୁ ଭିତ୍ତି କରି ରଚିତ ଅନେକ କବି 'ଶ୍ରୀ ଜଟାୟୁ' ଛଦ୍ମନାମରେ ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା। 'ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା' ତାଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ କବିତା ସଙ୍କଳନ।

ସୁନନ୍ଦକର (୧୯୨୭-୮୫) :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଧାରାରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କବି ସୁନନ୍ଦ କର ମାର୍କସୀୟ ଚେତନାକୁ ଆଧାର କରି ଅନେକ କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ସେ 'ଆଗାମୀ କାଲ' (୧୯୪୭) କବିତା ସଙ୍କଳନର ସଙ୍କଳକ। ଏହି କବିତାଗୁଛ ମଧ୍ୟ ରେ ପ୍ରକାଶିତ ତାଙ୍କର ତେର ଗୋଟି କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ବିପ୍ଳବର ତୀବ୍ର ସ୍ୱର ଶୁଣାଯାଇଥାଏ। ଶୋଷଣ ଓ କଷଣରୁ ମଣିଷ ଜୀବନକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଏ ଜଗତକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ। ତାଙ୍କ 'କଳ୍ପନା' ଓ 'ଉଦୟନ' କବିତା ଗୁଚ୍ଛ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କାବ୍ୟ ଚେତନାର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ।

ଚକ୍ରଧର ରାଉତ (୧୯୨୫) :

କାବ୍ୟ ଜୀବନର ଆଦ୍ୟ କାଳରେ କବି ଚକ୍ରଧର ରାଉତଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା 'ଡଗର', 'ଶଙ୍ଖ' ଇତ୍ୟାଦି ପତ୍ରିକାରେ। ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀ ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦର୍ଶନକୁ ଆଧାର କରି ରଚିତ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଶୋଷିତ ମାନଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ଦେଇଛନ୍ତି ଚରମ ଆହ୍ୱାନ। ତାଙ୍କ ଏହି ଧର୍ମୀ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଛି 'ଆଲୋକର ସ୍ୱାକ୍ଷର' ଓ 'ମେଘମୁକ୍ତ' ମନର କବିତା ମଧ୍ୟ ରେ।

ଜୀବାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ (୧୯୨୧-୮୨) :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଚେତନାର ଧାରାରେ ଅନ୍ୟତମ ଯଶସ୍ୱୀ କବି ହେଉଛନ୍ତି ଜୀବାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆଦ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟର କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ। ତାଙ୍କ 'ଜୀବନ ପଥେ' କବିତା। ସଙ୍କଳନରେ ନିହିତ ଅଭିଯାନ, 'ନୂଆ ସୃଷ୍ଟିର ପଥେ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରେ ବିଦ୍ରୋହର ସ୍ୱର ଝଙ୍କାର ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ।

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ସିଂହ (ରବି ସିଂ) :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଚେତନା କେବଳ ଚିତ୍ର ସମୟଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ରେ ସୀମିତ ନ ରହି ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଅଛି। ଏହି କାଳର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବିପ୍ଳବୀ କବି ରୂପେ କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ସିଂହ ବା ରବି ସିଂ ବେଶ୍ ପରିଚିତ। ସେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ଆପଣାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପାଇଁ ଅଜସ୍ର ସଂଘର୍ଷ କରିଛନ୍ତି। ସେହି ସଂଘର୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି ତାଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବୀ କବି ଭାବେ ପରିଚିତ କରିଅଛି। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଏହି ଧର୍ମୀ କବିତାଗୁଡ଼ିକ 'ପଥପ୍ରାନ୍ତର କବିତା', 'ଚରମ ପାତ୍ର', 'ଶିଥିଳ ବଲ୍‌ଗା', 'ଲାଲ୍ ପାଗୋଡ଼ାର ପ୍ରେତ', 'ଭ୍ରୁକୁଟି', 'ବିତାର୍ଣ୍ଣ', 'ପାଦଟୀକା', 'ଅପ୍ରୀତିକର କବିତା', 'ଜ୍ୱାଳାର ମାଳା', 'କ୍ଷତ', 'ବିଷବାଣୀ', 'ଝଡ଼', 'ଦୁର୍ଗମଗିରି', 'ସର୍ବହରା', 'ଅନାର୍ଯ୍ୟର ଚର୍ଯ୍ୟାପଦ', 'ତାରକାର ଲୁହ', 'ଅଗ୍ନିଦେବ', 'ଜମାନ୍‌ବନ୍ଦୀ', 'କେବଳ ସଂଗ୍ରାମ', 'ଭଙ୍ଗା ହାତରେ କବିତା', 'ଝଡ଼ ଗାନ୍ଧାର', 'ଲୋହିତ କ୍ରାନ୍ତି', 'ନବମ ସ୍ୱର୍ଗ', 'ପୃଥିବୀ ଟଳମଳ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ପୁସ୍ତକରେ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଅଛି।

ବ୍ରଜନାଥ ରଥ : (୧୯୩୭-୨୦୧୪) :

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କବିତା ରଚନା କରି ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇଥିବା କାବ୍ୟଶିଳ୍ପୀ ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ରଜନାଥ ରଥ। ତାଙ୍କ ଅନେକ କବିତାରେ ନିହିତ ବୈପ୍ଲବିକ ସ୍ୱର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଗତିବାଦ କବି ରୂପେ ପରିଚିତ କରାଇଥାଏ। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ 'ନିଜସ୍ୱ ସଂଳାପ' 'ମରୁଗୋଲାପ' ଓ 'ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା', 'ନିଃଶବ୍ଦ ପ୍ରତିବାଦ', 'ସଭ୍ୟତାର ମୁହଁ', 'ମନର ମାନଚିତ୍ର' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଅଛି।

୨.୪.୨ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆତ୍ମିକଦିଗ

ସବୁଜ ଯୁଗର ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଓ କଳ୍ପନା ବିଳାସୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ଜ୍ଜନ ପୂର୍ବକ ଏହି ଯୁଗର କବବୃନ୍ଦ ନୂତନ ଆଦର୍ଶରେ ଦିକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ। ବସ୍ତୁତଃ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦର୍ଶନକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଏହି ସମୟ ଖଣ୍ଡର କବିବୃନ୍ଦ କବିତା ରଚନାର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି। ତେବେ ଏହି କାଳର କବିତାରେ କେଉଁ କେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆତ୍ମିକ ଉପାଦାନ ରହିଛି ତାକୁ ନିମ୍ନରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଅଛି।

ଶୋଷଣ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ

ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିମାନଙ୍କ କବିତାର ମୁଖ୍ୟ ଆତ୍ମିକ ସ୍ୱରୂପ ହେଉଛି ଶୋଷଣ ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେଉଁ ପୁଞ୍ଜିପତି ବା ଶୋଷକମାନେ ଖଟିଖିଆ ଶ୍ରମିକ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ଏହି ଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ। ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁସାରେ, ଉତ୍ପାଦନଗତ ସମ୍ପର୍କ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ଶୋଷିତମାନେ ଶୋଷଣର ଜ୍ୱାଳାରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ସଂଗଠିତ ହୋଇ ସଂଘର୍ଷ କରନ୍ତି ଶୋଷକମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ। ସେହି ଆଦର୍ଶକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଏହି ଯୁଗର କବବୃନ୍ଦ କବିତା ରଚନା କରୁଥିବା ହେତୁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହ କରିଛନ୍ତି ତଥାକଥିତ ପୁଞ୍ଜିପତି ମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ। କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ ତାଙ୍କ 'କହରେ ମୂଲିଆ ଜାତ' କବିତାରେ ସର୍ବହରାର ନାର୍ଯ୍ୟ ଦାବୀକୁ ଆପଣାର ଦାବୀ ମନେ କରି ବିଦ୍ରୋହ କରିଛନ୍ତି ଶୋଷକମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ। କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ :-

ଚଷୀ ଓ ମୂଲିଆ ଯେ ଦେଶ ଗଢ଼ିଲେ
ନିଗାଡ଼ି ଦେହର ଝାଳ
ସେହି ଦେଶେ ଧନୀ ପରଦେଶୀ ଆସି
ଭୋଗ କଲେ ଏତେ କାଳ
ଯେ ମାଟି ଗଢ଼ିଲୁଁ ମିଶାଇ ମାଉଁସ
ଆମେରେ ସର୍ବହରା
ଆମରି ରକ୍ତେ ଉର୍ବର କଲୁଁ

ଏ ଯେଉଁ ସବୁଜ ଧରା
ସେ ଦେଶରେ ଏବେ ଆମେ ଭିକ୍ଷୁକ
ନିଜ ଘରେ ଆମେ ଦାସ
ଗଳାରେ ଆମର ବନ୍ଧନ ଦାଗ
ମୃତ୍ୟୁର ନାଗ ଫାଶ ।

ସେହିଭଳି ବିପ୍ଳବୀ କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏହି ସମାଜ ମଧ୍ୟ ରୁଶବ ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ କରୁଥିବା ଶୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଧ୍ୱଂସ କରିଦେବା ପାଇଁ ରକ୍ତ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ 'ରକ୍ତଶିଖା' ସଂକଳନ 'ଆମେ ମୂଲିଆର ଜାତି ଜାଗିବୁ' କବିତାରେ –

"ସଙ୍ଗୀନ ମୁନରେ ଏଇ ସରକାର
ଶୋଷେ ଆମ ରକ୍ତ ପୋଷେ ଜମିଦାର
ଆମର ଗୁହାରି ଆମ ହାହାକାର
ନ ଶୁଣାଇ ତାକୁ ଜାଣିବୁ ।"

ପ୍ରଗତି କବି ରଘୁନାଥ ଦାସ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଶୋଷଣ ମୁକ୍ତିକର୍ମୀ ସର୍ବହରା ମାନବ ସହିତ । ତେଣୁ, ସେ ତାଙ୍କ ଶୋଷଣ ମଣିଷକୁ ଅନୁଭବ ପୂର୍ବକ ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି –

"ଭୂଗୋଳର ଭେଦ ଭୁଲି
ଦେଶେ ଦେଶେ ଆମ ଅଭିଯାନ
ରକ୍ତଖିଆ ରାକ୍ଷସ ବିରୁଦ୍ଧେ,
କାହିଁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା, କାହିଁ ଧର୍ମ ଘଟ କାହିଁ ଅବା ଯୁଦ୍ଧେ
ବିଶ୍ୱର ଜନତା ଆମେ ଆଜି ଏକପ୍ରାଣ,
ଲକ୍ଷ କୋଟି ଲୋକ ହାତେ ଏକ ହିଁ ନିଶାଚ
ରକ୍ତ ଭିଜା ନେତ,
ଏକ ହିଁ ଆୱାଜ୍ ଉଠେ ସାରା ବିଶ୍ୱେ । ଏକହି ସଙ୍କେତ" (ସଂଘାଇ)

ଏହିଭଳି ଏହି ଯୁଗର କବି ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନାୟକଙ୍କ 'ବଞ୍ଚିତର ବ୍ୟଥା', ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସଙ୍କ 'ପ୍ରାଣର କବିତା', ସୁନ୍ଦରକରଙ୍କ 'ଆଗାମୀ କାଲି କବିତା ନଂ୨୮' ଚକ୍ରଧର ରାଉତଙ୍କ 'କଙ୍କାଳର ବାଣୀ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଶୋଷଣ ବିରୋଧୀ ଆପଣାର ବିଦ୍ରୋହର ସ୍ୱର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ ।

ସଂଘର୍ଷ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବବୃନ୍ଦ ଯେତେବେଳେ ସର୍ବହରାର ଦୁଃଖକୁ ଆପଣାର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ରେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତୀବ୍ର ବିପ୍ଳବର ଭାବନା । ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଛି ଏକ ଦୃପ୍ତ ନେତୃତ୍ୱ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ଦଳିତ, ଶୋଷିତ, ନିଷ୍ପେଷିତ ସେମାନେ ଅନେକ ଦୁଃଖ, କଷଣ ସହି ନୀରବରେ ନ ବସି ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ ସଂଗ୍ରାମର ଭୂମିରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପାଇଁ ଦୃପ୍ତ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହା ଏହି ଯୁଗର କବିମାନଙ୍କ ଆତ୍ମିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ।

ଏହି ଯୁଗର ଯଶସ୍ୱୀ କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ ସ୍ୱଳୀୟ 'ଶ୍ରମିକ କବି' କବିତାରେ ଶୋଷିତ ମାନେ ନୀରବରେ ଘର କୋଣରେ କରି ନ ରହି ସଂଗ୍ରାମ କରିବା ପାଇଂ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି । କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ-

"ଅତ୍ୟାଚାରର ବହ୍ନି ବିଦାରି ଆଣରେ ସେଠାକୁ ନାହିଁ
ମଙ୍ଗଳବାରି, ଚମକୁ ବିଶ୍ୱ ସେହି ଜଳେ ଅବଗାହି
ତେଜରେ ଶ୍ରମିକ ଭୟ
ଶାଗ ସବୁ ଆଜି, ବିଶ୍ୱର ଯେତେ ପୀଡ଼ିତ ପ୍ରାଣର ଜୟ ।"

କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଳୀୟ 'କୃଷକର ଜାଗୃତ' କବିତାରେ ଶୋଷଣ, ନିପୀଡ଼ିନ ଭିତରେ ଆର୍ତ୍ତଚିତ୍କାର କରୁଥିବା ଶ୍ରମିକ ଜାତିକୁ ବିପ୍ଳବ ଓ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇଛନ୍ତି । ସେ ବିପ୍ଳବୀ କଣ୍ଠରେ ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି –

'ନିଃସ୍ୱ ଯେତେକ ବିଶ୍ୱର କୋଳେ ସକଳ ଶ୍ରମିକ ଚାଷୀ
ମିଳିତ ହୁଅରେ ଆମରି ସଙ୍ଗ ଶଙ୍କା ଜଡ଼ତା ନାଶୀ
ଥରୁରେ ଧରଣୀ ଆକାଶ ପବନ ଥରୁରେ ଶୋଷକ କୁଳ
ହସି ଉଠୁ ଆଜି ସମତା ଜଗତେ ଭାଜୁରେ ସଉଧ ଚୁଳ ।'

କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ 'ମୁକ୍ତି ସଙ୍ଗୀତ', 'ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସ୍ୱର ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଥାଏ ।

କବି ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ଶୋଷକର ଲାଠିକୁ, କାରାଗାରକୁ, ଫାସୀଖୁଣ୍ଟକୁ ଆଦୌ ଭୟ ନକରି ସଂଘର୍ଷ କରିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି ଶୋଷିତ କୁଳଙ୍କୁ ତାଙ୍କ 'ଜୀବନର ଜୟଗାନ' କବିତାରେ । କବିଙ୍କ ଦୃପ୍ତକଣ୍ଠର ଭାଷା ହେଉଛି –

"ଜାଳରେ, ଜାଳରେ
ଅତ୍ୟାଚାର ଅବରୋଧେ ମୁକତି ମସାଲରେ ।

ଜୀବନର ପଥେ ଯେତେ ବାଧା ପରମାଦରେ
କାରାଗାର ଫାସିଖୁଣ୍ଟ ମାଡ଼ିଚାଲ ପାଦରେ
ଆଉ କେତେ କାଳରେ,
ହୋଇବ ଏ ଧରା ଆମ ଲହୁଧାରେ ଲାଲ୍ ରେ।"

କବି ରଘୁନାଥ ଦାସ (ଜଟାୟୁ) ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ଶୋଷକ ରୂପକ କୌରବ ସେନାକୁ ଧୂଳିସାତ୍ କରିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଶୋଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ କବିତା 'ମହାଭାରତ'ରେ। କବିଙ୍କ ବିପ୍ଲବାତ୍ମକ ସ୍ୱରରେ ଗାଇ ଉଠିଛନ୍ତି –

"ଲକ୍ଷ କୋଟି ଦ୍ରୌପଦୀର ବେଣୀ ଏବେ ରହିଛି ମୁକୁଳୀ,
ଜନତାର ହସ୍ତ ପଦେ ଜଡ଼ି ରହେ ନିଠୁର ଶିକୁଳା
ଏହାର କି ହେବ ନାହିଁ କେଉଁ କାଳେ ନ୍ୟାୟରେ ମୀମାଂସା
ଶୁଣ ପାର୍ଥ ! ପାପ ନୁହେଁ ଏ ତୁମର ଲାଲ୍ ପ୍ରତିହିଂସା
ମୋହ ନେତ୍ର ଫିଙ୍ଗି ଚାହଁ ସୁଦର୍ଶନେ !
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଡାକେ।"

ଏହିଭଳି ଏହି ଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ଶୋଷିତମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଆହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି ଏ ସଂସାରର ରାଜପଥ ଉପରେ ସଂଘର୍ଷ କରିବା ପାଇଁ। ପ୍ରତିଟି କବିତା ମଧ୍ୟ ରେ ଭରି ହୋଇ ରହିଛି ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ତଃଗର୍ଭା ବାଣୀ।

ସର୍ବହରାର ଦୁଃଖ, ଦୈନ୍ୟ ଓ କବିର ସମ୍ବେଦନା :

ପ୍ରଗତି ଯୁଗର କବିତାର ଅନ୍ୟତମ ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ ହେଉଛି ଶୋଷିତ, ଦଳିତ ଓ ସର୍ବହରାମାନେ କିଭଳି ଦୁଃଖ, ଦୈନ୍ୟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମଧ୍ୟ ରେ କାଳାତିପାତ କରୁଛନ୍ତି। ତାର ଉପସ୍ଥାପନା ଏହି ଯୁଗର ଦରଦୀ କବିବୃନ୍ଦ ସହ୍ୟ କରି ପାରିନାହାନ୍ତି ସେହି ଦୁଃଖ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ। ତେଣୁ, ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ସମ୍ବେଦନାର ବ୍ୟଥାତୁର ସ୍ୱର। କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ ସ୍ୱକୀୟ 'ପାଥେୟ' କବିତାରେ ଶୋଷିତର ଦାରୁଣ ଦୁଃଖକୁ ସହ୍ୟ କରି ନପାରି ସ୍ୱତଃ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି ସମ୍ବେଦନଶୀଳ। ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହ କବିତାର ଶବ୍ଦ ହୋଇ ଝରିପଡ଼ିଛି –

"ଦେଖିଛି ମୁଁ ପ୍ରବଳର ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର
ଦୁରୁବଳ ଲୋତକ ସମ୍ଭାର
ଶୁଣିଛି କାତର କଣ୍ଠେ ଦୁଃଖୀର କ୍ରନ୍ଦନ
ନରକରେ ନରର ପୀଡ଼ନ
ଭାଇ କରେ ଭାଇ ମଥା ହୋଇଅଛି ଛିନ୍ନ

ନର ରକ୍ତେ ଧରଣୀ ମଳିନ
ଦେଖିଚି ପିଶାଚ-ପୂଜା, ରକ୍ତର ଆରତି
ପୂଜାରୀର କରାଳ ମୂରତି।"

କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ 'ଦେବତା ନାହିଁ', 'ଭୁବନ ବନେ', 'ସମାଧାନ', ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ଶୋଷିତ ଓ ନିଷ୍ପେଷିତ ମଣିଷ ମାନଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ସମବେଦନାର ସ୍ୱର ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ। ଏହି ଯୁଗର ବିପ୍ଲବୀ କବି ଶ୍ରମଜୀବୀର ମର୍ମବେଦନାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି କହି ଉଠିଛନ୍ତି -

"ଭାତ ଉପୁଜାଇ ହାତ ପତାଇଲୁ ଧାନ ଡକାୟତ ଦ୍ୱାରେ
ଲୁଗା କଳ ଗଢ଼ି ଲଙ୍ଗଳା ଛାତିରେ ଘେନିଲୁ ଅଳି ଗୁହାରୀ
ତୋ ପିଠିରେ ବଜାଏ ବାଜା
ବିରଳା ସ୍ୱଦେଶୀ ରାଜା
ସେ ବିଲାତ ବନ୍ଧୁକ ନେଇ।" (ଜୀବନର ଜୟଗାନ)

କବି ରଘୁନାଥ ଦାସ (ଜଟାୟୁ) ବୁଭୁକ୍ଷାର ଦାରୁଣ ଜ୍ୱାଳାରେ ନୀପିଡ଼ିତ ଶ୍ରମିକ ମାନଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ଆବେଗାତ୍ମକ ଭାବେ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି ତଦୀୟ 'ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର' କବିତାରେ-

"ଗୃଧ୍ରପଲ ଚଲ୍ରମାରେ, ଝାମ୍ପିନିଏ ଶ୍ରମିକର ଆୟୁ
ଏବେ ମଧ ଭାତଥାଳୀ ଭାଗକରେ ମାଲିକ ଓ ସାହୁ
ଆଜି ମଧ ଭାରତର ଗ୍ରାମବାସୀ ଶୋଇବ ଉପାସେ
କାଲି ସେ ହୋଇବ ଛନ୍ଦି ପ୍ରାଣ ନାଶି କଳା ନାଗପାଶେ।"

ଏହି ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ସଚେତନଶୀଳ କବି ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନାୟକଙ୍କ 'ପ୍ରଭାତର ଯାତ୍ରୀ', 'ମୃତ୍ୟୁପାଦ', ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସଙ୍କ 'ପ୍ରାଣର କବିତା' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ମଧ ଶୋଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀର ଦୁଃଖ ଓ ଦୈନ୍ୟ ତଥା କବିର ଅନନ୍ତ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ।

ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା :

କାଲମାର୍କ୍ସ ସ୍ୱକୀୟ ଦର୍ଶନରେ ଯେଉଁ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ, ତାହା ହେଉଛି ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜ। ତାଙ୍କ ପରିକଳ୍ପନା ଅନୁସାରେ, ଏପରି ଏକ ସମାଜ ସଂଗଠିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେଉଁ ଧନୀ-ଦରିଦ୍ର ମଧ ରେ କୌଣସି ବୈଷମ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ। କେହି କାହାରି ଦ୍ୱାରା ଶୋଷିତ ହେବେ ନାହିଁ। ଗୋଟିଏ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ମଧ ରେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେବ ମଣିଷର ଜୀବନ। ଠିକ୍ ସେହିଭଳି ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ ଶୋଷଣମୁକ୍ତ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି। ତାହା ତାଙ୍କ କବିତାର ସ୍ୱରୂପରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି।

କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ ସ୍ୱକୀୟ 'ସ୍ୱେନ୍' କବିତାରେ ଏକ ଆଶାବାଦର ସ୍ୱର ଶୁଣାଇଛନ୍ତି ବିଶ୍ୱର ତରୁଣମାନଙ୍କୁ ।

"ଦେଖ ବିଶ୍ୱର ତରୁଣ ବାହିନୀ ! ଦେଖରେ ସର୍ବହରା
ନୂତନ ଯୁଗର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଲୋକେ ଭୂମଧ୍ୟ ଜଳ ତୋର
ଉଠୁଅଛି ଜୟରବ
କବି ମୁଁ ରଚୁଛି ଆପଣା ପୁଲକେ ଆଗାମୀ ମନର ସ୍ତବ ।"

କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ସ୍ୱକୀୟ 'ନବୀନ ଯୁଗର ତରୁଣ ଜାଗରେ' କବିତାରେ ଶୋଷଣ ମୁକ୍ତ ସମାଜକୁ ଏକ ନବୀନ ଯୁଗ ଭାବରେ ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁଯାୟୀ, ଆଗାମୀ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଯୁଗ ଆଗମନ କରୁଛି, ସେହି ଯୁଗରେ ସମାଜର କୌଣସି ବୈଷମ୍ୟ କୌଣସି ବନ୍ଧନ ରହିବ ନାହିଁ । କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ

"ନବୀନ ଯୁଗର ତରୁଣ ଜାଗରେ
ଜାଗ ବନ୍ଧନ-ହରା
ବକ୍ଷ ଶୋଣିତେ ଲକ୍ଷ ଜୀବନେ
ଖେଳାଅ ଆଲୋକ ଧାରା,
ଛିନ୍ନ କରରେ ବନ୍ଧନ ରାଜି
କ୍ରନ୍ଦନ ହେଉ ଶୋଷ
ଲୁପ୍ତ ହେଉରେ ଜାତ, ଉପଜାତି
ଖଣ୍ଡିତ ଶତଦେଶ ।"

୨.୪.୩ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆଙ୍ଗିକଦିଗ

ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ କେବଳ ପାରମ୍ପରିକ କବିତାର ଆତ୍ମିକ ଦିଗରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ ନାହିଁ । ବରଂ ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାଧନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟଖଣ୍ଡର ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ତୁମୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଇଥିଲା, ଏହି ଯୁଗର କବିତାରେ ତାହା ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ନୂତନ ସ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ନିମ୍ନରେ ଏହି କବିତାର ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚିତ ହେଉଅଛି ।

ନୂତନ ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ମୁଖ୍ୟ ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ ହେଉଛି ନୂତନ ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ । ଏତଦ୍‌ପୂର୍ବରୁ ସବୁଜ ଯୁଗର କବିମାନେ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ଭାବେ ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ କେତେକ ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ, ହେଁ ଏହି କାଳରେ ପାରମ୍ପରିକ ଛନ୍ଦ ପରିହୃତ ହୋଇ କେତେକ ନୂତନ ଛନ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ ଘଟିଥିଲା ।

ଏହି କାଳରେ କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥିବା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଛନ୍ଦ ହେଉଛି ବିଂଶାକ୍ଷରୀ ଛନ୍ଦ। ଏହି ପ୍ରକାର 'ଛନ୍ଦ'ରେ କବିତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣର ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା ହେଉଛି ବଂଶ। ବସ୍ତୁତଃ, ବିପ୍ଳବ ଓ ବିଦ୍ରୋହ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଛନ୍ଦ ବିଶେଷ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏହି କାଳର ଅନେକ କବି ଏହି ପ୍ରକାର ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ :-

"ବାହୁ ବାହୁ ତରୀ ତୁମରି ପଥରେ ଝଞ୍ଜା ଯେବେ ଆସେ ଘୋଟି।
ଅନ୍ୟ ଦିଗେ ନିଏ ତରଣୀ ଫେରାଇ ତିରଙ୍ଗ ଖେଳର ଲୋଟି।"
(ପାଥେୟ- ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ)

ସେହିଭଳି କବି ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ଏହି ଛନ୍ଦ ଅନୁସରଣ କରି ସ୍ୱକୀୟ କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି।

"ଝଡ଼ର ମଥାରେ ଆସନ ଘେନିଛି ଲେନିନ୍ ଲାଲ୍‌ସେତୁ
ନଈ ପାହାଚରେ, ବୁକୁର ହାଡ଼ରେ, ନୂଆ ଦୁନିଆର ସେତୁ"
(ମଇ ପହିଲା- ମନମୋହନ ମିଶ୍ର)

ଏହି କାଳରେ କବିମାନେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଛନ୍ଦ ହେଉଛି 'ଉନ ଚତ୍ୱାରିଂଶ' ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦ। ଏହି ପ୍ରକାର ଛନ୍ଦରେ ୪ଟି ଚରଣରେ ଏକ ପଦ ହୁଏ। ଆଦ୍ୟ ତିନୋଟି ଚରଣ ଦଶାକ୍ଷର ଓ ଶେଷ ଚରଣ ନବାକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ। ଅନେକ କବି ଏହି ପ୍ରକାର ଛନ୍ଦରେ କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ -

"ସନ୍ତକ ତୋର ହାତୁଡ଼ି ଦାଆ
ସମ୍ମୁଖେ ତୋର ଖୋଲିଛି ରାହା
ମନେରଖ ତୁହିଁ ତୋହରି ସାହା
ଉଡ଼ାଅ ତୋର ଜୟକାର।"
(ମୁକ୍ତି ସଙ୍ଗୀତ- ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ)

ବାକ୍‌ରୀତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଏହି ଯୁଗର କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଉଥିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ଛନ୍ଦ। ବିଦ୍ରୋହ ଅନୁକୂଳ ବାକ୍‌ରୀତିରେ ଏହି କାଳରେ ଅନେକ କବି ତଦୀୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ନିମ୍ନ ଉଦାହରଣରୁ ଏହା।

"କହ ଦୁଃଶାସନ
କେଉଁ କାଳେ ପାଞ୍ଚାଳୀର ପଣ
ହୋଇଛି ଅନ୍ୟଥା ?
ଦାନ ହୁଙ୍କାର କାହିଁ ଲଭିଅଛି ମାନବର ବ୍ୟଥା ?"
(ମହାଭାରତେ-ରଘୁନାଥ ଦାସ)

ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଯେଉଁ ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା । ଏହି କାଳରେ କବିବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ (Free versa) ବା ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦ (versa libra)ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ । ଯଥା -

(୧)"ଏ ସମୟ ବଦଳିବ, ଜାଣିଚି ମୁଁ
ହାଡ଼ ଭଙ୍ଗା ଶୀତର ଏ ମାଘ
ରହିବନି, ସବୁଦିନ ପାଇଁ
ମଣିଷର ରକ୍ତଶିଖା ବାଘ
ସେ ବି ଦିନେ ମରିବଇ
ମୋ'ରି ଲାଠି ମାଡ଼େ ।" (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପତାକା-ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନାୟକ)

(୨) ତମେ କହିପାର, ସନ୍ତ୍ରାସୀ ମତେ
ଅରାଜକତାର ବୀଜ ମୁଁ ବୁଣୁଛି ଖାଲି
କହିବା ଆଗରୁ ଦେଖିଚ କି ତମେ ?
ଦେଖିଛ କି ଥରେ । (କୈଫିୟତ୍- ରବି ସିଂ)

ଏହିଭଳି ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ ନୂତନ ଛନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ଛନ୍ଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଆନୟନ କରିଛନ୍ତି ।

ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରୟୋଗ :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିବୃନ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ (Image) ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ କବିତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୋଧାତ୍ମକ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଭାବ ସହିତ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରୟୋଗ ସେମାନଙ୍କ କବିତାରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ଭିନ୍ନ ଭାବସ୍ଖଳନ ।

କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ ଜୀବନକୁ ବୃହତ୍ତର ଉତ୍ସର୍ଗର ବାଣୀ ଶୁଣାଇବାକୁ ଯାଇ ପ୍ରୟେକ କରିଛନ୍ତି ।

ଉଷାର ଗୋପନ ଅର୍ଥ ରଜନୀର ଲୁପ୍ତ ପାଦଟୀକା
ରଖେ ଯଥା ଧରି,
ଆପଣା ମୃତ୍ୟୁରେ ଫୁଟେ ଆଜି ସେତ ଝରି ସେଇ ପରି (ବାଜିରାଉତ)

ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ମଣିଷ ଜୀବନର ବୈତାଳିକ ଛନ୍ଦକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାକୁ ଯାଇ କବି ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି ଚମତ୍କାର ଚିତ୍ରକଳ୍ପ । କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ -

"ଜୀବନ ଗହ୍ୱୁ, ଜୀବନ ଆମେ
କଠିନ ଆଉ କୋମଳ
କୋମଳ ଆଉ କଠିନ

କେଜାଣି କେବେ ପଲହାରିର ପଲବସେ
ଚଗଲାମିର ଚୁମା ଭଳି କିଶୋରୀର
କିଶୋରର ଓଙ୍ଠରେ
ଜୀବନ୍।" (ଜୀବନ୍)

ସେହିଭଳି ଏହି ଯୁଗର କବି ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ସଂଘବଦ୍ଧ ହୋଇ ଶୋଷଣ ବିରୋଧ ଯୁଦ୍ଧ ରଚନାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ବେଳେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି।

"ଆସ ଭାଇ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲ୍‌ମାନ
ଆସ ମଜ୍‌ଦୁର ଲିଗ୍ ଜବାନ୍
ମୁକତି ମିଳିଛି କାହିଁ ବିନା କୁର୍ବାନ୍
ବିନା ରକତେ ବି ବାନ୍ଧେ ଦ୍ରୌପଦୀ ଚୁଡ଼ା
ଗୋରା ପଲଟଣ ମାରୁଅଛି ମଉଜ
ତା ରକତେ ରଙ୍ଗା ତୋର ନିଶାଣ ଉଡ଼ା।" (କୋଟିକଣ୍ଠେ)

ଭାଷା ପ୍ରୟୋଗର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ :

ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିମାନଙ୍କ କବିତାର ଭାଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ। ଶୋଷକ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିବା ସମୟରେ କେତେବେଳେ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ୱର ଉଦାତ୍ତ ହୋଇଛି ତ ଶୋଷିତର ଦୈନ୍ୟ ଓ ଦୁଃଖକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କ ହୃଦୟ କୋମଳ ହୋଇଅଛି। ତେଣୁ, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଭାଷାର ପରିବେଷଣ ଏହି ଯୁଗର କବିତାକୁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଅଛି।

ଏହି କାଳର କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଧାନ ଭାଷା ହେଉଛି ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଭାଷା। ଯେତେବେଳେ କବିବୃନ୍ଦ ଶୋଷକର ଶୋଷଣ ବା ଶୋଷିତର ଦୁଃଖକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଭାଷା ସ୍ୱତଃ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ହୋଇ ଉଠିଛି। ଯଥା -

"ଧରଣୀରେ ଆଜି ଲାଗିଅଛି ଭାଇ
ସଂଗ୍ରାମ କୋଳାହଳ
ମଣିଷ ଜୀବନ ଦଂଶୁଛି ଆଜ
ଧ୍ୱଂସର ହଳାହଳ
ସେହି ବିଷ ପିଇ ନୀଳକଣ୍ଠ ତୁ
ଦଳିତ ସର୍ବହରା
ମୃତ୍ୟୁ ଦହନୁ ରଖିତୁ ସାଇତି
ସବୁଜ ଘାସର ଧରା।"
(ସର୍ବହରା - ଅଭିଯାନ ଓ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ)

'ବ୍ୟଞ୍ଜନାତ୍ମକ' ବା ବ୍ୟାଙ୍ଗାତ୍ମକ ଭାଷା ଏହି କାଳର କବିତାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଭାଷାର ଅନ୍ୟତମ ରୂପ। ବସ୍ତୁତଃ, ଅନେକ ସମୟରେ ଏହି କାଳର କବିବୃନ୍ଦ ଆଧୁନିକ ଶୋଷଣଯୁକ୍ତ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ମଣିଷର ସ୍ଥିତିକୁ ଅନୁଭବ ପୂର୍ବକ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି। ଏହି ପ୍ରକାର ଭାଷା ଏହି କାଳର ଅନେକ କବିଙ୍କ କବିତାରେ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୋଇଥାଏ। ଯଥା :-

"କାହାର ଲାଗି ହେଉରେ ଭୋଳ
ଧ୍ୱାନ୍ତ ଘେରା କେଉଁ ସେ ଦେଖେ
ସ୍ୱପ୍ନେ କରୁ ସଞ୍ଚରଣ
ଈଶ୍ୱର ସେ ବିଶ୍ୱର ଏକ
କି ଯାଏ ଆସେ ତାହାରି ସାଥେ
ତାହାରି ଲାଗି ଅନ୍ଧ ଭଳି
ଇଲୁରେ କିମ୍ବା ରିକ୍ତ ହାତେ।"
(ଦେବତା ନାହଁ ଭୁବନ ବଚନ-ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ)

'ଲୌକିକ' ବା ସରଳ ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ ଏହି କାଳର କବିତାର ଭାଷାର ଅନ୍ୟତମ ରୂପ। ଏହି ଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ସାଧାରଣ ଦଳିତ ମଣିଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ କବିତା ରଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସ୍ୱତଃ କବିତାର ଭାଷା ହୋଇଉଠିଛି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୌକିକ ଓ ସରଳ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ : -

"କେତେ ଦୂରେ ତୋର ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ
କାହିଁ ମହାନଦୀ ପାଣି
ଗୋରା ସରକାର ଦାଉରୁ ଏ ଦେଶେ
ଆସିଲୁ ଭୋକ ପରାଣି
ନଥିଲା କି ତୋର ପାଣିରେ ମାଛରେ
ନଥିଲା କି ବିଲେ ଧାନ
ନଥିଲା କି ତୋର ପାହାଡ଼େ କାଠରେ
ଝାଳ ବୁହା ଅରଜନ
ସବୁ ଅରଜନ କାହା ପାଶେ ଦେଲୁ
ଏ କଥା ନ ପାରୁ ଜାଣି।"

ଏହିଭଳି ପ୍ରଗତିଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ରାଜ୍ୟରୁ ପାରମ୍ପରିକ ଆତ୍ମିକ ଓ ଆଙ୍ଗିକ ଉପାଦାନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ଜ୍ଜନ ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟରେ ନୂତନ ଧାରାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଛନ୍ତି। ତେଣୁ, ଏହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯୁଗ ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଏ।

୨.୫ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(୧) ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ ।

(କ) ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା

(ଖ) ମନମୋହନ ମିଶ୍ର

(ଗ) ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ

(ଘ) ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନାୟକ

(ଙ) ଜଙ୍ଗାୟୁ

(ଚ) ସୁନନ୍ଦ କର

(ଛ) ଚକ୍ରଧର ରାଉତ

(ଜ) ରଜନୀକାନ୍ତ ଦାସ

(ଝ) ଜୀବାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ

(ଞ) ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ସିଂହ

(୨) ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ ।

(କ) ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଗତି ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟିର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଦର୍ଶାଇ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିମାନଙ୍କ ପରିଚୟ ଦିଅ ।

(ଖ) ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆତ୍ମିକ ଦିଗ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

(ଗ) ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କବିତାର ଆଙ୍ଗିକ ଦିଗ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର ।

୨.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ଦାଶ, ଡ. କୁଞ୍ଜବିହାରୀ - (୧୯୬୨) ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭୂମି ଓ ଭୂମିକା - ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ।
- ମହାରଣା, ଡ. ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର - (୨୦୧୫) ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ - ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର୍ସ - କଟକ ।
- ଶତପଥୀ, ଡ. ବିଜୟ କୁମାର - (୧୯୯୨) ପ୍ରଗତିବାଦୀ କାବ୍ୟଚେତନା - ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର୍ସ କଟକ ।
- ଶତପଥୀ, ଡ. ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ (୨୦୧୫) ସବୁଜରୁ ସାମ୍ପ୍ରତିକ - ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, କଟକ ।

ତୃତୀୟ ଏକକ : ସମସାମୟିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ

ବିଷୟ ଗଠନ :

୩.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୩.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ

୩.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

୩.୪ ସବୁଜ ସମସାମୟିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ

୩.୫ ଆତ୍ମ ପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୩.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୩.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ସବୁଜ ଓ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କାଳ ମଧ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ। କାରଣ, ଏହି ସମୟରେ ଅନେକ କବି ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟ ରେ ସୀମିତ ଓ ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ରହି ଏକକ ଓ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ସାହିତ୍ୟ ସାଧାନରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରେ ନିହିତ ଭାବଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-ପାଠକ ହୃଦୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବସ୍ପନ୍ଦନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା। ଉକ୍ତ ସାହିତ୍ୟକ ବୃନ୍ଦ କେବଳ କବିତା ରଚନାରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇ ନଥିଲେ ବରଂ ସାହିତ୍ୟର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦିଗରେ ଲେଖନୀ ଚାଳନା ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ଓ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳି କରିଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରେ କେତେକ ସମୟରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ଭାବସ୍ଫୁରଣ ଘଟିଥିଲା ତ କେତେକ ସମୟରେ ଆଧିଭୌତିକ ଚେତନାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଥିଲା। ପୁଣି କେତେକ ସମୟରେ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ନିଚ୍ଛକତାକୁ ଭିତ୍ତି କରି ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ। କେତେକ ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତୀୟତା ବୋଧର ବହ୍ନି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୋଇଥିବା ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ। ତେଣୁ, ଏହି ସମୟଖଣ୍ଡ ପ୍ରକୃତରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ। ସେହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏହି କାଳର ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟାପକ ରୂପେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ ହୋଇଥାଏ।

୩.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ

ଏହି ଏକକରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିପାରିବେ :

- ସମକାଳିନ ପୃଷ୍ଠଭୂମି
- ସମସାମୟିକ ସାହିତ୍ୟିକ ବୃନ୍ଦ

୩.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

ସବୁଜ ତଥା ପ୍ରଗତିଯୁଗର କବିବୃନ୍ଦ ଯେପରି ପାରମ୍ପରିକ କାବ୍ୟଧାରାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବକ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ, ଏହି ସମୟ ଖପୃର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଭିନ୍ନ ଭାବ ଓ ଶୈଳୀକୁ ଆହରଣ ପୂର୍ବକ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇଥିଲେ । ସବୁଜ ଓ ପ୍ରଗତି କବିବୃନ୍ଦ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କରୁଥିଲେ ; ମାତ୍ର ଏହି ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାରେ କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ, ସେମାନେ ପାରମ୍ପରିକ ଧାରାକୁ ପରିବର୍ଜ୍ଜନ ଓ ସମକାଳୀନ ଧାରାଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରହି ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କରିଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମାନେ ଭିନ୍ନ ଭାବସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଏହି କାଳର କବି ତଥା ସାହିତ୍ୟିକ ମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନେକ ମହାର୍ଘ ଆଦର୍ଶବୋଧ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ ।

୩.୪ ସବୁଜ ସମସାମୟିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ

ସବୁଜ ଓ ପ୍ରଗତି ସମସାମୟିକ ଅନେକ ସାହିତ୍ୟିକ ଲେଖନୀ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ନିମ୍ନରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଛି ।

- **କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ ସାବତ (୧୯୦୦-୧୯୩୮) :**

ସବୁଜ ସମସାମୟିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଯଶସ୍ୱୀ ସାଧିକା ହେଉଛନ୍ତି କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ ସାବତ । ସେ ନିର୍ବିକାର ଓ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ପୂର୍ବକ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟ ରେ ବହୁଳ ଆଦୃତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ କବିତାର ଦୁଇଟି ବଳିଷ୍ଠ ଦିଗ ହେଉଛି ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଚେତନା ଓ ଆଧି ଭୌତିକତା । ତାଙ୍କ 'ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ' ଓ 'ଆହ୍ୱାନ୍' କବିତା ଗୁଚ୍ଛରେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧର ଅଗ୍ନିଗର୍ଭୀ ବାଣୀ ଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ 'ଅଞ୍ଜଳି' ଓ 'ଅର୍ଚ୍ଚନା' କବିତା ଗୁଚ୍ଛରେ ରହିଛି ବିଭୁପାଦ ପଦ୍ମତଳେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିଦେବାର ଅଭିପ୍ସା । ସେ କେବଳ କବିତା ରଚନା ମଧ୍ୟ ରେ ମନୋନିବେଶ କରି ନଥିଲେ ବରଂ ଅନେକ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରି ତାଙ୍କ ଗଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି- 'ଭ୍ରାନ୍ତି', 'କାଳିବୋହୂ', 'ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ', 'ନଅତୁଣ୍ଡି' ଓ 'ପରଶମଣି' ତାଙ୍କ ରଚିତ ଉକ୍ତ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରେ ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ ଜୀବନର ନିଚ୍ଛକ ଉପସ୍ଥାପନା ରହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହନୀୟ ଆଦର୍ଶବୋଧର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଅଛି ।

- **ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ (୧୮୮୫-୧୯୫୬) :**

କବି ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଧୂରୀଣ କାବ୍ୟଶିଳ୍ପୀ । ସେ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରହିଥିଲା ସତ୍ୟବାଦୀ କାବ୍ୟଧାରା ଓ ସମକାଳରେ ଥିଲା ସବୁଜ ଚିନ୍ତାଧାରା । ତେଣୁ, ଏହି ଉଭୟ କାବ୍ୟାଦର୍ଶର ସମନ୍ୱୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ କୃତିରେ । ତୁଙ୍ଗ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଚିନ୍ତାଧାରା, ଉନ୍ନତ ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଏ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ବିପ୍ଳବ ଓ ବିଦ୍ରୋହର ସ୍ୱର ଶୁଣାଯାଇଥାଏ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ 'ପଦ୍ମପାଖୁଡ଼ା', 'ଗୋଲାପଗୁଚ୍ଛ', 'ଆଶା ମଞ୍ଜରୀ', 'ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ', 'ସୁନାର ଦେଶ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥ ଗୁଡ଼ିକରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ

କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଅଛି। କବିତା ବ୍ୟତୀତ ସେ ଜଣେ ସମାଲୋଚକ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ପରିଚିତ। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ସମାଲୋଚନାଗୁଡ଼ିକ 'ମୁକୁର', 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି।

- **କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର (୧୮୮୮-୧୯୫୩) :**

ସମକାଳରେ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରଥିତ-ପଶା ସାରସ୍ୱତ ସ୍ରଷ୍ଟା ହେଉଛନ୍ତି କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର। ସେ ମଧ୍ୟ ଯୁଗ ସନ୍ଧିକ୍ଷେପଣର ସାହିତ୍ୟିକ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ରଚିତ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗ ଓ ସମସାମୟିକ ଯୁଗର ନାନବିଧ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ। ମୁଖ୍ୟତଃ, ଜାତୀୟତା ବୋଧ ଓ ଆଧିଭୌତିକ ଚେତନା ତାଙ୍କ କବିତାର ମହାର୍ଘ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ। ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ 'ଜୀବନ ସଙ୍ଗୀତ' କବିତା ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟ ରେ ସନ୍ନିବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି। ଏହାବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କ ରଚିତ 'କଣାମାମୁଁ' ଉପନ୍ୟାସ ଓ 'ବୁଢ଼ାଶଙ୍ଖାରୀ' ଗଳ୍ପ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକ ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥାଏ। ତାଙ୍କ ବିରଚିତ 'ବସନ୍ତ ବିଳାସ', 'କାଳିୟ ଦଳନ', 'ବ୍ରଜବର୍ଜନ', 'ଚନ୍ଦ୍ରହାସ', 'କର୍ଣ୍ଣ. 'ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚଣ୍ଡାଲୁଣୀ', 'ବଂଶୀ ଶିକ୍ଷା' ପ୍ରଭୃତି ଗୀତିନାଟ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକ ତଥା ଦର୍ଶକ ମହଲକୁ ବେଶ୍ ପ୍ରଭାବିତ କରିଅଛି। ତାଙ୍କ 'କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂ' କୁ ଭିତ୍ତିକରି ରଚିତ ଏକ ଲାଳିକା (ଚବକ୍ସକ୍ଟୟଛ) 'ଚଟକ ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ଚମ୍ପୂ' ମଧ୍ୟ ବହୁଳ ଆଦୃତ ଏକ ରଚନା।

- **ଡ. ମାୟାଧର ମାନସିଂହ (୧୯୦୫-୧୯୭୩) :**

ସବୁଜ ସମସାମୟିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତିଭାଧର ଶିଳ୍ପୀ ହେଉଛନ୍ତି ମାୟାଧର ମାନସିଂ। ସମକାଳୀନ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟରେ ନିହିତ ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଣୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନେକ କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁଜ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟ ରେ ଆପଣାକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିନାହାନ୍ତି। ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରେ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ କାବ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାସ୍ତବବାଦୀ, ମାନବବାଦୀ ଓ ଆଧିଭୌତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ। ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ କବିତାଗୁଡ଼ିକ 'ଧୂପ', 'ହେମଶସ୍ୟ', 'ହେମପୁଷ୍ପ', 'କୋଣାର୍କ', 'ପ୍ରେମପୁଷ୍ପ', 'ପ୍ରେମଶସ୍ୟ', 'ମାଟିବାଣୀ', 'ଜୀବନ ଚିତା', 'ବାପୁ ତର୍ପଣ', 'ଅକ୍ଷତ', 'କୁଶ୍', 'ସିନ୍ଧୁ' ଓ 'ବିନ୍ଦୁ' ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟ ରେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଅଛି। କେବଳ କବିତା ନୁହେଁ କାବ୍ୟ ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ କବି ମାନସିଂ ମନୋନିବେଶ ପୂର୍ବକ ସାଫଲ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ 'ଉପେକ୍ଷିତା', 'ନିକ୍ୱଣ', 'ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି', 'ସାଧବଝିଅ', 'ଜେମା', ଓ 'କମଳାୟନ' ତାଙ୍କ ରଚିତ କାବ୍ୟ ସମୂହ। ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ 'ରାଜକବି', 'ପୁଷ୍ପିତା', 'ପୂଜାରିଣୀ', 'ନଷ୍ଟନୀଡ', 'ବାରବାଟୀ', 'ବୁଦ୍ଧ', 'ଶାସନଚକ୍ର', 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ', ଇତ୍ୟାଦି କାବ୍ୟ ନାଟିକା ତାଙ୍କୁ ଯଶସ୍ୱୀ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ କରିଅଛି। ଗଦ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଡ. ମାନ ସିଂ ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ରଚିତ 'କବି ଓ କବିତା', 'ଜୀବନପଥ', 'ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ଓ ସାହିତ୍ୟ', 'ଶିକ୍ଷା ଶିକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷାୟତନ', ମାଟିର ମହାକବି ସାରଳାଦାସ, 'ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ର ଗାଥା', 'ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ', 'ଗୀତା ମହାତ୍ମ୍ୟ' ଓ ସରସ୍ୱତୀ ଫକୀର ମୋହନ ଇତ୍ୟାଦି ପୁସ୍ତକ ତାଙ୍କ ଗଦ୍ୟ-ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅପୂର୍ବ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ 'ଅନ୍ୱେଷଣ' ଉପନ୍ୟାସ ଓ ପଶ୍ଚିମ 'ପଥିକ' ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବହୁଳ ଭାବେ ଆଦୃତି ଲାଭ କରିଅଛି।

- **ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ (୧୯୧-୨୦୦୦) :**

ସମକାଳର ଅନ୍ୟତମ ଧୂରୀଣ ସ୍ରଷ୍ଟା ହେଉଛନ୍ତି ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ। କବି ଗଡ଼ନାୟକ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ କବିତା ରଚନା କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ। ତେଣୁ, ଉତ୍ତର ଜୀବନରେ ସେ ଏକ ପରିପକ୍ୱ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟାର ଗୌରବ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱରା ରଚିତ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ୟ ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ। ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଜଣେ ସଫଳ ଗାଥାକବି ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସେ ପରିଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ 'ମୌସୁମୀ', 'ପଶୁପକ୍ଷୀର କାବ୍ୟ', 'ଶାମୁକାର ସ୍ୱପ୍ନ', 'ଧୂସର ଭୂମିକା', 'ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନ୍ଧକାର', 'ହୀରାଖଣ୍ଡର ଗାଥା' ଇତ୍ୟାଦି ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ଅଦ୍ଭୁତ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ। 'କାବ୍ୟନାୟିକା' ଓ 'ଉତ୍କଳିକା' ମଧ୍ୟ ରେ ତାଙ୍କ କବି ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ଅନୁଭୂତି ହୋଇଥାଏ। କେବଳ କାବ୍ୟ କବିତା ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ରଚ୍ଚନାରେ ମନୋନିବେଶ କରି ମଧ୍ୟ କବି ଗଡ଼ନାୟକ ବହୁ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ରଚିତ 'ତୁଳସୀ ସ୍ତବକ ଓ ରାଧାନାଥ' 'ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଛେରି', 'ଓଡ଼ିଆ ଛାନ୍ଦ', 'ଓଡ଼ିଆ କବିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ନଦାଶଙ୍କର' ଇତ୍ୟାଦି ଏହାର ସାର୍ଥକ ପରିଚୟ।

- **କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ (୧୯୧୧-୯୭) :**

ସମସାମୟିକ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା ହେଉଛନ୍ତି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ। ତାଙ୍କ ବୃତ୍ତି ଥିଲା ଶିକ୍ଷକତା। ମାତ୍ର ବ୍ରତ ହେଉଛି ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ ଯୁଗ ଓ ସମକାଳର ଏକ ସୁ ସମନ୍ୱୟ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ। ତେଣୁ, ତାଙ୍କ ରଚିତ ସାହିତ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ। ଜାତୀୟବାଦୀ ଚେତନା, ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା, ବୈପ୍ଳବିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଇତ୍ୟାଦି ତାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର। ତାଙ୍କ ରଚିତ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ 'ଦୀପ୍ତି', 'ଆହୂତ', 'ଅଗ୍ନିଶଙ୍ଖ', 'ମାଟିଦୀପ', 'ଉତ୍ସ', 'ରୂପାୟନ', 'ସାଧକର ସ୍ୱପ୍ନ', 'ବେଳା ଓ ବୀଚି', 'ସଙ୍କେତ', 'ଆତ୍ମଲିପି', 'ପଥରେଣୁ', 'ମରୁମାଟିର ସ୍ୱପ୍ନ', 'ପାଇକ ମାଟିର ଗାଥା', 'ଗୋଧୂଳି', 'ନିଶଢର ଡାକ', 'କୁଟୀର ବଂଶୀ', 'ପଲ୍ଲୀ ପଥିକ', 'ତରୁ ଓ ତୃଣ' କବିତା ସଙ୍କଳନ ମଧ୍ୟ ରେ ସନ୍ନିବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି।

- **କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ (୧୯୧୪-୯୪) :**

ସମକାଳୀନ ଅନ୍ୟତମ ଯଶସ୍ୱୀ ସାହିତ୍ୟ ସାଧକ ହେଉଛନ୍ତି ଡ. କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ। ସେ କାବ୍ୟ କବିତ, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ପ୍ରବନ୍ଧ, ସମାଲୋଚନା, ଆତ୍ମ ଜୀବନୀ, ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଲେଖନୀ ଚଳନା ପୂର୍ବକ ବହୁଳ ଆଦୃତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ଜାତୀୟତାବାଦୀ, ମାନବବାଦୀ, ବିପ୍ଳବୀ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ସ୍ୱର ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଥାଏ। ତାଙ୍କ ଅମୃତ ଲେଖନୀ ନିଃସୃତ ସାରସ୍ୱତ କୃତି ଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି 'ଛିନ୍ନ ହସ୍ତା', 'ପ୍ରଭାତୀ', 'ବୀରଶ୍ରୀ', 'ନବମାଳିକା', 'ମାଟି ଓ ଲାଠି', 'କଙ୍କାଳର ଲୁହ', 'ସେ ଏକ ଲୋମଶ ନୀଳ ହାତି', 'କଳକଲ୍ଲୋଳ', 'ଡୁଡୁମା', 'ବାଗ୍ରା', 'ଅପରାହ୍ଣର କେତୋଟି ସ୍ୱର', ଇତ୍ୟାଦି କବିତା ଗୁଚ୍ଛ, 'ମଣିମା ଶୁଣିମା ହେଉ', 'ମଶାଣିର ତୁଳସୀ', 'କି କଥା ?', 'କଲିକତା' ଓ 'ଗ୍ରାମାୟଣ' ଇତ୍ୟାଦି ଉପନ୍ୟାସ, 'ଶ୍ରୀମନ୍ତ'

ରମ୍ୟରଚନା 'ଲୋକଗଳ୍ପ ସଞ୍ଚୟନ' (୩ ଖଣ୍ଡ), ଲୋକବାଣୀ ସଞ୍ଚୟନ (୩ ଖଣ୍ଡ) 'ସାହିତ୍ୟିକ', 'ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଲୋଚନା', 'ସାହିତ୍ୟ ଏକ ଆଲୋକ ଆଲୋକନ' ଇତ୍ୟାଦି ଗବେଷଣାତ୍ମକ ଓ ସମାଲୋଚନା ଗ୍ରନ୍ଥ, 'ଡମାଡମ୍ ଡିମ୍', 'ଖେଳସାଥୀ' ଇତ୍ୟାଦି ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ। ଉକ୍ତ ଅସଂଖ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା ପୂର୍ବକ ଡ. ଦାଶ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ଓ ସମୃଦ୍ଧଶାଳୀ କରିଯାଇଛନ୍ତି।

୩.୫ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(୧) ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ।

(କ) କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ

(ଖ) ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

(ଗ) କାନ୍ତକବି

(ଘ) ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ

(ଙ) କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ

(ଚ) ଡ. ମାୟାଧର ମାନସିଂ

(ଛ) କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ

(ଜ) ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଗୀତିନାଟ୍ୟ

(ଝ) ଡ. ମାୟାଧର ମାନସିଂଙ୍କ ସମାଲୋଚନା

(ଞ) ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକଙ୍କ ଗାଥା କବିତା

(୨) ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ।

(କ) ସବୁଜ ସମସାମୟିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କର।

(ଖ) ସବୁଜ ସମସାମୟିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ରୁ କେଉଁ କେଉଁ କବି କବିତା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାରେ ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇଛନ୍ତି ଆଲୋଚନା କର।

୩.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ବୃନ୍ଦାବନ ଚନ୍ଦ୍ର (୨୦୧୨) ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସଂକ୍ଷପ୍ତ ପରିଚୟ ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର କଟକ।
- ବେହୁରା, ରାଧାଶ୍ୟାମ (୨୦୦୭) ସାହିତ୍ୟିକ ମାନସିଂ, ସାଇସଦନ, ଜଗତସିଂ ପୁର
- ମହାରଣା, ଡ. ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର (୨୦୧୫) ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ- ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର୍ସ, କଟକ।
- ଶତପଥୀ, ଡ. ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ (୨୦୧୧) ସବୁଜରୁ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, କଟକ।
- ସାରଳା ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ (୨୦୧୪) ଉତ୍କଳ ଭାରତୀ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର୍ସ, କଟକ।

ଚତୁର୍ଥ ଏକକ : ବିଂଶ ଶତକର ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ କବିତାର ଧାରା

ବିଷୟ ଗଠନ :

୪.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
୪.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ
୪.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ
    ୪.୩.୧ କାବ୍ୟକବିତାର ବିକାଶ ପର୍ବ
    ୪.୩.୨ ସାମ୍ୟବାଦର ସ୍ୱର
    ୪.୩.୩ ସଚ୍ଚିରାଉତରାୟ ଓ ପଲ୍ଲିଚିତ୍ର
    ୪.୩.୪ ନୂଆ କବିତାର ପଦଚିହ୍ନ
    ୪.୩.୫ ଆଧୁନିକ କବିତା - ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ କବିତା
୪.୪ ସାରାଂଶ
୪.୫ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ
୪.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୪.୧ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୧୯୨୦-୩୫ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ସ୍ୱରରେ ଘଟିଛି ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ୧୮୯୫ରୁ ୧୯୨୦ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେସବୁ ଆଙ୍ଗିକର ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା ହୋଇଥିଲା, ୧୯୨୦-୩୫ ମଧ୍ୟରେ ତା'ର ବିକାଶ ଘଟିଛି। କିନ୍ତୁ ୧୯୩୫ ପରଠାରୁ ଆସିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ। ଆସିଛି ନୂଆଭାବ କବିତା ରାଜ୍ୟରେ। ପୂର୍ବ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଆଲୋଚିତ କବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ୧୯୩୫ ପରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖା ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ନୂଆ ରୀତିର କବିତା ଗତି କରିଛି। ଯେପରି କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ, ଗୋଦାବରୀଶ (ମିଶ୍ର ଓ ମହାପାତ୍ର), ମାନସିଂହ, ଗଡ଼ନାୟକ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ। ଓଡ଼ିଆ କବିତା ରାଜ୍ୟରେ ୧୯୩୫ ଏକ ମୋଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନର କାଳ। ଭଗବତୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଢ଼ାହୁଏ 'ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ' ନାମରେ ଏକ ସଙ୍ଗଠନ ଏବଂ ଛଅଦିନ ଧରି (୨୯-୧୧-୧୯୩୫ରୁ ୪-୧୨-୧୯୩୫) ଜନ୍ମ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଏ। ଉତ୍ସବ ଆରମ୍ଭରେ କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଲେଖିଥିବା ଗୀତଟିଏ ବୋଲନ୍ତି ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ। ଏଇଟି ଆହ୍ୱାନମୂଳକ ରଚନା, ଯଥା –

ନବୀନ ଯୁଗର ତରୁଣ ଜାଗରେ ଜାଗ ବନ୍ଧନହରା,
ବକ୍ଷ ଶୋଣିତେ ଲକ୍ଷ ଜୀବନେ ଖେଳାଅ ଆଲୋକ ଧାରା।

ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ। ନବୀନ ଯୁଗ ଆସିଛି, ନବୀନ ଯୁଗର ତରୁଣମାନେ ଆଲୋକର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରନ୍ତୁ। ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇଛି, ଏହି ନୂଆ ଆଲୋକ କ'ଣ ? ଏ ବିଷୟରେ ଅବଗତ ହେବାକୁ ଏଇ ଅଧ୍ୟାୟର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି।

୪.୨ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ

ଏହି ଏକକ ଶେଷରେ ଆପଣ ଜାଣିବାକୁ ପାଇବେ :-

- ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ବିକାସ ପର୍ବରେ ସାମ୍ୟବାଦର ପ୍ରଭାବ।
- ସାମାଜିକ ପ୍ରେରଣାରୁ ରଚିତ ସାହିତ୍ୟର ସାହିତ୍ୟିକ ଆବେଦନ ।
- ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପରୀକ୍ଷାନିରୀକ୍ଷା। ଓ ଆଧୁନିକତାର ପ୍ରଭାବ।
- ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ ଶୈଳୀର ପ୍ରଭାବ।

୪.୩ ବିଷୟ ପ୍ରବେଶ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଛି ଉପର ଅଂଶରେ କଥିତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମତବାଦଦ୍ୱାରା। ସେଥିପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ପ୍ରଥମ କରି ଭଗବତୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ (୧୯୦୭-୧୯୪୩)। ସେ ଥିଲେ କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ। ପାଟଣା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଏମ୍.ଏ. ପାଶ୍ ପରେ ସମାଜ ସେବାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳରେ ଯୋଗଦେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ତା'ର ଭିତ୍ତିଭୂମି ପକାଇଥିଲେ। ସମାଜ, ରାଜନୀତି, ଦର୍ଶନ ଓ ସାହିତ୍ୟ ବୁଝିବାପାଇଁ ସାମ୍ୟବାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନର ଅତ୍ୟାବଶକତା ଥିଲା। ଓଡ଼ିଶା ସେ ବେଳକୁ ପ୍ରାୟତ ନେତା ଶୂନ୍ୟ। ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ନ ଥିଲେ, ନ ଥିଲେ କୁଳବୃଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ମୁକୁଟ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ। ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ସଂଗ୍ରାମ ସତ୍ତ୍ୱେ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ କରାଯାଇ ନ ଥିଲା। ଓଡ଼ିଶାର ବିପ୍ଳବୀ ନାୟକମାନେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ଆଖିବୁଜି ଦେଇଥିଲେ। ନୂଆ ସମାଜ ଗଢ଼ିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ଭଗବତୀ ରାଜନୀତିକ ସଙ୍ଗଠନରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ। ମିସନାରିମାନେ ମନେ କରିଥିଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶା ହେଉଛି କୁସଂସ୍କାରର ଏକ ବିରାଟ ପାତ୍ର (କରେଇ)। ତେଣୁ ସେମାନେ ସଂସ୍କାର ନାମରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରି ଧର୍ମ ଆଳରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ଥାପନ କରିସାରିଥିଲେ। ଧର୍ମ ଯେତେ ଉଦାରତା ଓ ସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରଚାର କରିବା କଥା ତାହା ସେବେଳକୁ ପୌତ୍ତଳିକତାରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା। ଜାତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା। ସେଇ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଥିଲା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ, ଅର୍ଥାତ ଗଡ଼ଜାତ ମୁଲକରେ ପ୍ରଜାପୀଡ଼ନ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼େଇ। ଅପରପକ୍ଷରେ ପୃଥିବୀରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ଘଟି ସାରିଲାଣି। ରୁଷିଆରେ ବଲ୍‌ସେଭିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ମାଧ୍ୟମରେ ଆସିଯାଇଛି ନୂଆ ସରକାର – କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମତବାଦର ସରକାର।

କାର୍ଲମାକ୍ସଙ୍କ ସାମ୍ୟବାଦୀର ନୀତିର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି ଲେନିନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ। ଏହି ମତବାଦରେ ପ୍ରାଚୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଆଦର୍ଶକୁ ବୁର୍ଜୁଆ ସଂସ୍କୃତି କୁହାଯାଇଛି ଏବଂ ଏହି ସଂସ୍କୃତିର ବିରୋଧରେ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତିବାଦ କରି ଶ୍ରମ ସଂସ୍କୃତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ଦେଖାଇ ସାରିଛନ୍ତି। ପ୍ରାଚୀନ ଚିନ୍ତାଧାରା ବଦଳି ଯାଇଛି। ନୂଆ ବିଚାରର ସଂସ୍କୃତିକୁ ଶ୍ରମିକର ସଂସ୍କୃତି କୁହାଯାଇଛି। ସେହିପରି ଶ୍ରମିକର ଲଢ଼େଇରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶାସନକୁ କୁହାଯାଇଛି 'ସର୍ବହରାର ଏକଛତ୍ରବାଦ'। ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ତଳ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନର ସଂସ୍କୃତି, ଆଦର୍ଶକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବହେଳା କରାଯାଇଥିଲା ଏବେ ସେମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ନେଇ ଶାସନର ନୂଆ ନାମକରଣ ହୋଇଛି। ପୃଥିବୀରେ ଆସିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନର ବାର୍ତ୍ତା। ସେହି ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ 'ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ' ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଛି। ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୀର ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକ ପ୍ରେମଚାନ୍ଦଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଢ଼ାଯାଇଛି 'ଅଖିଳ ଭାରତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଲେଖକସଂଘ'। ସେହି ସଂଘ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟର ଇସ୍ତାହାର ଘୋଷଣା କରିଛି। ସେଥିରେ କୁହାଯାଇଥିବା କଥାର ମର୍ମହେଉଛି – (କ) ଭାଗ୍ୟ, ଭଗବାନ, ଜାତି, ଧର୍ମ ଭିତ୍ତିକ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱାସକୁ ପରିହାର କରାଯିବ, (ଖ) ଅତୀତକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ନ କରି ତା'ର ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ବିଚାର ମାଧ୍ୟମରେ ଯାହା ଶ୍ରେୟସ୍କର ତାହା ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ, (ଗ) ଶ୍ରମ ଓ ଶ୍ରମ ସଂସ୍କୃତି ଭିତ୍ତିକ ସମାଜକୁ ଦିଆଯିବ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, (ଘ) ପରମ୍ପରା ନାମରେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, କୁସଂସ୍କାର, ଦେବବାଦକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯିବ ନାହିଁ, ତା'ର ବିକଳ୍ପରେ ଏକ ପ୍ରଗତିକାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ ଗଠନ ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯିବ, (ଙ) ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଚାର ପଦ୍ଧତି ଉପରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ ହେବ ନୂଆ ଶୋଷଣହୀନ ସମାଜ ଗଠନର ରୂପରେଖ। ସାହିତ୍ୟ ହେବ କର୍ମବାଦର ପ୍ରେରକ ଶକ୍ତି। ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର, ଦୁର୍ନୀତି ଓ ଆସମାଜିକ ଶକ୍ତିର ବିରୋଧାଚରଣ ହେବ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ।

୪.୩.୧ କାବ୍ୟକବିତାର ବିକାଶ ପର୍ବ

ଏହିପରି ଇସ୍ତାହାର ଥିଲା ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ଆଭିମୁଖ୍ୟ। ଭଗବତୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏକ ଆଦିବାସୀ ଚରିତ୍ର ଘିନୁଆକୁ ନାୟକ ରୂପେ ନେଇ ଲେଖିଲେ ଗଳ୍ପ ଶିକାର। ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଷୟ ଆଧାରରେ ଏହି ଗଳ୍ପ ଆଣିଥିଲା ପ୍ରଥମ ଥରପାଇଁ ମାର୍କସବାଦୀ କଳାର ଆଭିମୁଖ। ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ମୁଖପତ୍ର 'ଆଧୁନିକ' ପତ୍ରିକା ଥିଲା ଏକ କ୍ରାନ୍ତିର ସୂତ୍ରଧର। ଏହି କ୍ରାନ୍ତିର ବାହକମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ସଚ୍ଚି (ରାଉତରା)ଦା ନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ, ରଘୁନାଥ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ କବିମାନେ। ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଅନ୍ଧବିଚାର, କୁସଂସ୍କାର ଓ ପରମ୍ପରାବାଦୀ ସାମାଜିକ ନୀତିନିୟମ ବିରୋଧରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଲେଖିଛନ୍ତି – 'ଚାଲିଲି ମୁଁ ଚାଲିଲି।' କହିଛନ୍ତି –

"ମୁଁ ଏଇ ଜନ୍ମିଲି ଆରେ,
ଉତ୍ସବରେ ବନ୍ଧୁକ କ୍ରୀଡ଼ାରେ
ନବତମ ଯାତ୍ରୀ ମୁହିଁ,
ବାପା ମୋର, ଭାଇ ମୋର ଏଇ ନିଅ
ମଥା ମୋର ଆଜି।"

ଶୋଷକଙ୍କପାଇଁ ତାଙ୍କର ଘୋଷଣା ଥିଲା –

“ଆସିଛି ମୁଁ ଆସିଛି,
ଯାଚଞ୍ଚାର ଅର୍ଜିସ୍ତୂପ ଠେଲି ମୁଁ ଆସିଛି
ସ୍ଥବିରତାର ମର୍ମଭେଦ କରି ମୁଁ ଆସିଛି (ତାରୁଣ୍ୟର ଅଭିଯାନ)।”

ଯୌବନର ଆଦ୍ୟକାଳରୁ ମାର୍କସବାଦ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ହେତୁ ସେ ବିରୋଧ କରିଛନ୍ତି ଜାତିବାଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଂସ୍କୃତି ଓ ତା’ର କର୍ମକାଣ୍ଡ ପଦ୍ଧତିକୁ; ଭାଗ୍ୟ ଭଗବାନ, ସମାଜ ପତି, ଲୁଣ୍ଠନକାରୀ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ଥିବା ମଠ ମନ୍ଦିର, ଦେବବାଦକୁ। ଧନ ଓ ଧର୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିବା ସଂସ୍କୃତିର ସେ ଥିଲେ ବିରୋଧୀ। ଲେଖିଛନ୍ତି ପ୍ରତିବାଦର କବିତା –

“କାହିଁ ଭଗବାନ କାହିଁବା ସ୍ୱର୍ଗ କହ
କାହାପାଇଁ ବସି ଗଢ଼ାଅ କାଷ୍ଠମାଳ,
ପୃଥିବୀ କା’ପାଇଁ କରିଲ ଦେଉଳମୟ।
ଶ୍ରମିକ ମରେ ଯେ ଶରୀରୁ ରକ୍ତ ଢାଳି
ସମାଜ ପତି ହେ ଧର୍ମର ବାନା ଟେକି
ନର ଦେବତାର ମସ୍ତକେ ପଦ ଚାପ,
ଶତ ସଂହିତା ପୁରାଣତନ୍ତ୍ର ଲେଖି
ନିଜ ଭୋଗ ଲାଗି ମନ୍ଦିରେ ଦେବ ଥାପ।”

ମାର୍କସବାଦୀ କବି ନିଜକୁ ଜନଗଣର ଦରଦୀ ମୁଖପାତ୍ର ମନେକରନ୍ତି। ସେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିବେ ସମାଜର ଦାୟବଦ୍ଧତା ପାଇଁ ଦଳିତ, ପୀଡ଼ିତର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ। ନୂଆ ଶୋଷଣହୀନ ସମାଜ ଗଠନ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ। ସାହିତ୍ୟ ତାଙ୍କ ମତରେ ଦଳିତର ରକ୍ଷକ, ଶୋଷକ ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ରତୁଲ୍ୟ। ସେ କବିତାରେ ସୂଚାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଶୋଷକର ଅଛି ବହୁଦେଶ, ବହୁବେଶ, ବହୁଜାତି, ବହୁରୂପ। ସେ ସବୁକୁ ଚିହ୍ନିବାକୁ ହେବ। ସର୍ବହରା, ଦଳିତ, ଶ୍ରମିକର ଭେଦ ନାହିଁ, ନାହିଁ ରୂପ। ତା’ର ଗୋଟିଏ ପରିଚୟ ‘ସେ ସର୍ବହରା’। ସୋଭିଏତ ରୁଷ ଥିଲା ସେ କାଳରେ ସାମ୍ୟବାଦର ନେତୃତ୍ୱ ନେଉଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ର। ଆମେରିକା ନେତୃତ୍ୱରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ପ୍ରସାର ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ବିଶ୍ୱରେ ବାଣିଜ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ନାନା କୂଟନୀତି ଚାଲିଥିଲା। ଆମେରିକା ନେତୃତ୍ୱରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଅଭିଯାନ ଏବଂ ସୋଭିଏତ ରୁଷର ନାୟକତ୍ୱରେ ସାମ୍ୟବାଦ। ସର୍ବହରାର ଏକଛତ୍ରବାଦର ସଂଗ୍ରାମ, ଏପରି ଦୁଇଟି ଗୋଷ୍ଠିର କୌଶଳ ପୃଥିବୀ ବ୍ୟାପୀ ‘ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ’ର ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା। ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଠିତ ଆଦର୍ଶ ଆମେରିକାକୁ ବିରୋଧ ଓ ରୁଷିଆକୁ ସମର୍ଥନ ଦେବା ବିସ୍ମୟକର ନ ଥିଲା। ଏହିହେତୁ ବହୁକାଳ ଯାଏ ରୁଷିଆ ପନ୍ଥାରେ ପରିଚାଳିତ ସଙ୍ଗଠନ ସାହିତ୍ୟରେ ଶୋଷଣବାଦର ବିରୋଧ ଅର୍ଥ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିରୋଧକୁ ବୁଝାଉଥିଲା।

ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ :

ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ସମାଜରୁ ବୈଷମ୍ୟ ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ଦରକାର ନିରନ୍ତର ସଂଗ୍ରାମ । ତେଣୁ ସେ ସଙ୍ଗଠନ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ଉଭୟରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଥିଲେ । ବହୁ ବିଭାଗରେ ତାଙ୍କର କୃତିତ୍ୱ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟ ପରିଚୟ ଥିଲା କବି । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଛାଇର ଛିଟା, ଅଲୋଡ଼ା ଲୋଡ଼ା, ଅରତୁ ରତୁ, ଅବାନ୍ତର, କିଞ୍ଚିତ, ଶାନ୍ତିଶିଖା, ତର୍ପଣ କରେ ଆଜି ପ୍ରଭୃତି କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥ ।

କୁହାଯାଏ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଗତିଶୀଳ (ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଠିକ ନୁହେଁ) କବିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ ଆଦ୍ୟବିନ୍ଧାଣି ହେଉଛନ୍ତି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ । ପ୍ରଗତିଶୀଳତାର ଅର୍ଥ ବ୍ୟାପକ ହୋଇପାରେ । ସାରଳାଦାସ ମଧ୍ୟ ସବୁକାଳ ପାଇଁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ; କିନ୍ତୁ ସେ ଆଧୁନିକ ରାଜନୀତିକ ମତବାଦ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ନୁହଁନ୍ତି । ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥ ଅଭିଧାର୍ଥ ହେବ ସାମ୍ୟବାଦୀ କବି । ଉପରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ରାଜନୀତିକ ବିଚାର ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ରହିଛି । କବି ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିରୋଧୀ । ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀର ବିରୋଧୀ ଅର୍ଥାତ ଶ୍ରମରୁ ଅଧିକ ପୁଞ୍ଜି ଆଦାୟ କରେ; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରମିକକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ଦିଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଏକ ଶୋଷଣପ୍ରିୟ ସଂସ୍କୃତି । ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଔପନ୍ୟାସିକ ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଅନନ୍ତବାବୁ ଥିଲେ ଜଣେ ଦୂରସମ୍ପର୍କୀୟ ଭାଇ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ । ସେଇ ଗୋପୀନାଥ ଲେଖିଛନ୍ତି ଅନନ୍ତଙ୍କ ବିଷୟରେ –

"ସେ ନୂଆ ଚେତନାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି କଥା କହେ ।" ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର କବିତା ଲେଖା ଯାଉଥିଲା, ବେଶୀଭାଗ ଥିଲା ଜନଜୀବନଠାରୁ ଦୂର । ସମାଜଚେତନା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ନୂଆ ନୁହେଁ, କି ସମାଜ ଚେତନା କେବଳ ଯେ ନବଯୁଗ ଗୋଷ୍ଠି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଦିନଠୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଲା, ତା' ନୁହେଁ । ତାକୁତ ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ଆମର ଯେ ଆଦିମହାକବି ସାରଳାଦାସ, ତାଙ୍କ ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରେ । ସେ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଯେ ସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ କେହି ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ସ୍ତରକୁ ନ ଆସିଲେ ମଣିଷ ମଣିଷ ପଦବାଚ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆମ ଧର୍ମରେ ବି ସେଇ ଚିହ୍ନ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଆଗ ଥୁଆ ହୁଏ ଦୁବଘାସ । ଆଉ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ଚଣ୍ଡାଳ ସ୍ତରକୁ ଓହ୍ଲେଇ ଯା'ନ୍ତି ତାଙ୍କ ସେବା କଲାବେଳେ । ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି ଯେ, ଏ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି, ଏହି ପ୍ରଧାନ । ଯେ ଯେତେବଡ଼ ହୋଇଥାଉ ସେ ତାଙ୍କରି ସେବକ । ତା'ପରେ ତ କେତେକାଳ ବିତିଗଲା । ଦେଶର ନାନା ସୁବିଧା ଅସୁବିଧାର ବେଳ । ଯେତେବେଳେ ଇତିହାସ କ୍ରମରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି – ଚାରିଆଡ଼େ ଦିଶିଲା ଖାଲି ଅନ୍ଧାର ଯେତେବେଳେ ଭାବିଲା ନିଜ ଶକ୍ତିରେ କିଛି କରିପାରୁ ନାହିଁ, କି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ନିରାଶ୍ରୟ ହୋଇ ସେ ଭାଗ୍ୟକୁ ଆବୋରିଲା, ଭଗବାନକୁ ଡରିଲା । ସେଥିରେ ଶାନ୍ତି ପାଇଲା । ତା'ପରେ ସମୟ ଆସିଲା ଯେତେବେଳେ ସାମାନ୍ତବାଦୀ ସମାଜ ଏତେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ଯେ ବିଳାସ କରୁଥିବା ରାଜା, ସାମନ୍ତମାନେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ସାହିତ୍ୟକୁ ଉପଭୋଗ କରିବେ, ମାଣ୍ଡିରେ ଆଉଜି, ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଗାଧୋଇ ଯାଉ, ଶବ୍ଦ ଜାଲ କେମିତି ଚିକ୍କଣ କରି ବିଛାଇଯାଇ ପାରୁଚି । ଶବ୍ଦକୁ କିପରି ସୁନ୍ଦର କରି ପାଲିସ୍ କରାଯାଇ ପାରୁଛି... ଏଇ ସବୁରେ ସେମାନେ ମାତିଥିଲେ । ସମୟ ଆସିଲା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ନୋବେଲ ପୁରସ୍କର ପାଇଲେ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ତ ମହାନ୍ । ଜୀବନର ସବୁଦିଗ ସେ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ରୋମାଣ୍ଟିକ କବିତା, ଆକାଶି କବିତା,

ସେଇ ପ୍ରକାର କବିତାମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ରଚିତ ହେଲା । ବଙ୍ଗଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ଭାସିଲେ ଥୋଡ଼େ ସେ ବାଟେ । ସାରକଥା ହେଲା ୧୯୩୦/୩୨, ଏଇ ସମୟ ବେଳକୁ ସାଧାରଣତଃ କବିତା ସାଧାରଣ ଜନଜୀବନଠାରୁ ଦୂରେଇଗଲା, ଚିତ୍ର କଲା ଆଉକିଛି । ଏଇ ସମୟରେ ଯୋଡ଼ିଏ ଧାରା ଏଇ ମାଟିକୁ ଆସିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଗାନ୍ଧିବାଦ – ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା ଇତ୍ୟାଦି ଓ ତା' ଉହାଡ଼ରେ ତାଙ୍କ ବିରାଟ ମାନବବାଦ । କିନ୍ତୁ ମଳିମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କ ଭିତରେ ଯେ ହତାଶା ଆଉ ଆକ୍ରୋଶ । ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଅହଙ୍କାର ନିଆଁ ଜଳୁଛି, ତାଙ୍କ ତତଲା ନିଃଶ୍ୱାସ ଓ ତାକୁ ବାଟଦେବା, ତାକୁଧରି ଗୋଟାଏ ନୂଆବାଟ ଖୋଜିବା । ଏକଥା ଆସିଲା ମାର୍କସ ଲେନିନ – ଏଇମାନଙ୍କଠୁ ୧୯୩୦/୩୨ ପରେ, ଏଇ ମାର୍କସଙ୍କ ଦର୍ଶନ । ମାର୍କସିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟ ଏଠି ବେଶି ବେଶି ଆଲୋଚିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଇ ଆଲୋଚନାକୁ ଜାଣତରେ ଦୂରକୁ ଦୂରକୁ ବିଛେଇ ଦେଇ – ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ନବବାବୁ, ଭଗବତୀବାବୁ ଓ ଠିକ୍ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗୁରୁଚରଣବାବୁ । ଆମେ ଦେଖୁଯେ, ବାମପନ୍ଥୀ ସକ୍ରିୟ ଯଜ୍ଞରେ ଆଗ ମିଶିଲେ ଓ ତା'ର ପ୍ରସାର କଲେ ଗୁରୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ । ସେ ଥିଲେ ବେଶୀଭାଗ କର୍ମଯୋଗୀ । ଆଉ ଭାବୁକ ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ତାଙ୍କରି ଭାବନା ଠେଲାରେ କେତେ ପରିମାଣରେ ଓ ନିଜ ଭିତରେ ନିହିତ ଥିବା ମାନବବାଦୀ ଆବେଗରେ ଏ ନୂଆ ପ୍ରକାର କବିତା ଆଡ଼କୁ ମନଦେଲେ । ସେଇଟା ଖାଲି ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ନୁହେଁ (ସେ ମୋର ଅନନ୍ତ – ଡକ୍ଟର ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, 'ଅନନ୍ତ ବିଚିତ୍ରା'ର ମୁଖବନ୍ଧ) ।

ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି ଯାହା ବୁଝିଥିଲେ ସେଥିରୁ ସରଳ କରି କଥା କହିହେବ ନାହିଁ । କି ତତ୍ତ୍ୱ ଭିତରକୁ ପଶିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଅନନ୍ତବାବୁଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଆ କବିତାକୁ ଆସିଥିଲା ସବୁଜ କବିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ, ଆଉ କିଏ କେତେ ଯେ ନିଜ ନିଜ ବାଟରେ ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆକୁ ନ ଆଣିଛନ୍ତି କହିହେବ ନାହିଁ । ସେ କଥା ଏଇଠି ଭିନ୍ନ କଥା । ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ମାର୍କସବାଦକୁ ଆଣିଲେ, ସର୍ବହରାଙ୍କ ପାଇଁ – ଅର୍ଥାତ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧାରଣ ଗରିବ ଚାଷି ମୂଲିଆଙ୍କ ପାଇଁ, ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟହେବ – ତାଙ୍କ ରକ୍ତଶିଖା କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥର ମୁକ୍ତି ସଙ୍ଗୀତରୁ – ଲେଖିଲେ –

"ମୂଲକଯାକର ମାଲିକ ଚାଷୀ
ମଜୁରିଆ କୁଲି ହେ ଉପବାସୀ
ତୋଳିଧର ତୋର ପତାକା ଆସି
ତୋହରି ରକତେ ଲାଲ ।
ଦେଶେ ଦେଶେ ଆଜି ଶୁଭେ ଆବାଜ
ଦଳିତ ଶୋଷିତ ସାଜରେ ସାଜ
ଧରଣୀରୁ ସାରି ଧନିକ ରାଜ
ମୁକ୍ତିର ଦୀପ ଜାଳ ।

× × ×

ସନ୍ତକ ତୋର ହାତୁଡ଼ି ଦାଆ
ସମ୍ମୁଖେ ତୋର ଖୋଲିଛି ରାହା
ମନେରଖ ତୁହି ତୋହରି ସାହା
ଉଠାଅ ତୋର ଜୟକାର ।"

ସିଧାସଳଖ ଆହ୍ୱାନ କୁଲି ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ । 'ତୁହି ତୋହରି ସାହା', ତୁମେମାନେ ଏକଜୁଟ ହୁଅ (ଦୁନିଆର ସର୍ବହରା ଏକଜୁଟ ହୁଅ – Workers all countries unite – ଏଇଆ ଥିଲା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ । 'ରକ୍ତଶିଖା'ର ଆଉ ଏକ କବିତା – 'ଆଗେ ଚାଲ'; 'ଆମେ ମୂଲିଆର ଜାତି ଜାଗିବୁ' । 'ଶାନ୍ତି ଶିଖା' କବିତା ସଂକଳନର 'ଆସିଛି ମୁଁ ଆସିଛି' ଏକ ଚେତାବନି, ଆହ୍ୱାନଧର୍ମୀ କବିତା । କବି କହୁଛନ୍ତି –

"ଦୁଃଖର ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ପ୍ରାଚୀର ଭାଙ୍ଗି ମୁଁ ଆସିଛି,
ରକ୍ତର ଦୁସ୍ତର ପାରାବାର ଲଘି ମୁଁ ଆସିଛି ।
କୃମିକୀଟର ଉଲଙ୍ଗ ଉଲ୍ଲାସ ଚିରି ମୁଁ ଆସିଚି ।
ଲଲାଟରେ ଭବିଷ୍ୟର ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଲିପି ଘେନି
ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗର ଚଳୋର୍ମି ମୁଁ ଆସିଛି ।
ପ୍ରାଣର ଅଧିପ ମୁଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ,
ସ୍ନେହର ପ୍ରତିଭୂ ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର ।"

ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଛନ୍ତି ସତର୍କ କରାଇ –

"କବନ୍ଧର ନୃତ୍ୟ ରଚନା କର, କିଏରେ ବନ୍ଦକର ।
ବିକୃତିର ବିଗ୍ରହ ରଚନା କର କିଏ ? ତଫାତ ହୁଅ ।
ବନ୍ଧୁକର ବର୍ତ୍ମରୋଧ କରି ମୁଁ ଆସିଛି ।"

ପୁଣି ତାଙ୍କର ଆହ୍ୱାନ – ସତର୍କ କରିବାର ତେଜ –

ଲଙ୍ଗଳର ପଥରୋଧ କର କିଏ ? – ପ୍ରସ୍ତର !
ଶସ୍ୟର ସ୍ମିତରୋଧ କର କିଏ ? – ପଙ୍ଗପାଳ !
ଆତ୍ମାର କଣ୍ଠରୋଧ କର କିଏ ? – ଆତତାୟି !

ବୁଝାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ – ମୃତ୍ୟୁ ରଚନାକାରୀଙ୍କୁ ଚେତାବନି, ମଣିଷକୁ ତା'ର ସ୍ୱାଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି କିଏ ତାକୁ ବିକୃତ କରୁଛି ? ମୁଁ ଆସିଛି ବନ୍ଧୁକର ପଥରୋଧ କରିବି – ଅର୍ଥାତ ଆତତାୟୀଙ୍କ କବଳରୁ ଜୀବନ

ରକ୍ଷା କରିବା ମୋର କାମ। ପଥରର ଘନତା ଯଦି ଲଙ୍ଗଳର ପଥରୋଧ କରେ, ପଙ୍ଗପାଳ ଯଦି ଦାବି କରେ ଫସଲ, ଆମ୍ଭର କଣ୍ଠ / ଡାକରା ଯଦି କେହି ଆତତାୟି ବନ୍ଦ କରେ, ମୁଁ ହେବି ତା'ର ବିରୋଧୀ ମହାନ ପ୍ରତିବାଦୀ ଶକ୍ତି। ଅର୍ଥାତ କବି ଏହିସବୁ ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥାରୁ ଜୀବନକୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ବ୍ରତରେ ଦୀକ୍ଷିତ। କବି ଜୀବନ ପ୍ରେମୀ। ତେଣୁ ଜୀବନପଥରୁ ସେ ହଟାଇବେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ। ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅନେକ ଓ ଭୟଙ୍କର ମଧ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଜୀବନପ୍ରେମ ପାଖରେ ସେସବୁ ତୁଚ୍ଛ। ଜୀବନ ବିଦ୍ୱେଷୀମାନଙ୍କର ଥାଏ ମନରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଦୁର୍ବଳତା। ଅର୍ଥ ବାହୁବଳ ବା କ୍ଷମତା ବାହାରକୁ ଜଣାପଡ଼େ ବହୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପରି; କିନ୍ତୁ ତାହା ଆଭାସ ମାତ୍ର, ବାସ୍ତବ ନୁହେଁ। ଭିତରେ ଥାଏ ଦୁର୍ବଳତା ଓ ଆଶଙ୍କା; ତାହା ବହୁ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ। ଗୋଟାପଣ ବା ଅଭଙ୍ଗ ନୁହେଁ, ବହୁ ଭଙ୍ଗଯୁକ୍ତ। ଶାସକ ଶ୍ରେଣୀ, ବର୍ଜୁଆ ଶ୍ରେଣୀ ବା ଧନିକମାନେ ଶାସନ, ଆଇନଶୃଙ୍ଖଳା କଥା କହି ଧମକାନ୍ତି, ଡରାଇଥା'ନ୍ତି। କବି ଅନନ୍ତଙ୍କ ପରି ଲଢୁଆ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନେ ସେଥିକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ସଂଗ୍ରାମକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତ ବୋଲି ମାନି ନେଇଛନ୍ତି।

ତାଙ୍କର 'କିଞ୍ଚିତ' କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥର ଗୋଟିଏ କବିତା 'ଝରରେ ରୁଧିର' ଏକ ଚମତ୍କାର ଗୀତିକବିତା ପରି ଅନୁପ୍ରାସ ବହୁଳ କବିତା।

"ଝରରେ ଅଧୀର ହୃଦୟୁ ରୁଧିର ଝରରେ ଝର
ଧାରା ଶିରାବଣ ଝରଣୁ ବଳିତୁ ଭସାଇ ନିଅରେ ଧରଣୀ ତଳ
ଝରରେ ରୁଧିର ଝରରେ ଝର। (୧)
ମୃତ୍ୟୁର ଜଳେ ପହଁରି ପହଁରି ତୋଳେ ଯେ ତୋ ଲାଗି ରକ୍ତ କଇଁ
କୃଷ୍ଣନାଗର ଦଂଶନେ ସେକି ପଡ଼ିବ ନଇଁରେ ପଡ଼ିବ ନଇଁ ?
ତୁଷାରେ ତୁଷାରେ ଶସ୍ୟର ହାସ
ନଗ୍ନ ଉଷାର ରକ୍ତ ପ୍ରୟାସ
ସ୍ୱପ୍ନ ବିହ୍ୱଳ ଫୁଟାଇଲା ଯେହୁ ଶିଳ୍ପୀ ସୃଜନୀ ତୂଳିକା ବହି
ରକ୍ତରେ ! ମୋର ହୃଦୟେ ଥାଉଁତୁ ପଡ଼ିବ ନଇଁକି ପଡ଼ିବ ନଇଁ ? (୨)।"

ଦ୍ୱିତୀୟ ପଦଟି ଗୁରୁତ୍ୱ ପୂର୍ଣ। ପଡ଼ିବ ନଇଁକି ପଡ଼ିବ ନଇଁ (?) ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ବାରବାର। କାହା କଥା କୁହାଯାଉଛି ? ପଦର ପ୍ରଥମରେ ତା'ର ଉତ୍ତର ଅଛି। ଯିଏ ମୃତ୍ୟୁରୂପକ ଜଳରେ ପହଁରି ତୋ'ଲାଗି ରକ୍ତ କଇଁ ତୋଳେ ବା ତୋଳୁଛି ସେ କ'ଣ କୃଷ୍ଣନାଗର ଦଂଶନରେ ନଇଁପଡ଼ିବ ? ସେହିପରି ପର ପଦରେ କହୁଛନ୍ତି, ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପୀ ସୃଜନର ତୂଳୀ ଧରି ତୁଷାର ଭିତରେ ଶସ୍ୟର ହାସ ଫୁଟାଇଛି, ସେହିପରି ଉଷାର ରକ୍ତିମ ଆଭାରେ ଯିଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଆଙ୍କିଛି (ଉଷାକାଳକୁ ସ୍ୱପ୍ନମୁଖର କାଳ କୁହାଯାଇଛି) ସେ କବି, ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖାଇଥାଏ, ସେ କେବେ ନଇଁପଡ଼ିବ ନାହିଁ। କବିତାର ଅନ୍ୱୟାର୍ଥ ଏହିପରି। କିନ୍ତୁ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ ରହିଛି ଅନ୍ୟତ୍ର। କୃଷ୍ଣନାଗ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ବା ସାମନ୍ତବାଦର ପ୍ରତୀକ। ଯେଉଁମାନେ ମରଣକୁ ପଛକରି ବା ମରଣ ରୂପକ ଜଳରେ ପହଁରି ରକ୍ତକଇଁ ଅର୍ଥାତ

ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରୂପକ ଫୁଲ (ସର୍ବହରାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ବା ସାମ୍ୟଜୀବନର ସୁଖ) ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ପୁଞ୍ଜିବାଦ / ସାମନ୍ତବାଦ / ଶାସକ ଶ୍ରେଣୀର ଦଂଶନ ବା ଆଘାତରେ ନଇଁ ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ। ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବରଫ ଭିତରେ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା, ଉଷାର ରକ୍ତିମ ଛଟା ଭିତରେ ସ୍ୱପ୍ନ ରଚିବା, ସେ କ'ଣ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବ ? କବି ତାଙ୍କ ସାଥୀ (ପାଠକଙ୍କୁ ପରୋକ୍ଷରେ)ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଛନ୍ତି, ଯେଯାଏ ରକ୍ତ ଅଛି ହୃଦୟରେ ବା ଜୀବନ ଅଛି (ବା ଶେଷରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ଥିବାଯାଏ) ନଇଁବ ନାହିଁ, ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ। ଅର୍ଥାତ ଲକ୍ଷ୍ୟହାସଲ ଏକମାତ୍ର ବ୍ରତ। 'ଉତିଷ୍ଠତ ଜାଗ୍ରତ ପ୍ରାପ୍ୟବରାନ ନିବୋଧର୍ତ', ଉପନିଷଦର ବାଣୀ ପରି ଏହା ଚରମବାଣୀ, ଲକ୍ଷ୍ୟର ଚରମ ଶପଥ।

କବି ଏଇଥିପାଇଁ କମିଟେଡ୍, ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ। ଏଇ ଉକ୍ତିରେ ଗୋଟିଏ କଥା ବାସ୍ତବ। ସେଇଟି ହେଉଛି ଜୀବନର ବ୍ରତ ବା ଶପଥ। ପଥଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ଶପଥ ଭାଙ୍ଗେ, ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ମିଳେ ଉପହାସ। କବି କିନ୍ତୁ ଅଟଳ, ନିର୍ଭୀକ। ଆସୁ ପଛେ ମୃତ୍ୟୁ, ସଂଗ୍ରାମପଥରୁ ସେ ଓହରିବେ ନାହିଁ। କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଏକଦା ଏଇ ପଣ କରିଥିଲେ। ସଂସାରରୁ ଦୂର କରିବେ ଅନ୍ୟାୟ, ଅନୀତି; ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରକୁ ଦମନ କରିବେ। ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ନ୍ୟାୟ ଓ ସମତାର ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟି କରିବେ। ଏଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖାଇ ଥିଲେ।

ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ଅନ୍ୟତମ ପୁରୋଧା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ ବା ସଚ୍ଚିରାଉତରା (୧୯୧୩-୨୦୦୪) ଥିଲେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମତବାଦର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ। ଆଦ୍ୟଜୀବନରେ ରଚିତ କେତେକ କବିତା 'କବିତା ୧୯୮୭' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସଂକଳିତ। ସେଥିରୁ ୩୫ଟି କବିତା ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ପ୍ରକାଶିତ ସାପ୍ତାହିକ 'ନବୀନ' ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା। କବିଙ୍କ ସଂକଳନ ମଧ୍ୟରେ ପାଥେୟ 'ଅଭିଯାନ', 'ବାଜିରାଉତ' ସଂକଳନ ତିନୋଟି ପ୍ରଗତିଶୀଳବୋଧର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ। ପ୍ରଥମ କାଳର କୃତିରେ 'ଭଗବାନ ଅଛ କାହିଁ' ଓ 'ଶ୍ରମିକର ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ' ଦୁଇଟି ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟ କବିତା। ପ୍ରଥମଟି ସମୟାନ୍ତରରେ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଛି 'ଅଭିଯାନ' ସଂକଳନରେ (୧୯୩୮)। ଏହି ସଂକଳନରେ କବି ନିଜ ସମ୍ପର୍କରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, "ଏହାର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ତତ୍କାଳୀନ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ତଥା କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏକ ଅଦ୍ଭୂତ ଜାଗରଣ ଆଣିଦେଇଥିଲା। ବିଶେଷତ, 'ମାର ତୁ ଯେତେ ଗୁଳି' ଓ 'ବିପ୍ଲବର ଜନ୍ମଦିନେ' ପ୍ରଭୃତି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ବୋଲିବୋଲି ଅନେକ ସହିଦ ଫୌଜର ଗୁଳିଚୋଟରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଲେଖକ ଭଲଭାବରେ ଜାଣେ," (ଅଭିଯାନ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣର ଭୂମିକା)। କବିଙ୍କ କଥା ସତ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ କବିତାର ପ୍ରଭାବ କେତେ ଯେ ଆଲୋଡ଼ନ କରିପାରେ ତାହା ଅନୁଭବ କରିହୁଏ। କବିଙ୍କର ସେଇ କବିତା ଏହିପରି –

"ମାର୍ ତୁ ଯେତେ ଗୁଳି
ମରିବୁ ପଛେ ଡରିବୁ ନାହିଁ, ଯାଆନା ଏହା ଭୁଲି।
ଘୋଡ଼ା ସବାର ସିପାହି ତୋର ଚଢ଼ାଉ ଯେତେ କର
ପତେଇ ଦେଇ ଛାତିର ହାଡ଼ ହୋଇବୁ ଆଗଭର।

ରଖ୍ ତୋ ଲାଠି କାଠର ଲାଠି ହାଡ଼ର ଆମ ଛାତି
ମରଣ ଆମ ମୈତ୍ର ଜାଣ, କଷଣ ଆମ ସାଥୀ।"

ତୋ ଲାଠି କାଠର, ଆମ ଛାତି ହାଡ଼ର। କାଠ ଠାରୁ ହାଡ଼ ଅଧିକ ଟାଣ। କାଠର ଲାଠି ପଛରେ ଅଛି ହୁକୁମ ପାଳିବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ସେ ହୁକୁମ ବେତନଖିଆ ପରଜୀବୀମାନଙ୍କର; କିନ୍ତୁ ଆମ ହାଡ଼ କୃତ୍ରିମ ନୁହେଁ, ଏହାର ପଛରେ ଅଛି ଶହଶହ ବର୍ଷର କଷଣ ଭୋଗ। ଏହା ପରଜୀବୀ ନୁହେଁ, ସ୍ୱାଧୀନ। ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ମାଟି ଚଷି, ଲୁହଲହୁ ଦେଇ ଜୀବନ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି, ଏ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅବିଚାର ଅନ୍ୟାୟ ଶୋଷଣ ମୁହଁରେ ଟଳି ଯାଇଛନ୍ତି, ସହିଛନ୍ତି ଅତ୍ୟାଚାର, ମରଣକୁ ଡରି ନାହାନ୍ତି; ସେଇମାନେ ଆଜି ଏକ ହୋଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ 'ହୁଙ୍କାପିଟା ଶାସନକୁ ଦଳି ଦେବେ'। ଆଉ ଏକ କବିତା 'ବିପ୍ଲବର ଜନ୍ମଦିନେ' –

"ଆଣରେ ତୋର ଲାଲ ଫଉଜ ଉଡ଼ାରେ ତୋର ରକ୍ତଧ୍ୱଜା
ବିପ୍ଲବର ଜନ୍ମଦିନେ ହତିଆର ତୋ ପଜାରେ ପଜା।
ଦେଲା ଯେ ତୋତେ ମରଣ କ୍ଲେଶ / ବିଚାର ତା'ର ହୋଇନି ଶେଷ।
ଜନଗଣର ଅଦାଲତେ ସେ ପାଇଛି ଆଜି ମରଣ ସଜା।

× × ×

ତୋ ଲହୁ ଲୁଟି ହେଲା ଯେ ବଡ଼ / ଚୂରିଲା ତୋର ଦିହର ହାଡ଼
କବର ତାର ଗଡ଼ରେ ଗଡ଼ / ଲାଲ ପାଇକ ବିଗୁଲ ବଜା।"

କବି ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି ସେ ସମୟ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ନୁହେଁ, ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଏକ ସଙ୍କଟର କାଳ। ଓଡ଼ିଶା / ଭାରତର ଶାସନ ଇଂରେଜ ଶାସନର ଅଧୀନରେ ଥିଲା। ବିଶେଷ କରି ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତର ଶାସକମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଲୀଳା ରଚନା କରିଥିଲେ। ଏଇଠି ଗୋଟିଏ ଐତିହାସିକ ଲକ୍ଷଣ ବୁଝିବା କଥା। ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସିଧାସଳଖ କର ଆଦାୟ କରୁ ନ ଥିଲା। ଗଡ଼ଜାତର ଶାସକ ମାଧ୍ୟମରେ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲା। ସେଠାରେ ଜଣେ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ବା ଦେବାନ ନିଯୁକ୍ତି କରାଯାଉଥିଲା। ଫକୀରମୋହନଙ୍କ 'ଆତ୍ମଚରିତ' ପଢ଼ିଲେ ଜାଣିହେବ, ଏହି ଦେବାନମାନେ କିପରି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରି ଗଡ଼ଜାତ ମୂଳକକୁ ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ। ସାମାନ୍ୟ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେଲେ ନିଆଯାଉଥିଲା ବ୍ରିଟିଶ ସେନାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ। ସେଇମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ପ୍ରଜାଆନ୍ଦୋଳନ। ଢେଙ୍କାନାଳ, ତାଳଚେର, କୁଜଙ୍ଗ, ନୀଳଗିରି, କନିକା ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ସଙ୍ଗଠିତ ହୋଇ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥିଲେ। ବାଜିରାଉତ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା କୁହାଯାଏ, ସେ ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ଗୋଟିଏ ଘଟଣାରୁ ଜନ୍ମ। କବି ସଚ୍ଚିରାଉତରା ଅନ୍ୟ କବିମାନଙ୍କ ପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସମର୍ଥନ ଓ ସଙ୍ଗଠନ ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସହ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଶୋଷଣକୁ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ। କଥିତ କବିତାରେ ଗୋଟିଏ ଇତିହାସ, ବ୍ରିଟିଶ / ସାମନ୍ତବାଦର ଶୋଷଣ ଅତ୍ୟାଚାରର ଇତିହାସ ମିଳି ପାରିବ। ଜନଗଣଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ

ଶକ୍ତିଶାଳୀ କେହି ନାହିଁ। ଜନତା ଶାସକର ଅତ୍ୟାଚାରର ବିଚାର କରିଛି, ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି ଶତ୍ରୁର କବର ରଚନା କରିବ। କବି ସେହିମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଆହ୍ୱାନର ଆଉ ଏକ କବିତା 'ବାଜି ରାଉତ' (୧୯୪୨ରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାରରେ) ଓ ପରେ ୧୯୪୩ରେ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି। ଲେଖିଛନ୍ତି ବାଜିରାଉତର ଚିତାନଳକୁ ପ୍ରତୀକ କରି –

"ନୁହେଁ ବନ୍ଧୁ ନୁହେଁ ଏହା ଚିତା / ଏ ଦେଶ ତିମିର ତଳେ
ଏ ଅଳିଭା ମୁକତି ସଳିତା,
ନୁହେଁ ଏହା ଜଳିଯିବା ପାଇଁ / ଏହାର ଜନମ ଏଥି ଜାଳିପୋଡ଼ି
ଦେବାକୁ ଧସାଇ।

ବାଜିରାଉତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଛନ୍ତି –

ଏ ଶିଖା ଦେଇଛି ଆଜି
ଇତିହାସେ ହାତ ଟେକି ଦାନ
ଶତାବ୍ଦୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫୁଲ ମୁକୁଳିତ ମୃତ୍ୟୁହୀନ ପ୍ରାଣ।"

କବିତାଟି ଆହ୍ୱାନଧର୍ମୀ, ବିଶେଷକରି ଗୋଟିଏ ଇତିହାସର ଘଟଣାକୁ ବିମ୍ବଟିଏ କରି ଜାତୀୟ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ।

ମନମୋହନ ମିଶ୍ର :

ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସମସାମୟିକ କବି ମନମୋହନ ମିଶ୍ର (୧୯୨୦-୨୦୦୦) ସବୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ଭିତରେ ଥିଲେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ। ତାଙ୍କ ସ୍ୱର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଗ୍ର – ଅର୍ଥାତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆହ୍ୱାନ – 'କୋଟିକଣ୍ଠେ' କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଦେଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ 'ଜନତାର ଡାକ', 'ଆବାଜ', ଲୁହକୁ ତୋର ସମ୍ଭାଳ। ସେ ଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର, ଇଂରାଜୀରେ ଏମ୍.ଏ ପଢ଼ିଥିଲେ। ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ସମାଲୋଚକର ପ୍ରତିଭା ଥିଲା। ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି, 'ଚଳନ୍ତି ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ' ଓ 'ଚଳନ୍ତି ଭାଷାର ବିଜ୍ଞାନ'। ଉଭୟ ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟରେ ଥିଲା ସମାନ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଛଟା। ତେବେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମନମୋହନ ଅଧିକ ପରିଚିତ ଥିଲେ 'ଚାରଣ' କବି ରୂପେ। ମଧୁର କଣ୍ଠରେ ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ। ସବୁଗୁଡ଼ିକ ଉଦ୍‌ବୋଧନମୂଳକ। ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ପାଦରେ ସେ କଟକ ମ୍ୟୁନିସପାଲ୍‌ଟିର ଥିଲେ (କଂଗ୍ରେସ ଦଳର) ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍। ସେ କାଳର ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର କଳିଙ୍ଗର ସମ୍ପାଦକ। କିନ୍ତୁ ଏହା ତାଙ୍କର ଅସଲ ପରିଚୟ ନୁହେଁ। ସବୁଥିରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଲେଖିଲେ ମାଟିର ମଣିଷଙ୍କ ପାଇଁ କବିତା, ଯୋଗ ଦେଲେ ସି.ପି.ଆଇ.ଏମ୍.ଏଲ୍. (ସବୁଠାରୁ ବିପ୍ଳବୀ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ) ଦଳରେ। ଲଢ଼ିଲେ ଖଟିଖିଆ ବଣଜଙ୍ଗଲର ଆଦିବାସୀଙ୍କପାଇଁ। ବହୁ ସମୟ ତାଙ୍କର କଟିଛି ଜେଲ୍ ଭିତରେ; କିନ୍ତୁ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ଭାଙ୍ଗି ନାହାନ୍ତି, ବିପ୍ଳବର ପଥ ଛାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି। ଓଡ଼ିଶାର 'ପ୍ରଜାମେଳି' ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଉ ଅବା ବାଲ୍‌କୋ ଆନ୍ଦୋଳନ, ବାଲିଆପାଳର ଘାଟି ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ (୧୯୮୫-୮୭) ସବୁଠି ସେ ଥିଲେ

ଆଗରେ । ସେ କାଳରେ ରଚିତ କବିତା ବହିଗୁଡ଼ିକ ଚଟି ଚଟି ବହି ରୂପେ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ବିକ୍ରି ହୋଇଥିଲା । ଲୋକେ ଯେଉଁଠି ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ସରକାରୀ ଅବହେଳା ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ିଛନ୍ତି, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ସେଇଠି ଅଛନ୍ତି । କଲିକତାର ଓଡ଼ିଆ ବସ୍ତି, ଆସାମର ଚା' ବଗିଚା, କଟକ, ପୁରୀ, ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ମେଡ଼ିକାଲ ମେହେନ୍ତର ସଂଘର ଧର୍ମଘଟ – ସବୁଠି ମନମୋହନ । ଛାତ୍ର ଧର୍ମଘଟ, ଚାଷିର ପାଣିପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ସେ ଥିଲେ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ଲଢ଼େଇର ଆଗରେ । ସୁଲଳିତ କଣ୍ଠରେ ଗାଉଥିଲେ ଗୀତ, ସେଥିରେ ଥିଲା ବଜ୍ରର ନାଦ, ପୁଣି ଥିଲା ଲାଳିତ୍ୱ । ତାଙ୍କ କବିତା ପଢ଼ିଲେ ହୁଏତ ଆନନ୍ଦ ମିଳିବ ନାହିଁ, ଗାନ କଲେ ତା'ର ମାୟାରେ ଯେ କେହି ଦୁର୍ବାର ହୋଇ ଉଠିବ । ଗାଇଛନ୍ତି କବିତା – ଲେଖାରେ ଏହାର ନାମ ରହିଛି ମୁକତିର ସୂର୍ଯ୍ୟପରା ଉଇଁଲା –

"ତୋର ମୁକତିର ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରା ଉଇଁଲା,
ଉଇଁଲା, ଆଖି ତୋର କିଆଁ ଛଳଛଳ,
ଯାହା ଲାଗି ଲଢ଼ିଲୁ ତୁ, କାରାଗାରେ ସଢ଼ିଲୁ ତୁ,
ଫାସି ମଞ୍ଚେ ଚଢ଼ିଲୁ
ପାଇଛୁ କି ତାରେ ଅବିକଳ ।
ଛୁଅଁମୁନ ଭୂମିପାଇଁ, ଘୁଞ୍ଚିଲାନି କୁରୁସାଇଁ
ବଞ୍ଚିତ ସେ ଭାବଗ୍ରାହୀ, ସାରଥି ହୋଇଲେ ଯାଇ
ଗୀତା ଛଳେ ଉଲୁସାଇ ଅରଜୁନ ବଳରେ
ଆଖି କିଆଁ ଛଳଛଳ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ବୋଲିଥିଲେ ଆସାମର ଚା' ବଗିଚାର ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରମିକପାଇଁ – ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ।

କେତେଦୂରେ ତୋର ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ, କାହିଁ ମହାନଦୀ ପାଣି,
ଗୋରା ସରକାର ଦାଉରୁ ଏ ଦେଶେ ଆସିଲୁ ଭୋକିପରାଣି,
ନ ଥିଲା କି ତୋର ପାଣିରେ ମାଛରେ ନ ଥିଲାକି ବିଲେ ଧାନ,
ନ ଥିଲା କି ତୋର ପାହାଡ଼େ କାଠରେ ଝାଳବୁହା ଅରଜନ,
ସବୁ ଅରଜନ କାହା ପାଶେ ଦେଲୁ ଏ କଥା ନପାରୁ ଜାଣି,
ଆରେ ଭାଇ ଏ କଥା ନ ପାରୁ ଜାଣି,
କେତେ ଦୂରେ ତୋର ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ କାହିଁ ମହାନଦୀ ପାଣି ॥ ୧ ॥
ଖଳାରୁ ତୋ ଧାନ ରଜା ନେଲା ଅଧେ, ଅଧେ ନେଲା ସାହୁକାର,
ସାହା ହେଲା ତାକୁ ବିଲାତି ବନ୍ଧୁକ ସଇତାନ ସରକାର ।"

ଏ କବିତା ଗୀତରେ ଲେଖା । ଗୋଟିଏ କାଳପାଇଁ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯୁଗ ଯୁଗକୁ ତା'ର ପ୍ରଭାବ ଅଛି – ଯେଉଁଠି ଅଛି ଶୋଷଣ, ରାଜା / ସରକାରର କଷଣ, ନିଜ ଭିଟାମାଟି ଛାଡ଼ି ଦାଦନ ଖଟୁଛି ମଣିଷ, ତା'ପାଇଁ ଏ କବିତାର ମୂଲ୍ୟ କଳି ହେବ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷିତ ଚାକିରିଜୀବୀଙ୍କୁ ଖଟକା ଲାଗିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କଷଣ ସହି ରାଜା ସାହୁକାରଠୁ ଗୋଇଠା ମାଡ଼ ଖାଇ ପ୍ରବାସକୁ ଚାଲିଗଲେ କୁଲି ମଜୁରିଆ ହେଇ ତା'ର ଚିତ୍ର ଇତିହାସରେ ରହିଛି ଏକ କଳଙ୍କ ହୋଇ । ସେଇ କଳଙ୍କର ଇତିହାସ ଜାଣିବାପାଇଁ ଏ କବିତାର ମୂଲ୍ୟ ଅନେକ ।

ରଘୁନାଥ ଦାସ :

ଏଇ ସମକାଳରେ ଆଉଜଣେ କବି ରଘୁନାଥ ଦାସ (୧୯୧୯-୧୯୮୪) ଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ, ଆଇନଜୀବୀ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭର ଉତ୍ସାହ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ଫିକା ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଛାତ୍ର ଜୀବନରେ ନାନା ଦାବି ନେଇ ବହୁବାର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଘଟର ନେତୃତ୍ୱ ନେବା ଫଳରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ମିଳିଥିଲା ଖରାପ ଆଚରଣର ସାର୍ଟିଫିକେଟ । ଏଣୁ ସରକାରୀ ଚାକିରି ତାଙ୍କପାଇଁ ଥିଲା ନିଷିଦ୍ଧ । ଫଳରେ ଓକିଲାତିରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କବିତା ଲେଖା ଚାଲିଥିଲା, ୧୯୭୩ରେ ପ୍ରଥମ କବିତା ସଂକଳନ 'ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା' ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ବହୁକାଳଯାଏ ସେ ଲେଖା ବନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ୧୯୮୩ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା – 'ପୁନଶ୍ଚ' ଏବଂ ପରେ 'ଉବାଚ' ନାମରେ ଅନ୍ୟ ଏକ କବିତା ସଂକଳନ । 'ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା'ର ପ୍ରଥମ ତିନୋଟି କବିତା ୧୯୪୭, ୧୯୪୮, ୧୯୪୯ରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ମୋହ ଭାଙ୍ଗିଥିବାର ଚିତ୍ର । ଏ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ତତ୍କାଳର ପ୍ରତିବାଦର ଚିତ୍ର । ଯେଉଁ ଆଶା ଉଦ୍ଦୀପନାରେ ଯୁବକମାନେ ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଥିଲେ, ଗୁଳିଗୁଳା ଆଗରେ ଶୋଇଥିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ ବା ଭୋଗିଥିଲେ କାରାଦଣ୍ଡ, ସବୁ କଷଣ ଭୁଲିଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭରେ । ମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ତ୍ୟାଗର ମୂଲ୍ୟ । କ୍ଷମତା ଲୋଭ ଗ୍ରାସ କଲା ଶାସକଙ୍କୁ ।

"ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର କ୍ଷମା ତାର ନାହିଁ ନାହିଁ ।
ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ, ମାରୀଚ ସେ,
ମରୀଚିକା, ଛଦ୍ମବେଶୀ ଭଣ୍ଡ ପ୍ରତାରକ
ଆଜି ବୁଝେ ଅତୀତରେ ମୋର ଭୁଲ, ଭ୍ରମ ଆପଣାର
ଆପଣା ମୁକ୍ତିକୁ ମୁଁ ଯେ ମଣିଥିଲି ଦାନ ଉପହାର ।
ମୂଲ୍ୟ ତାର କରିଥିଲି ଦୟାବନ୍ତ ଶତ୍ରୁର କରୁଣା
ହୁଡ଼ିଥିଲି ମୁକ୍ତି ମାର୍ଗ, ଭୁଲିଥିଲି ବନ୍ଧୁକକୁ ଚୂନା
କରିବାକୁ ହେବ ମୋତେ ନିଜ ବଳେ ବଜ୍ରମୁଷ୍ଟିଘାତେ,
ଭୁଲିଥିଲି – ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେ ଯେ ଜନ୍ମଲଭେ ରକ୍ତାକ୍ତ ପ୍ରଭାତେ ।"

ସ୍ୱାଧୀନତାର ମୂଲ୍ୟ ନିରର୍ଥକ ହୋଇଛି, କାରଣ ଦେଶି ସୌଦାଗରମାନେ ବଣିଜ କରିବା ନ୍ୟାୟରେ କ୍ଷମତା, ଭୋଗବିଳାସର ପୋତ ମେଲିଛନ୍ତି। କବିଙ୍କ କାଳରେ ଯାହାଥିଲା ଅନୁଭବ ଆଜି ତାହା ବହୁଗୁଣରେ ବଢ଼ିଛି। ରାଜନୀତିକ ବ୍ୟଭିଚାର ବଢ଼ିଛି, ମିଛ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ଶାସନ ଚାଲିଛି। ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ହାତଟେକା ଚାଉଳ ବା ଖାଦ୍ୟ ଦେଇ ପଙ୍ଗୁ କରାଯାଉଛି। ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ଜାତି ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ବଞ୍ଚେ, ଏକ ଟଙ୍କାରେ ଚାଉଳ, ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କାରେ ଭାତ ଖାଇ କେହି କେବେ ଭବିଷ୍ୟତ ଗଢ଼େ ନାହିଁ।

କବିଙ୍କ 'ଦକ୍ଷ ଯଜ୍ଞ' ଗୋଟିଏ ସାର୍ଥକ କବିତା। କହୁଛନ୍ତି –

"ଦକ୍ଷରାଜା ଯଜ୍ଞ କରେ ଆଡ଼ମ୍ବରେ, ଯଜ୍ଞ କରେ।
ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ା .... ଯନ୍ତ୍ର ଗଢ଼ା ....
ବହୁତ ଘିଅ ହେଉଚି ପୋଡ଼ା / ଅନେକ ହାତୀ / ଅନେକ ଘୋଡ଼ା
ଧାଡ଼ିକି ଧାଡ଼ି ଅଟ୍ଟାଳିକା ହେଲାଣି ଛିଡ଼ା
ଟମକ ବାଜେ, ପାଇକ ନାଚେ ପଲ୍ଲୀପୁରେ।
ଦକ୍ଷରାଜା ଯଜ୍ଞ କରେ ଆଡ଼ମ୍ବରେ, ଯଜ୍ଞ କରେ।
କର୍ମଚାରୀ କେଜାଣି କେତେ / ମୁହୁର୍ମୁହୁ ହୁକୁମ ଛୁଟେ
ଅମାର ଭରେ ଅଜଣା କ୍ଷେତେ
ଘଡ଼ିକି ଘଡ଼ି ଫତୁଆ ଜାରି ଇଚ୍ଛା ମତେ
କଲମ ଗାର ଖଣ୍ଡାଧାରେ ଶାସନ ଚଳେ / ଦକ୍ଷରାଜା ...."

ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ କବିତା। କାହାକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରୁଛନ୍ତି କବି ? ଦକ୍ଷରାଜା କିଏ ? ଶାସନ ମୁଖ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ରାଜାର ବିଳାସ ହୁକୁମ ଦେବାରେ, ଘଡ଼ିଘଡ଼ିକି ମତ ଓ ବିଚାର ପରିବର୍ତ୍ତନ। ଖଣ୍ଡାଧାର ହିଁ କଲମଗାର। ଏହା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରର ଗୋଟିଏ ନମୁନା। ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଜତନ୍ତ୍ରଠାରୁ କେତେ ଅବା ତଫାତ୍ ! ଶେଷରେ କହୁଛନ୍ତି –

"ଜାଗରେ ଜାଗ ଯୋଗେଶ୍ୱର / ସତୀର ଶବ ସ୍କନ୍ଧେ ତୋଳ
ତ୍ରିଶୂଳେ ଭରି ଶକ୍ତି ତୋର / ଚରଣେ ଛୁଟା ତାଣ୍ଡବର ଧ୍ୱଂସରୋଳ,
ସୃଷ୍ଟି ଛଡ଼ା ବହ୍ନି ଜଳା ତ୍ରିନେତ୍ରରେ। ଦକ୍ଷରାଜା ଯଜ୍ଞ କରେ ....
ଭ୍ରୂକୁଟି ନାଚୁ ବିଷାଣ ଧରି / ଡମ୍ବରୁ ବାଜୁ ଭୟଙ୍କରୀ,
ମରିବାର ଯେ ଯାଉ ସେ ମରି / ବଜ୍ରାଘାତେ ତୁଙ୍ଗଗିରି ଉଠୁରେ ଥରି,
ପ୍ରଳୟ ରଚ ଚହଟ ମିଛ ସ୍ୱୟଂବରେ / ଦକ୍ଷରାଜା ଯଜ୍ଞ କରେ..."

ପୁରାଣରର ଦକ୍ଷ ଯଜ୍ଞ ଏଇଠି ଇଙ୍ଗିତ ମାତ୍ର। ମନେପଡୁଛି ଦକ୍ଷ ଯଜ୍ଞରେ ସତୀଙ୍କ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ ଶିବ କିପରି ରୁଦ୍ର ରୂପ ଧରିଥିଲେ। ସେଇଟିକୁ ମିଥ୍ ଭାବେ ନେଇ କବି ଆହ୍ୱାନ କରୁଛନ୍ତି, ଏବେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ନୃଶଂସ ଶାସକର ଧ୍ୱଂସ ଆବଶ୍ୟକ। ଜନସାଧାରଣ ଶିବଙ୍କ ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତୁ, ତ୍ରିଶୂଳ ଧରି ଅହମିକାର ଯଜ୍ଞ ନାଶ କରନ୍ତୁ। କବିତାଟି ମିଥ୍ ପ୍ରତୀକଧର୍ମୀ ରଚନା। ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜନସାଧାରଣ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ପରି ପ୍ରତିବାଦ କରନ୍ତୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ଶାସନ ବିରୋଧରେ। କବିଙ୍କ ଆଉ କେତୋଟି କବିତାରେ ପରମାଣୁ ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ହେତୁ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟାବହ ପରିସ୍ଥିତିର ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ – କବିତା 'କୋରିଆ'ରେ। ଯୁଦ୍ଧ ପିଶାଚର ରକ୍ତମୁଖା ଆୟୋଜନ ସମ୍ପର୍କରେ କବି କହୁଛନ୍ତି –

"ଶସ୍ତ୍ରେ ଛେଦିଲି ହିଁ ଛିଡ଼େ ନାହିଁ / ବହ୍ନିରେ ଦହିଲି ପୋଡ଼େ ନାହିଁ /
ଜଳେ ବୁଡ଼ାଇଲି ବୁଡ଼େ ନାହିଁ / ଆକାଶେ ଛାଇଲି ବୋମାବାହି /
ତଥାପି ନ ମରେ
ଉଦ୍ଦୀପିତ ଶିଖାସମ ତେଜି ଉଠେ ଦକ୍ଷିଣେ ଉତ୍ତରେ
ଅକ୍ଷୁନ୍ନ, ଅକ୍ଷତ
ଶବ୍ଦବ୍ୟୂହ, ଲକ୍ଷସେନା, କୋଟି ଅସ୍ତ୍ର ସବୁ ହେଲା ବ୍ୟର୍ଥ।
ଅଦ୍‌ଭୂତ ତା ପ୍ରାଣ
ଆଜି ପୁଣି ଜୀଇଉଠେ କାଲି ଯାକୁ କଲି ମୁଁ ଶ୍ମଶାନ।"

ଚମତ୍କାର ଏକ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି। ଇତିହାସର କଥା। କୋରିଆ ଉପରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଆମେରିକାର ଆକ୍ରମଣର କଥା। ୧୯୫୦ ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ଭିଏତନାମ, କୋରିଆ ଆମେରିକାର ଯୁଦ୍ଧ ପିପାସାର ନିଆଁରେ ବାରବାର କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଛି; ମାତ୍ର ସେ ଦେଶର ନାଗରିକ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ନାହାଁନ୍ତି। ଓଡ଼ିଶା ପରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟରେ ସଢୁଥିବା ଏକ ଜାତିର ସ୍ୱାଭିମାନ; ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ସହିତ ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରତିଜବାବ ଦେବା ପରି ନୈତିକ ବଳ ଓ ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତି ଥିଲା ଅମାପ। ବିଶ୍ୱର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଶକ୍ତିକୁ ନିଜ ମାଟିରେ କୋରିଆ ଓ ଭିଏତନାମବାସୀ ଜବାବ ଦେଇଥିଲେ। ଭିଏତନାମରେ ୧୯ ବର୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା। ବହୁ କ୍ଷତି ସହିଲା ଦେଶ; କିନ୍ତୁ ହାର ମାନିଲା ନାହିଁ। ଆହୁରି ବିଚିତ୍ର କଥା, ଏତେ ଧ୍ୱଂସଲୀଳାରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା ନାହିଁ। କବି କୋରିଆ ପରୋକ୍ଷରେ ଭିଏତନାମର ମାଟି / ଲୋକଙ୍କ ଅପରାଜେୟ ଅବସ୍ଥାର ଚିତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି। ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧରେ, ମାନବ ପ୍ରେମର ପକ୍ଷ ନେଇ କବିଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ନୁହେଁ, ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଆମେରିକାର ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ। ରଘୁନାଥ ଦାସଙ୍କ ଅନେକ କବିତା ପୁଞ୍ଜିବାଦ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର, ଅନ୍ୟାୟ, ଅନୀତିର ପ୍ରତିବାଦର କବିତା। ସେଥିରେ ରହିଛି ମଣିଷ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଶୁଭେଚ୍ଛା। ସମସ୍ୟା ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ମଣିଷ ଏକଜୁଟ ହେବ, ଲଢ଼ିବ, ସେ ହିଁ ନିଜେ ନିଜ ଭାଗ୍ୟର ନିର୍ମାତା। ତାହା ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସର କବିତା। କବିଙ୍କ 'ପଦଧ୍ୱନି' ନାମକ ଆଉ ଏକ କବିତା : କବି କହୁଛନ୍ତି –

"ଯାହାର ଏ ପଦଧ୍ୱନି ଶୁଣାଯାଏ ଉତ୍ତର ମେରୁରେ
ମାଞ୍ଚୁରିଆ ଖେତେ ଖେତେ, ୟାଂସୀତଟେ, ଇରାବତୀ କୂଳେ
ସାଇଗନ ଉପକଣ୍ଠେ ଇନ୍ଦୋନେଶା, ଉତ୍‌ୟକ୍ତ ମାଳୟେ
ଯାହାର ଉନ୍ନତ ଧ୍ୱଜା ଉଡ଼ିଉଠେ ତ୍ରସ୍ତ ହିମାଳୟେ
ଯା ପଥେ ମଶାଲ ତେଜେ ସମ୍ମିଳିତ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା
ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ନାବିକର ନେତ୍ରେ ନେତ୍ରେ ଯା ଲାଗି ପ୍ରତୀକ୍ଷା
ଆବାହନ ଗୀତି ଯାର ଶୁଭେ, ଶୁଭେ ଲକ୍ଷକୋଟି ଜିଭେ
ଜାଣେ ଜାଣେ ସେମାନେ ଆସିବେ।

× × ×

ସେମାନେ ଆସିବେ
ହିମଗିରି ଦୃପ୍ତବାଧା ଲଙ୍ଘି, ଚିରି ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ ବକ୍ଷ
ଅଗଣିତ ଜନତାର ଅଗ୍ରଗାମୀ ଆସିବେ ଅସଂଖ୍ୟ
ଆସିବେ ଆକାଶ ପଥେ, ଜଳସ୍ରୋତେ, ଗହନ ଜଙ୍ଗଲେ
ସମୁଦ୍ର ଲହଡ଼ି କାଟି ଜୀର୍ଣ୍ଣକରି ହଜାର ଜିହଲେ
ଆସିବେ ନବୀନୋଚ୍ଛ୍ୱାସେ ଯୁଗାନ୍ତର ବନ୍ଧନ ତୁଟାଇ
ଆସିବେ ମୁକ୍ତିର ଗାନେ କଣ୍ଠେ କଣ୍ଠେ ଲହର ଛୁଟାଇ
ବିଷନ୍ନ ବିଶ୍ୱକୁ ଛାଇ ଉଦୟର ଅପୂର୍ବ ବିଭବେ
ସେମାନେ ଆସିବେ।"

ସେ କାଳର ପରିସ୍ଥିତିର ଏକ ଚମତ୍କାର ଦୃଶ୍ୟର ପଟ୍ଟଭୂମିରେ ରଚିତ ଏଇ କବିତା। କିଏ ଆସିବେ ? କାହିଁକି ଆସିବେ ? କେଉଁଠୁ ଆସିବେ, ସେ କଥା ତ କବି କହିଲେ। ପର ପଦରେ କହିଛନ୍ତି, "ଶିଖିନି ଯେ ଚାଲିବାକୁ ସମଷ୍ଟି ମେଳରେ / ହରିଣୀର ରକ୍ତ ପିଇ ଲାଞ୍ଜ ପିଟେ ଯେ ହିଂସ୍ରର ଗହ୍ୱରେ।" ହରିଣୀର ଶିକାର ଖୁବ୍ ଗର୍ବର କଥା ? ସରଳ ନିରୀହ ଜନତା ସେଇ ହରିଣୀ, ତା'ର ରକ୍ତପିଇ ବଡ଼ ଶିକାରୀ ବୋଲି ଯଦି କେହି ଗର୍ବ କରେ ତାକୁ କ'ଣ କୁହାଯିବ ? ବିଶ୍ୱରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଯେଉଁ ବଜାର ତନ୍ତ୍ର ଓ ଦ୍ରବ୍ୟସଂସ୍କୃତିର ହାଟ ଖୋଲିଛି, ସେଥିରେ ହଜିଯାଇଛି ମଣିଷର ଅସଲ ପରିଚୟ। ଶ୍ରମ, ଶ୍ରମଜୀବୀ, ଶ୍ରମସଂସ୍କୃତି, ସରଳ ନିରୀହର ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ନଷ୍ଟ କରିଛି ପୁଞ୍ଜିବାଦ, କେଉଁଠି ଅବା ଧନ, କ୍ଷମତାର ବିଷବଳୟ। କବି ଲେଖିଥିବା କାଳ କଥା ଛାଡ଼; ଏବେବି ବିଶ୍ୱ ବା ଭାରତବର୍ଷରେ ଯାହା ଚାଲିଛି ବିରାଟ ବଜାର ସଂସ୍କୃତି, କ୍ଷମତାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, ସେଥିରେ ହଜିଛି ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ଆତ୍ମସମ୍ମାନ, ସ୍ୱାଭିମାନ। ଗରୀବକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦିଆଯାଉଛି। ଗଣତନ୍ତ୍ରର

ପବିତ୍ରତା ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର ଓ ନୀତିହୀନ ଯୋଜନାର କମ୍ବଳ ତଳେ ମୃତବତ ଶୋଇଯାଇଛି। ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବ। ପରିବର୍ତ୍ତନକାମୀ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଆସୁଛନ୍ତି। ସେଇମାନଙ୍କ ପଦଧ୍ୱନି ଶୁଭୁଛି। ଆଶାର କଥା ଶୁଣାଇଛନ୍ତି କବି। ଭରସା ରଖିଛନ୍ତି ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି ଉପରେ। ସେମାନେ ନିଷ୍କଳଙ୍କ, ସବୁ କଳଙ୍କ କାଳିମା ପୋଛିବାପାଇଁ ସେମାନେ ଆସିବେ ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ପରି ଅସୀମ ଆଲୋକର ତେଜ ନେଇ। ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବେ ପୃଥିବୀକୁ; ପୋଛିଦେବେ ଘୃଣା, ହିଂସା, ଦ୍ୱେଷ, ଅନାଚାର। ଆଗାମୀ ବିଶ୍ୱ ହେବ ପ୍ରେମର ସହୃଦୟତାର।

୪.୩.୨ ସାମ୍ୟବାଦର କେତେଜଣ ଜୟଧ୍ୱନିକାରୀ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଶିବିର ବେଶିଦିନ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏହି ଦର୍ଶନରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସ୍ରଷ୍ଟା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି। ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କବି ରବି ସିଂହ ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟତିକ୍ରମ। ସେ ନିଜକୁ ନିଃସଙ୍ଗ ପଦାତିକ ରୂପେ ଜୀବନର ରଣାଙ୍ଗନରେ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି, ଖାଦ୍ୟ ଓ ବାସର ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁ କରୁ। ନିଃସଙ୍ଗତା ଅର୍ଥାତ ଜୀବନର ଏ ଦୁଇ ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ପାଇଁ ସେ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ସାଥିସହୋଦର। ପିତା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ, ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ବ୍ୟକ୍ତି; ମାତ୍ର ଶେଷକୁ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଜୀବନ ଛାଡ଼ିଲେ। ରବି ସିଂହ ସେ ବେଳକୁ କିଶୋର ମାତ୍ର। ସହାୟ ପରଘର ପିଣ୍ଡା, ନଈର ପାଣି ବା କାହାର ହାତଟେକା ଭାତ ମୁଠାଏ। ସେହି ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଠିଉଠି କଟକ ସହରରେ ସେ ପାଇଲେ ନିଜର ପରିଚୟ। ଲେଖିଛନ୍ତି ରାଶିରାଶି କବିତା। ପ୍ରଥମ କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥ 'ପଥପ୍ରାନ୍ତର କବିତା' ପରେପରେ 'ଚରମ ପତ୍ର', 'ଲାଲ ପାଗୋଡ଼ାର ପ୍ରେତ', 'ସର୍ବହରା', 'ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ', 'ଭ୍ରୁକୁଟି', 'ଅଗ୍ନି'।

ସେ ନିଜ ବିଷୟରେ କହିଛନ୍ତି, "ଯେଉଁ ଶେଷହୀନ ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ସେନାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲି ସେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଛି ଦାନବବାଦ ବିରୋଧରେ ମାନବବାଦର। ମିଥ୍ୟା ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟର, ଅସାମ୍ୟ ବିରୋଧରେ ସାମ୍ୟର, ଶୋଷଣ ବିରୋଧରେ ଶୋଷିତର, ପୁଞ୍ଜିବାଦ ବିରୋଧରେ ସମାଜବାଦର।" ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କର କବିତା ସମଗ୍ର ଏଇ ଚିତ୍ର ବହନ କରେ। କବି ରବି ସିଂହ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ସବୁଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ଇତିହାସର ପ୍ରତିନିଧି, ତାଙ୍କ ନିରବତାରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କାବ୍ୟ ଚେତନା ମନ୍ଥର ହୋଇଛି ଓ ଭିନ୍ନ ମୋଡ଼ ନେଇଛି।

ଏଠାରେ ଏହି କାବ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣକୁ ଆସେ। ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି କବି ବ୍ରଜନାଥ ରଥ, କବି ଆଶୁତୋଷ ପରିଡ଼ା, କବି ସମରେନ୍ଦ୍ର ନାୟକ। ବ୍ରଜନାଥ ଠିକ୍ ଅର୍ଥରେ ରାଜନୀତିକ ସାମ୍ୟବାଦର ସମର୍ଥକ ହେଲେ ହେଁ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟସ୍ୱର ଅଧିକ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସହ ଜଡ଼ିତ। ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ ସ୍ୱରରେ ମିଳେ ଶୋଷଣ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର, ଦୁର୍ନୀତି, ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ କ୍ଷମତାବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ ବିରୋଧରେ ଅସନ୍ତୋଷର ଚିତ୍ର। ସେ ପ୍ରତିବାଦୀ; କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ଭିତରେ ଗତିଶୀଳ। ଆଶୁତୋଷବାବୁ ଅଧିକ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଧର୍ମୀ କାବ୍ୟଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣରେ ଦକ୍ଷ, ସମରେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ତଦନୁରୂପ। ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ପୂର୍ବ କବିମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଏ କଥିତ ଦୁଇ କବି ସେଥିରେ ଭିନ୍ନ। ଆଶୁତୋଷବାବୁଙ୍କ ଚଣ୍ଡାଳ, ଶବ୍ଦଭେଦୀ, ଅଙ୍ଗାର ଗାର, ଲହୁଲୁହାଣ ପ୍ରଭୃତି କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବବାଦର ଚିତ୍ର ଉପସ୍ଥାପନ କରେ। ମଣିଷର ସାମାଜିକ

ଜୀବନ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମସାମୟିକ ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି ବା ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିରପେକ୍ଷ ନୁହେଁ। ବ୍ୟବସ୍ଥାଟି ଏକ ବ୍ୟୂହ। ସେହି ବ୍ୟୂହ ଭେଦପାଇଁ ଅଭିମନ୍ୟୁ ହେବାକୁ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବହୁତଳ ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଜ ଓ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ। ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଆଜିର ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଅର୍ଦ୍ଧ ସାମନ୍ତବାଦ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧ ଉପନିବେଶବାଦର କବଳରେ ମୁମୂର୍ଷୁ। ଏଣୁ ତାଙ୍କ କବିତା ଅନେକ ସାମ୍ୟବାଦୀ କବିଙ୍କ ସ୍ଲୋଗାନଠାରୁ ପୃଥକ ଏବଂ ଅଧିକ କଳାତ୍ମକ। ସମରେନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଗତିବାଦୀ କାବ୍ୟସ୍ୱରର ଧାରାରେ ଆଣିଛନ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତନ। ଆଜିର ଭାରତବର୍ଷ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ସେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କାବ୍ୟଚିନ୍ତାକୁ ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ ଧାରାରେ ମିଶାଇଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଆଣବିକ ଶକ୍ତିର ଭୟ, ଯୁଦ୍ଧ ଓ ସନ୍ତ୍ରାସର କ୍ଷୁଧାର ପଞ୍ଜାତଳେ ନିର୍ଯାତିତ ମଣିଷକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ମାନବ ଶୃଙ୍ଖଳ ଗଠନ ଓ ସାମାଜିକ ସଙ୍ଗଠନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ଗଣସଙ୍ଗଠନ ପାଇଁ ଗଣଶିକ୍ଷାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ସେ ଦେଇଛନ୍ତି ଗୁରୁତ୍ୱ।

୪.୩.୩ ସଚ୍ଚିରାଉତରାୟ ଓ ପଲ୍ଲୀଚିତ୍ର

୧୯୩୬ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ କବି ସଚ୍ଚିରାଉତରାଙ୍କ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ତିନୋଟି ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରାରୂପର ସଂକେତ ବହନ କରେ। ପ୍ରଥମଟି ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଧାରା, ଦ୍ୱିତୀୟଟି ପଲ୍ଲୀଜୀବନ ପ୍ରୀତି, ତୃତୀୟଟି ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ କବିତା। ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରଥମଟି ବିଷୟରେ ଆଲୋକପାତ କରାଯାଇଛି। ବର୍ତ୍ତମାନ ଦ୍ୱିତୀୟ ଧାରାର ସୂଚନା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେହେଉଛି। କାରଣ ଓଡ଼ିଶାର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟ ରହିଛି ତା'ର ପଲ୍ଲୀଜୀବନରେ। ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଦିକବି ସାରଳାଦାସ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ, ମୁଁ ରଚନା କରୁଛି 'ସଂସାର ଜନହିତେ' ବା 'ଜନଗଣ ହିତେ'। ଏହି ସଂସାର ବା ଜନଗଣ ହେଉଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ଭାରତବର୍ଷର ଆଦିସ୍ତରର ଲୋକ ସାଧାରଣ। ସେମାନଙ୍କ ବୃହତ୍ତର ହିତରେ କବିଙ୍କ କାବ୍ୟସାଧନା। ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନବୃତ୍ତ ହିଁ ଦେଶର ସମାଜ, ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ, ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଯାବତୀୟ କଳାତ୍ମକ ଆଙ୍ଗିକର ଭାବ ସମ୍ପଦ। ସାହିତ୍ୟର ସବୁ କାଳରେ ସେହିମାନେ ହିଁ ମୂଳଶକ୍ତି ଓ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବିଷୟ। ସମାଜ ହିଁ ପଲ୍ଲୀ ଓ ପଲ୍ଲୀହିଁ ଏକ ଜୀବନବୋଧର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ। କବି ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳଙ୍କ କବିତାରେ ତା'ର ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି। ତାଙ୍କ ପରେ ସଚ୍ଚିରାଉତରା ପଲ୍ଲୀକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ଭିନ୍ନ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କ 'ପଲ୍ଲୀଶ୍ରୀ' (୧୯୪୧) କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ। ଏଥିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି ୧୪ଟି କବିତା। ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଗ୍ରାମ ଜୀବନ ଚିତ୍ରର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ସ୍ତରର ସମାବେଶ।

'ପଲ୍ଲୀଶ୍ରୀ'ର ପ୍ରଥମ କବିତା 'ଛୋଟ ମୋର ଗାଆଁଟି'। କାଳକୁ ପ୍ରତିହତ କରି ଗାଁର ରୂପଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟ କାଳରେ ବିଦ୍ୟମାନ ହେବା ପରି ଦୃଶ୍ୟ ସକଳକୁ ନେଇ ଗଢ଼ା, ତା'ର ନାଆଁ ଭୂଗୋଳ ପୋଥିରେ ନ ଥାଉ; କିନ୍ତୁ ରହିଛି କବିଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଓ ଅନ୍ତରକୁ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରି।

"ଛୋଟ ମୋର ଗାଆଁଟି / ଭୂଗୋଳ ପୋଥିପତରେ
ପଛେ ନ ଥାଉ ତା'ର ନାଆଁଟି।
ମାଟିର ସେଇ ସରଗ ମୋର / ସେଇଠି ଅଛି ମୋ ଷଠିଘର
ଜଳିବ ପୁଣି ସେଇଠି ଶେଷେ / ମୋହରି ଚିତା ନାଆଁଟି।"

ଗ୍ରାମ ଥିଲା ସେଦିନ ବ୍ୟକ୍ତିଜୀବନର ସ୍ମରଣର ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ର, ଥିଲା ଜୀବନ ପ୍ରେରଣାର ମାହାତ୍ମ୍ୟଭୂମି। ତା'ର ମନଭୁଲା ରୂପ ଭରି ରହିଥିଲା ଶାଗୁଆ କୋମଳ ପରିବେଶ ଭିତରେ; ତା'ର ନଈର ପାଣି, ଝରଣାର କୁଳୁକୁଳୁ ନାଦରେ କବିତାର ଝଙ୍କାର, ଆଖିରେ ଆଙ୍କିଥିଲା ରୂପର ଛବି –

"ଝରଣା ତାର କଲା ଯେ କବି / ନୟନେ ଦେଲା ରୂପର ଛବି
ବୁହାଇ ଦେଲା ସପନ ଢେଉ / ପଥର ବୁକେ ନିହାତି। × × ×
ଆଲୁଅ ତାର କି ମନୋହର / ଅନ୍ଧକାର ତାଠାରୁ ଭଲ
ଜୀବନପଥେ ସକଳ ତାର / ଫିଟାଏ ନୂଆ ରାହାଟି।"

ଏ ଦୃଶ୍ୟ କବିର ପଦବନ୍ଧ ଭିତରେ ଯେତିକି ଶ୍ରୀ ସମ୍ପଦର ଅବତାରଣା କରିଛି, ମନେହୁଏ ଭାଷାର ଚିତ୍ର ଏହାଠୁ ଅଧିକ ମନୋଜ୍ଞ ଓ ମନ୍ମୟ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ।

'ପଲ୍ଲିଶ୍ରୀ'ର ସଂକଳନର 'ପଲ୍ଲୀ ସକାଳ', 'ପଲ୍ଲୀ ସଞ୍ଜ', 'ରେଙ୍ଗୁନ ଯାତ୍ରୀ', 'ପହିଲି ରଜ' କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମନୋଜ୍ଞ। ଏହାର ଭାବ ଓ ଭାଷାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ। ଭାବ ପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ଭାଷା, ଭାଷାର ସର୍ଜନଶକ୍ତି କବିତ୍ୱର ବିଷୟ। କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ତା'ର ପରିଚୟ ମିଳିପାରିବ।

"ସରଗ ଘରର ନୂଆବୋହୂ କେବେ କୁହୁଡ଼ି
ଓଢ଼ଣା ମଥାନେ ଟାଣି
ବାସି ତାର ଫୁଲ ଦେବ ଗୋ ଓଳାଇ
ଛିଞ୍ଚି ଦେଇ ନାଲି ଗୋବର ପାଣି।
ପୂରୁବ ଅଗଣା ଲିପା ପୋଛା କରି ଛାଇ ଆଲୁଅର
ପିଠଉ ଗୋଳା
ଛୁଞ୍ଚକନା ତାର କେବେ ସେ ଆସି ଗୋ ମେଘ
ଆଢୁଆଳେ ଦେବ ଗୋ ଗୋଳି।"

ସମାନ୍ତର ଭାବେ ପ୍ରକୃତି ଓ ବାସ୍ତବ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡର ଘରଆଗର ଗୋବର ପାଣି ପକାଇବାର ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି। ଗାଁବାସୀ କୋଉ ନୂଆବୋହୂ ଗୋବର ପାଣି ପକାଇ ଅଗଣା ପରିଷ୍କାର କରିବା ଚିତ୍ରକୁ ସକାଳର ମନୋରମ ଉଷା କାଳର ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଦୃଶ୍ୟର କଥା ଭିତରେ କବି ସରଗ ରାଇଜର ପ୍ରତିଛବି ଓହ୍ଲେଇ ଆଣିଛନ୍ତି ମାଟିର ନିତ୍ୟ ସକଳର ଦୃଶ୍ୟ ଭିତରକୁ।

କବି ଭାବକୁ ରୂପ ଦିଅନ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟ ବା କଥାର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ। ଆକାଶର ଅଗଣାରୁ ସରଗଘରର ବୋହୂ ବାସି ତାରା ଫୁଲ ଓଳାଇ ନେବାପରି ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ସହ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଗୋବର ପାଣି ପକାଇବା ରୂପକଟିର ଚମତ୍କାରିତା କବିତ୍ୱର ନିଦର୍ଶନ।

ନିତିନିତି ଦେଖା ଦୃଶ୍ୟ ଭିତରେ ଭୁଲା ଘଟଣାର ଅଭୁଲା ସ୍ମୃତି ଆଙ୍କି ଦେଉଥିବା ଏହି ପଦ ଭାଷାର ନୂଆ ରୂପ ରସପୂର୍ଣ୍ଣ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ଭୂରିଭୂରି ଉଦାହରଣ ମିଳେ। ଏହାର ପୂର୍ବ ପଦଗୁଡ଼ିକରେ କହିଛନ୍ତି କବି – "ଝିପିଝିପି ପୁଣି ଅଦିନିଆ ମେଘ ଥାପୁଡ଼ାଇ ତାକୁ ଦିଏ ଶୁଆଇ", "ଛାଇଲଗା ନିଦ ମାଡ଼ିମାଡ଼ି ପଡ଼େ ଭାରି ଆଖିପତା ବେନି ରହିଛି ଲାଖି" ରଜ ପୂର୍ବଦିନ ଶେଷ ରାତିରେ କୁମାରୀ ମନର ଉଚ୍ଛନ୍ନତା ପରିବେଶର ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ରଦ୍ୱାରା କେତେ ମଧୁର ଭାବେ ବିବୃତ୍ତ ନ କରିଛି ! ଜାଙ୍ଗୁଲୁ ଜାଙ୍ଗୁଲୁ ରାତି, କାକର ହକଳା ବଣବୁଦା, ଶିଉଳି ସାଉଁଳା ପାଣିତୁଠ, ଦ୍ୱିତୀୟା ଜହ୍ନର ଆଢ଼ହସ, ମଦୁଆ ନିଶାର ନରମ ପହଡ଼, ଡମୁଣି ସଞ୍ଜ, ମେଘୁଆ ସଞ୍ଜର ଆଡ଼ରୁଷା ଜହ୍ନ, ତରା ରାଇଜର ନିଦମଡ଼ା ଗୀତ, ଝରଣା ସମ ଅଚେତା ଘୁମ, ସପନ ରସରେ ଜୁଆଇ ଧରା, ନକିନକି ଦେହ ତନୁପାତେଳି, ଖଚୁଆତରା, ପଳାସର ନାଲିଓଠ ପରି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି କାବ୍ୟିକ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ବହୁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛି ଭାଷାର ଯାଦୁରେ।

ଆଉଏକ ଉପମା –

ଗରଭିଣୀ ନାରୀ କୁକ୍ଷିସମ ଭାରି ଆକାଶଟା
ଦିଶେ ମଇଳା ଝଳି
ନବତମାଳର ନୀଳ ପତରକୁ ନେଡ଼ିରେ
ଅବା କେ ଦେଇଛି ଦଳି।

ଆକାଶ ନଇଁ ଆସିଛି। ତା'ର ସାଦୃଶ୍ୟ ଗର୍ଭବତୀ ନାରୀର ପେଟ ସହିତ, ପେଟର ପଟାପଟା ଦାଗ ହେତୁ କିଛି ଧଳା ଓ କିଛି ମଳିନ ଦେଖାଯାଏ। ସେହି ଅବସ୍ଥାର ଚିତ୍ର ତମାଳ ପତ୍ର ନେଡ଼ିରେ ଦଳିଦେବା ପରି ଦେଖାଯାଉଛି। ପହିଲି ରଜର ସକାଳୁ ବରଷା ହେତୁ ଏହି ଚିତ୍ରଟି ଦେଇଛନ୍ତି।

କବି ସଚ୍ଚିରାଉତରାୟ ନନ୍ଦକିଶୋରଙ୍କ ପଲ୍ଲୀ ସ୍ମୃତିକୁ ନିଜର ଅନୁଭୂତିରେ ମିଶାଇ ଏକ ନୂଆ ପଲ୍ଲୀଭାଷାର କାବ୍ୟିକ ରୂପ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି। କାବ୍ୟରୀତିରେ କଥ୍ୟରୀତିର ସମନ୍ୱୟ କରି କବି ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଛନ୍ତି। ଏହି ରୀତିର ଆଉ ଦୁଇଟି ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଆଲୋଚନା ସମାପ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ।

୧. ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ନିତି ପହଡ଼ ତୋହର ଖଞ୍ଜିବ କିଏ
ଦାସୀ ଦୁଇଗୋଟା, ସାଧବ ଝିଅଟୁ, ଉଠମ ଯାଏ।

ବୁଢ଼ିମା ନାତୁଣିକୁ କହୁଛୁ 'ତୋର ପହଡ଼ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଦାସୀ ଦୁଇଟା ଦରକାର ପରା, ତୁ ତ ସାଧବଝିଅ, ଦାସୀ ପୋଇଲି ଖଞ୍ଜା ନ ହେବ କାହିଁକି ! ଏ ବ୍ୟଙ୍ଗର ଭାଷା। ଛିଗୁଲେଇବାର ଭାଷା। 'ଉଠମ ଯାଏ', ଚମତ୍କାର କଥନ ଶୈଳୀର ବ୍ୟବହାର। ଅର୍ଥାତ୍, "କ'ଣ ମିଳିବ ମ, ସାଆନ୍ତାଣିଟା ଯେମିତି, ରଖ ମ, ମୁଁ ଯାଏ ତେଣେ କେତେ କାମ" – ଏହିପରି ଏକ ଅର୍ଥ ଉପୁନ୍ନ ହୁଏ।

୨. ମଲାରେ ଦେଖମ, ଭୁଆଁ ବିଲେଇଟା ପିଏ ଓଖର
ତଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ଦିଶୁନି କାହାକୁ, କିଏ ମ ମୋର, (ପଲ୍ଲୀ ସକାଳ)।

ଘରର ବୁଢ଼ିମା', କହୁଛି ମନକୁ ମନ ନୁହେଁ କାହାକୁ ଶୁଣେଇ ଶୁଣେଇ, ଦେଖମ (ତ) ଭୁଆଁ ବିରାଡ଼ି ଦୁଧ ପିଉଛି, ତାକୁ ତଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ, କାହାକୁ ଦିଶୁନି ? କିଏମ ମୋର, ଅର୍ଥାତ୍, ମୋର ଏଗୁଡ଼ା କିଏବା, ଅବା ମୋର କି ଗରଜ ପଡ଼ିଛି ସବୁ କଥାକୁ ନିଘା କରିବାକୁ! ସ୍ୱଗତ ପରି ଏହି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି କବିତାର ପ୍ରାଣଶକ୍ତିକୁ କେତେ ମହାର୍ଘ କରିଛି ବୁଝିବା ଲୋକହିଁ ଅନୁଭବ କରିପାରିବ। ଭାଷା ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ବାହକ; ଏ କଥା ବୁଝିବାକୁ ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ। ସରଳ, ବ୍ୟଞ୍ଜନାତ୍ମକ, କଥ୍ୟ ରୀତି, ନୂଆ ଉପମାନ, ନୂଆ ପରିବେଶ, ସବୁ ମିଶିକରି କବିତା ରାଜ୍ୟ ହୋଇଉଠିଛି ମନୋଜ୍ଞ।

ଗାଁର ଝିଅଟିଏ – କହୁଛି ଆତ୍ମ ସମ୍ଭାଷଣରେ

"ମୁଁ ତ ଭ୍ରଥ ନାହାକ ଝୁଅ
ମତେ ନ ଜାଣେ କିଏ ସେ କୁହ,
ବାପ ମୋ ଗାଆଁର ବଡ଼ ମକଦମ
ଗୁଣ ଗାଇ ଅଖା ଧୂଅ।
× × ×
ମୁଁ କି ଇମିତି ସିମିତି ଜଣେ
ମୁଁ ତ ଗୋଟିଏ କାହାଣେ ପଣେ
ମୁଁ ତ ଚାଲିଯାଉଥିଲେ ପୃଥୀ ଦୁଲୁଦୁଲୁ
ଶିଆଳ ପଳାଏ ବଣେ।"

ନିରୀହ ଆତ୍ମଫୁଲା ଗୁଣର ଝିଅ, ବାପ ଭ୍ରଥ ନାହାକ, ଗାଁର ମକଦମ। ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ ପୃଥ୍ୱୀ ଦୁଲୁଦୁଲୁ କମ୍ପେ, ଶିଆଳ ବଣକୁ ପଳାଏ। ଆମ୍ଭମ୍ଭରିତା / ଆତ୍ମବଡ଼େଇ କରୁଥିବା ଝିଅ ସବୁ ଗାଁରେ ଏମିତି ମିଳିବେ। ବାହାଦୁରି ପଣରେ ସରିଛି ତା'ର ଗୁଣଗ୍ରାମ। ସଚ୍ଚିବାବୁଙ୍କ ପଲ୍ଲିଶ୍ରୀ ପଲ୍ଲୀର ଚିତ୍ର ଦେଇଛି, ତା' ସହିତ ଦେଇଛି ପଲ୍ଲିର ଏହିପରି ଅଭିମାନୀ / ଆତ୍ମ ବଡ଼େଇ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଝିଅର ଏକ ନିଟୋଳ ଚିତ୍ର। ତା'ର ଅହଂକାର ଅଛି; କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ତାହା କାହାର କ୍ଷତି କରେନା, ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସାରେ କେବଳ ନିଜକୁ ଯାହା ଦେଖେଇ ହେବାର ଗୁଣଟି ଚିହ୍ନେଇ ଦିଏ।

୪.୩.୪ ନୂଆ କବିତାର ପଦଚିହ୍ନ

ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟଙ୍କ କବିତା ନୂଆ ମୋଡ଼ ନେଇଛି ପାଣ୍ଡୁଲିପି (୧୯୪୭)ରେ। ଏହି କବିତା ରଚନା ବେଳକୁ ସଚ୍ଚିବାବୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କ୍ୟାମ୍ପ ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି; ଆସିଛନ୍ତି ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ କବିତା ମଞ୍ଚକୁ। କବିତା ୧୯୬୨ ବହିରେ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଆଧୁନିକ କବିତାର ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇଗଲେଣି। 'ପାଣ୍ଡୁଲିପି'ରେ ପାଠକ ଏହାର ପ୍ରସ୍ତୁତି ପର୍ବ ବିଷୟ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିବେ। ଏହି ସଂକଳନରେ କବି ଆଧୁନିକ କବିତା ଓ କବି ବିଷୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ

କେତୋଟି ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା କହିଛନ୍ତି । (କ) ଅତୀତରେ ଗୀତିକବିତା ଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଧାନ, କାରଣ ଗୀତି କବିତା କବିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବୋଚ୍ଛ୍ୱାସ ଓ ଖିଆଲ ଭିତରୁ ଜନ୍ମ ନିଏ । ଯେଉଁ ସମାଜ ଗୀତିକବିତାର ମୂଳ ଉତ୍ସର ପ୍ରେରଣା ଥିଲା ସେ ସମୟ ଓ ସମାଜ ବଦଳିଯାଇଛି । ଆସିଛି ଏପରି ଏକ ସମାଜ ଯେଉଁଠି ସ୍ୱବିରୋଧ, ସଂଘର୍ଷ ଓ ନାନାବିଧ ଘଟଣାସ୍ରୋତ ଝଡ଼ ହାଉଆ କବିର ନିରୋଳା କୁଞ୍ଜବନରେ ଧକ୍‌କା ମାରୁଛି । କବି ସମାଜ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଉ ଅସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ସମାଜ ଓ ବସ୍ତୁ ନିରପେକ୍ଷ ହୋଇ ଶାନ୍ତିର କଳ୍ପନା କରିପାରୁ ନାହିଁ । ପୂର୍ବ କବିମାନଙ୍କ ପରି ଭାବଭୋଳା ପାଗଳ ପରି ସ୍ୱପ୍ନ ରସରେ ମତୁଆଳ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । (ଖ) ନାନ୍ଦୀମୁଖ – ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ କବି ମନେ କରୁଛନ୍ତି ସେ (ବା କବିମାନେ) ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛନ୍ତି ଏକ ବାସ୍ତବବାଦୀ ସମାଜ ଓ ଜୀବନ ସମସ୍ୟାର । ସମସ୍ୟାର ବହୁ ଦିଗ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି – ଯନ୍ତ୍ରର ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ବିଜ୍ଞାନ, ଯୁଦ୍ଧ, କ୍ଷମତାଲୋଭ, ରାଜନୀତିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, କ୍ଷମତାନ୍ଧତା, ପୁରାତନ ଐତିହ୍ୟର ଲୋପ, ସାମାଜିକ ସଂହତି ହ୍ରାସ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଦ୍ରୁତ ଅବକ୍ଷୟ । ଆଧୁନିକ ରାଜନୀତିକ ଦର୍ଶନ ଓ ନୂତନ ଶ୍ରେଣୀର ଆବିର୍ଭାବ – ଏପରି ବହୁତଳ ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ବିଶ୍ୱ ଓ ତା'ର ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଭୂମିକା କବିକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଛି ନୂଆ ଭାବରେ ଜୀବନକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ । କବି ସମାଜରୁ ପ୍ରାୟତ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଏକ ଆତ୍ମଜଗତ ରଚନା କରିଛି । ସେହି ଜଗତରେ ସେ ଏକାକୀ । ଆସିଛି ନୂଆ ସମାଜ, ନୂଆ ଜୀବନ, ତେଣୁ କବିତାର ରୂପ ବଦଳିବ; ବଦଳିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଗୀତିକବିତାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଛି ଓ ଜନ୍ମ ନେଇଛି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବ୍ୟଙ୍ଗର କବିତା । କବି ପକ୍ଷରେ ଶ୍ରୋତାପାଇଁ ଶ୍ରୁତିମଧୁର ଗୀତିମୟ କବିତା ଲେଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହା ବିକଳ୍ପରେ ସେ ଲେଖିବେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସମାଜ ଓ ଜୀବନର କବିତା । ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ପ୍ରଥମ କବିତା 'ଝଡ଼' ଉଦାହରଣ ନିଆଯାଉ –

"ଏଇ ଯେ ଆସୁଛି ଝଡ଼, କରି ସଖି ତାରେ ନମସ୍କାର
ତା ପଦେ ପ୍ରଣତି ବାଢ଼େ ଗିରିବନ ନଦୀ ପାରାବାର ।
× × ×
ଏ ଝଡ଼ ଦେଇଛି ସଖି ତୁମକୁ ଯେ ମୋର ପରିଚୟ
ଭାଙ୍ଗିବାର ମନ୍ତ୍ର ସାଥେ ଗଢ଼ିବାର ଭୂମିକା ଅକ୍ଷୟ ।
× × ×
ଜୀବନର କୋଟି ଆଶା ପରାଣର ନୀରବ କ୍ରନ୍ଦନ
ଯାହା ମୋ ହୋଇନି କୁହା ପଦେ ବହି ବାଧାର ବନ୍ଧନ ।"

ଝଡ଼ ଆଣିବ ରୂପାନ୍ତର, ଭାଙ୍ଗିବା ସହ ଗଢ଼ିବାର ମନ୍ତ୍ର, ଯାହା ଆଜିଯାଏ ରହିଛି ଅକୁହା ସେ କଥା କହିବାକୁ ଏଇ ଝଡ଼ ଦେଇଯିବ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଶିକ୍ଷା ।

ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ – ପ୍ରଥମଟି 'ଧୂସର' – ଏଥିରେ ରହିଛି ୨୭ଟି କବିତା । ମୁଖ୍ୟ କବିତା କେତୋଟି - କୋଣାର୍କ, ଶାଜାହାନ, ଅସମାପିକା, କବିତାରକବର, ପଶୁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ 'ଲୋହିତ' ୪୩ଟି

କବିତା – ଏହାର ଜ୍ୟାମିତି, ପ୍ରତିମା ନାୟକ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ, ନବଜାତକ, ମାଟିଆ ବୁରୁଜରେ ଜହ୍ନ, ଲାବଣ୍ୟବତୀକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁର ଚିଟାଉ, ଅଳକା ସାନ୍ୟାଲ, ରାଜଜେମା କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ସଂକଟ, ଦୂରବସ୍ଥା, ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସ୍ୱର ପ୍ରତିଫଳନ କରେ । 'ପ୍ରତିମା ନାୟକ' କବିତା ଉଦାହରଣ ରୂପେ ନିଆଯାଉ । ପ୍ରତିମା ସହ କବିଙ୍କର ଦେଖାହୁଏ ସେହି ସମୟ ଓ ସ୍ଥାନରେ –

"ଆକାଶରେ ଫିକା ଜହ୍ନ-ସାବୁନର ଫେଣ ପରି ସଫା
ଆଲୁଅ ଓ ଅନ୍ଧାରର ମଧ୍ୟେ ସେ ଯେ କରିଅଛି ରଫା ।
ବହୁଦୂରେ ଯନ୍ତ୍ରଶାଳେ ଚିମ୍‌ନିଟା କାଶେ ନିଜ ଛାଁଏ
ଧାନ-ସିଡ଼ି ନଦୀ ଟପି ଆଠଟାର ଡାକଗାଡ଼ି ଧାଏଁ ।
ପଢ଼ିଅଛି କବିତାରେ ଏତେବେଳେ କାନ୍ଦେ ଚକ୍ରବାକ
ହଠାତ ଯେ ଦେଖାହେଲା ବହୁଦିନେ ପ୍ରତିମା ନାୟକ ।"

ଏକ ଭିନ୍ନ ପରିବେଶ – ଆଲୁଅ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ବୁଝମଣା କରିବା ପରି ଆକାଶର ଫିକା ଜହ୍ନ, ତା'ର ଉପମା ସାବୁନର ଫେଣ ପରି ସଫା । ଉପମା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହି ବ୍ୟବହାରକୁ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ କୁହାଯାଉଛି । ଧାନବିଲର ସିଡ଼ି ଟପି ଡାକଗାଡ଼ି ଧାଉଁଛି, ଦୂରରେ କାରଖାନାର ଚିମିନି କାଶୁଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଛି । ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ କବିଙ୍କର ପ୍ରତିମା ନାୟକ ସହ ଦେଖାହୁଏ । ସେ କିପରି ଦେଖାଯାଉଛି ? –

"ମୁଖ ତାର ବ୍ରଣଦୁଷ୍ଟ ହାତରେ ତା ଚମଡ଼ାର ବ୍ୟାଗ
ଶୀର୍ଣ୍ଣ ସାଧା ଗାଲେ ଫୁଟେ ବ୍ୟର୍ଥତାର ଅକପଟ ଦାଗ ।
ତନୁ ତାର ରୋଗ ଜୀର୍ଣ୍ଣ, ବ୍ରଣେ ତାର ମ୍ଳାନ ମୁହଁଯାକ
ଶ୍ଳଥ, ଋଜୁ ଦେହ ଶିଖା ଢାଙ୍କି ଅଛି ଖାକିର ପୋଷାକ ।
ଜାପାନୀ କାଗଜ ଫୁଲ ପରି ଦେହେ ବୟସର ଧୂଳି
ପଚାରିଲି 'ଭଲ ଅଛ' ? କଣ୍ଠେ ମୋର ବିଷନ୍ନ ଗୋଧୂଳି ।"

ତାର ମୁହଁ ବ୍ରଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଶୁଖିଲା, ବ୍ୟର୍ଥତାର ଚିହ୍ନ ସ୍ପଷ୍ଟ ବାରିହେଇ ପଡୁଛି, ଦେହ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ, ସରୁ ପତଳା ଦେହ; ପିନ୍ଧିଛି ଖାକି ପୋଷାକ । ଦେଖାଯାଉଛି ଯେପରି ଜାପାନୀ ଫୁଲ ଉପରେ ଛାଇଯାଇଛି ବୟସର ଧୂଳି । ହାତରେ ଧରିଛି ଚମଡ଼ା ବ୍ୟାଗ୍ ।

ହସିଲା ପ୍ରତିମା –
ଆକାଶର ନୀଳ ରେଖା ଗେରୁଆ ମାଟିର ନାଲ୍ ସୀମା
ଛୁଏଁ ଯେଉଁଠାରେ –
ସେଇଠାରେ – ସ୍ୱପ୍ନ ଆଉ ବାସ୍ତବର ମୁହାଁଣ ସେ ପାରେ

ଦୁହେଁ ଆମେ ହୋଇଥିଲୁ ଠିଆ
ଆମ ପଛେ ଶୋଇଥିଲା ଦୀର୍ଘ ଦୁଇବର୍ଷର ଦୁନିଆ
ଦୀର୍ଘ ଦୁଇ ବର୍ଷର ଜଗତ –
ଧୂସର ଧୂମିଳ, ଧ୍ୱାଂତ, ଭୟଙ୍କର ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧରତ ।

ଆକାଶ ଓ ଗେରୁଆ ମାଟିର ନାଲି (ନାଲ, ଲୋକ କଥିତ ଭାଷାରେ) ସୀମା ଯେଉଁଠି ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଛୁଇଁଚି, ସେଇଠି ସେମାନେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ ସେ ପରିବେଶ ଜଣା ଯାଉଥିଲା ସ୍ୱପ୍ନ ଆଉ ବାସ୍ତବତାର ମୁହାଁଣର ଆରପାଖ । ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ । ଦୁଇବର୍ଷକୁ କବି ଦୀର୍ଘ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି, କାରଣ ଏହି ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ଘଟିଛି ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ସମୟ ହୋଇଛି ଧୂସର, ଧୂଆଁଳିଆ, ଧ୍ୱାନ୍ତ (ଅନ୍ଧକାର, ତିମିର – କାରଣ ଯୁଦ୍ଧ ପରିବେଶ ହେତୁ) । ପ୍ରତିମା ଦର୍ଶନରେ ଏମ୍‌ଏ ପଢୁଥିଲା, ବାହାଘର ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ବାପ ମରିଗଲା, ପରିବାର ଭିନ୍ନେ ହୋଇଗଲେ । ଦର୍ଶନ ବହି ଛାଡ଼ି ସେ ସପ୍ଲାଇରେ ଚାକିରି କଲା, ଦରମା କିଛି ଖରାପ ନୁହେଁ । ଏଇ ଇତିହାସ ତା'ର –

"ଏଇ ଇତିହାସ
ପ୍ରତିମା ନାୟକ ହସେ ଓଠେ ତାର ସ୍ୱପ୍ନର ଆଭାସ ।
ମୁହଁରେ ଖାକିର ହସ ଆଖିରେ ତା ରାତିର ଇସାରା
ଦୁଇପାଖେ ଦ୍ରୁତ ବନ ଗତିବାନ ନକ୍ଷତ୍ରର ଧାରା
ଆହା, ହସୁ ହସୁ ପ୍ରତିମା ନାୟକ
ଅଞ୍ଚଳ ତା ନାଇଁ ନେହେ ଦେଖି ଅଛି ଖାକିର ପୋଷାକ ।"

ଜୀବନର ବ୍ୟର୍ଥତା ଓ ମୁହଁରେ ଖାକିର ହସ, ସେ ଜାଣେ ତା'ର ଜୀବନର ବିଫଳତା, ତା'ର ଶରୀରର ମଳିନତା, ତଥାପି ସେଇଠି ରହିଛି ପ୍ରେମ (ରାତିର ଇସାରା) ଓ ମିଳନର ଆଶା । ଖାକିର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଛି । ପଣତ କାନି କାହିଁ ଯେ ସେ ପୋଛି ପକାଇବ ମୁହଁର ବ୍ୟର୍ଥତା ! ନାରୀର ବେଶଭୂଷା, ସଂସାର ବଦଳିଛି, ସେ ଲାବଣ୍ୟବତୀ ନୁହେଁ କି କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ ନୁହେଁ, ଜୀବନର ଦୁଃଖ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବାସ୍ତବତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛି । ସେଇ ଭିତରେ ସେ ଯଦି ହସିପାରେ, ହସୁ ।

୪.୩.୫ ଆଧୁନିକ କବିତା - ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ କବିତା

ନୂଆ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଥିଲା କେତୋଟି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଚିତ୍ର । ପୃଥିବୀର ସର୍ବତ୍ର ନ ହେଲେ ବି ୟୁରୋପ ଓ ଆମେରିକା ଏବଂ ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ଖେଳିଯାଇଥିଲା ବିଶ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟାବହ ପରିଣତି, ମାର୍କସବାଦର ନୂଆ ସମାଜ-ସଂସ୍କୃତି-ରାଜନୀତି ଓ ଅର୍ଥନୀତିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ହିସାବ । ନୂଆ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ଚିତ୍ର, ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧରେ ଅସନ୍ତୋଷ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାର ମୋହ, ଦରିଦ୍ର ଶୋଷିତ ଶ୍ରମିକଙ୍କ

ମନରେ କଷଣରୁ ତ୍ରାହି ପାଇବାର ଉଦ୍ୟମ ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ - ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପ୍ରତି ଘୃଣା, ଅସନ୍ତୋଷ, ଦେଶିୟ ରାଜା, ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଲଢେଇ - ବଡ଼ ଅଶ୍ୱସ୍ତିର କାଳ। ସବୁ ଉପରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକାର, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ଉତ୍ସୁକତା ଭାରତବର୍ଷରେ ଥିଲା ଅଧିକ ଚର୍ଚ୍ଚାର ବିଷୟ। ଓଡ଼ିଶା ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତ ନଥିଲା। ବିଶ୍ୱ ଓ ଭାରତର ସବୁଚିନ୍ତା ଏଇ ଭୂଇଁରେ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରତିଫଳିତ। ଅପରପକ୍ଷରେ ସାହିତ୍ୟର କେତୋଟି ଘଟଣାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଶୁଭୁଥିଲା। ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟ ୧୮ଶ ଶତକର ରୋମାଣ୍ଟିସିଜିମ ପରିହାର କରି ବାସ୍ତବବାଦୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା। ୱାର୍ଡସ୍ୱାର୍ଥ, କିଟସ, ବାଇରନ, ଶେଲି ପ୍ରଭୃତି ଆଉ ମୋହପାଶରେ ବନ୍ଦି କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ନଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କ ବିକଳ୍ପରେ ଆସିଥିଲେ ଟି.ଏସ ଏଲିଅଟ, ଟି.ଇ ହ୍ୟୁମ, ଏଜରାପାଉଣ୍ଡ, ଆମିଜୁଏଲ ପ୍ରଭୃତି ଇଂରେଜ କବି, ଏଡଗାର ଆଲାନପୋ, ହ୍ୱିଟମ୍ୟାନ ପ୍ରଭୃତି ଆମେରିକାର କବି ଏବଂ ଫ୍ରାନ୍ସର କବି ର୍ୟାମ୍ବୋ, ମାଲାର୍ମେ, ଭରଲେନ ବାର୍ଗଶଁ ଆଦି। ଏଣିକି ସବୁନୂଆ। ନୂଆ ବିଷୟ, ନୂଆ ଭାଷା, ନୂଆ ବ୍ୟାକରଣ - କବିତାର ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷାର ନବତମ ଦିଗନ୍ତ - କୁହାଗଲା ନୂଆ ଜୀବନ ପାଇଁ ଲେଖାହେବ ନୂଆ କବିତା। ଭଲହେଲା, ସାପ କାତି ଛଡାଏ, ମଣିଷ କାହିଁକି ପୁରୁଣା ନିର୍ମୋକରେ ଅସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ? ଅବଶ୍ୟ ଆଉ ପାଟବସନ, କାନରେ କୁଣ୍ଡଳ, ମୁଣ୍ଡରେ ତାରକା ଖଚିତ ପଗଡି କି ବେକରେ ସୁନାର ମାଳି - ସବୁ ଅଭିଲା ଦିଶିଲା। ସାମନ୍ତବାଦୀ ପୃଥିବୀ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିଲା ଧୂଳି ଧୂସରିତ ମଳିନ ମାଟିକୁ, ଏବେ ସେମାନେ କହିବେ ଆଖିଦେଖା ଅନୁଭୂତିର କଥା, ସ୍ୱପ୍ନର କଥା ନୁହେଁ, କଳ୍ପନାରେ ଘୁରିବୁଲି ଆଉ ଉପମାର ସନ୍ଧାନ କରିବେ ନାହିଁ।

ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ସେଇମାନଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରିବାର ପଥ ପ୍ରଥମେ ସଚ୍ଚିରାଉତରାୟ ଦେଖାଇଲେ। ପ୍ରତିମା ନାୟକ କବିତାରେ ସୂଚନା ରହିଛି ବାସ୍ତବତାର ସଂକେତ ଦେଇ କବି ମଣିଷର ଅନ୍ତର୍ମନକୁ ବୁଝିବାର କି ପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି। ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ କାଳର ପ୍ରବାହରେ ଆଣିଛି ସବୁଜ ପରିବର୍ତେ ଧୂସର ଏକ ପରିବେଶ, ଯୁଦ୍ଧ ପୃଥିବୀର ସବୁଜିମା ଉପରେ କଳାମେଘ ପରି ଢାଙ୍କି ଦେଲା ବିଷାଦ, ଅତୀତର ମଧୁମୟ ପୃଥ୍ୱୀ (ମଧୁସୂଦନ ଓ ଗଙ୍ଗାଧରଙ୍କ କବିତା)ର ସରସତା ପୋଡିଯାଇ ପଡିରହିଲା ଏକ ଧୂସର ପୋଡାଭୂଇଁ। ଜୀବନର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବିଭାରେ ଯାହାଥିଲା ଶୁଭ୍ର ଓ ମଙ୍ଗଳମୟ ସେସବୁ ହୋଇଗଲା ଅସ୍ୱଷ୍ଟ, ଅସତ୍ୟ, ଯାହାକୁ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବୋଲି ମାନିନେଇ ଆଦର୍ଶର ପଗଡି ପିନ୍ଧା ହେଉଥିଲା ସେସବୁ ପ୍ରତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ସନ୍ଦେହ, ମୂଲ୍ୟବୋଧରେ ଦେଖାଗଲା ସଂଶୟ। ଫଳରେ ସମାଜ ଓ ସାହିତ୍ୟ, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଅନିକେତ ଜୀବନ ଓ ଅନିଶ୍ଚିତ ମନ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲା "କେଉଁଟା ସତ୍ୟ"? ସଚ୍ଚିବାବୁ ଅସମାପିକା କବିତାରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଛନ୍ତି -

"ଏକଦା ଯା ଥିଲା ସତ୍ୟ, ଆଜି ମନେ ଆଣଇ ସଂଶୟ
ଶତ ପ୍ରଶ୍ନ ତୋଳେ ମଥା, ମନେହୁଏ ଅସ୍ତ ନା ଉଦୟ,
କେଉଁଟା ପରମ ସତ୍ୟ? ଆଗନ୍ତୁକ ନବାଗତ ଜନ
ଅତୀତେ ପାରେନା ବୁଝି, ବିଦ୍ରୋହର ଧ୍ୱଜା ତୋଳେ ମନ

ଯା ଆସିଛି, ଅନାଗତ କହେ ତାର ବିପରୀତ କଥା,
ପ୍ରତିବାଦ କରେ ଆଜି ଗତକାଲି ଦେଲା ଯେ ବାରତା।
ମନେହୁଏ ପ୍ରେମବଡ଼, ପୁଣି ଭାବେ ପ୍ରେମଠାରୁ ବଡ,
ଜୀବନର ଏଇଗତି ଧାବମାନ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଝଡ଼।"

(ଅସମାପିକା)।

'ଅସମାପିକା' କବିତାଟି କବି ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ 'ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ' ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟର ରାଜାଝିଅ ନନ୍ଦିକାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଲେଖାଯାଇଛି। ପାଠକମାନେ ମନେ ପକାନ୍ତୁ ନନ୍ଦିକା ଚ୍ଛେର (ଳ) ଗଂଗଙ୍କୁ ପ୍ରେମକରି ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ଷିତ ହେବାପରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ବିଷୟ। କବି ସଚ୍ଚିବାବୁ ସେଇ ଘଟଣାକୁ ଅସମାପିକା କବିତାରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କରି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଛନ୍ତି, "ନନ୍ଦିକାଙ୍କପାଇଁ କେଉଁକଥାଟି ବଡଥିଲା ? ପ୍ରେମ ନା ଦେଶଦ୍ରୋହ, ଜାତିଦ୍ରୋହ, ପିତାଦ୍ରୋହ ? ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରେମଥିଲା ବଡ। ମାତ୍ର ନିରାଶ ହେବା ପରେ ଆସିଲା ସଚେତନତା ଓ ଦୁଃଖ; ଅପମାନ, ଅନୁଶୋଚନାରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲେ ରାଜକୁମାରୀ। ଅତୀତର ଏଇ କଥା ବୁଝିବାକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷ କଣ ଅସମର୍ଥ ? ତାର ମନ ପ୍ରତିବାଦରେ ପୂର୍ଣ। ପୁଣି କେତେବେଳେ ବିଦ୍ରୋହୀ ମନରେ ଅତୀତ ଓ ବର୍ତମାନର ଶୃଙ୍ଖଳ ଭାଙ୍ଗି ଭବିଷ୍ୟତ ମାର୍ଗରେ ଯିବାପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରେ।

ସଚ୍ଚିବାବୁ ବିଂଶ ଶତକର କବି, ଆଧୁନିକ (ସେକାଳ) କବିତାକୁ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଜୀବନର କଥା ବୋଲି କହି ନିଜ କବିତାର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିଷୟରେ ସଫେଇ ଦେଇଛନ୍ତି - ରାଜଜେମା କବିତାରେ

"ମୁଁ କହିଲି - ଶୁଣ ଶୁଣ ରାଜକୁମାରୀ
ମୁଁ ଆସିଛି ବିଂଶ ଶତକର କିନାରା ହୋଇ ପାରି
ମୋ କଣ୍ଠରେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ବିପ୍ଳବ
କାନ୍ଧରେ ମୋର ପୁରାତନର ଶବ।
ନକରି କିଛି ଭୂମିକା
ଅଥବା ଅଳଙ୍କାରର ଟୀକା -
କହିବି, ମୁଁ ଅଟେ / କବି ପ୍ରଚାରକ /
ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜର ଧ୍ୱଂସର ଗାୟକ
× × ×
ମୁଁ ସଚ୍ଚିରାଉତରା (ନୁହେଁ ଟାଗୋର ବା ଶେଲି)
ମୁଁ ଏଇ ମାଟିର ଧରା / ଆଉ ଆକାଶର କବି
କାମ ନୁହଁ ମୋ ଖାଲି ଆଙ୍କିବା କାଗଜରେ ଛବି।
ପେଶାଦାର ଗାୟକ ମୁଁ ନୁହଁ / ତୁମେ ମୋର ଛପା ବହି ଯେତେବେଳେ ଛୁଅଁ

ଛୁଅଁ ନୂଆ ମଣିଷର ଛାତି / ଏଇ ପୃଥିବୀର ସବୁ ମଣିଷ ଜାତି
ତାର ପ୍ରତିଟି ଖବର / ରୂପ ପାଏ କବିତାରେ ମୋର।
ଖାଲି ମୋ ସମାଜ ବା ଦେଶର ନୁହେଁ,
ତାର ନୂତନ ଖସଡା / ମଣିଷର ପ୍ରେମ ଅଶ୍ରୁ, ସୁଖ ଦୁଃଖ / ଖାପଛଡା
ମଣିଷର ଲହୁଲୁହେ କବିତା ମୋ ନୀଳ
ଜୀବନର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦଲିଲ।

ରାଜକୁମାରୀ - ରଖ, ରଖ ବକ୍ତୃତା।
ଯୁକ୍ତି ତର୍କର ସବୁ ଅଡୁଆ ସୂତା
ଯାହା ସୁନ୍ଦର ତା' କବିତା
ତାହା ସ୍ୱୟଂପ୍ରକାଶ / ଯେପରି ଏଇ ସବିତା।

ସଚ୍ଚିରାଉତରାଓ - ଯାହା ସତ୍ୟ ତାହା କବିତା
ମଣିଷର ଜୀବନ ବୋଧର ଛବି ତା
ତାହା ସ୍ୱୟଂପ୍ରକାଶ
ତଥାପି ପ୍ରକାଶର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ତା
ଯେପରି ଏଇ ସବିତା।"

କବିତାଟି ରାଜକୁମାରୀ ସହ କଥୋପକଥନ ଭଂଗୀରେ ରଚିତ। ରାଜକୁମାରୀ ସାମନ୍ତବାଦର ପ୍ରତିନିଧି, ଅଳସେଇ, ଏସରାଜ ବଜାଇ ଆନଂଦରେ ବଞ୍ଚୁଥିବା ଚରିତ୍ର। ସେଇଠି ଅଛି ଅନେକ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ବାସ୍ତବ ସୁଖଭୋଗରେ ପରିଣତ କରିବାର ନିଶା। ଅପରପକ୍ଷରେ କବି ସଚ୍ଚିରାଉତରା ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରତିନିଧି - କବି, ତାଙ୍କର କାମ ହେଉଛି କବିତାରେ ସେମାନଙ୍କ ସୁଖଦୁଃଖ -ଯାହା ଜୀବନର ବାସ୍ତବ କଥା ତାର ରୂପ ଅଂକନ କରିବା। କବି ନିଜର ସାଧନା ଓ କର୍ତବ୍ୟର କଥା କହିବା ସହିତ ତାଙ୍କ କବିତା ଟାଗୋର ବା ଶେଲିଙ୍କ ପରି ରୋମାଣ୍ଟିକ କବିମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପୃଥକ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି।

ଗତ ଶତକର କବିତା ଏଣୁ ମଣିଷ ଜୀବନର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିଲା। ଏହା କବିତାର ଆତ୍ମା, ବକ୍ତବ୍ୟ ବସ୍ତୁ। କିନ୍ତୁ କବିତାର ଆଙ୍ଗିକ ବା କଥନ ଭଙ୍ଗି / ଶୈଳୀଟି କିପରି ଥିଲା ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ହେଉଛି କବିତା ହେବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏକ ଚିତ୍ରଣକଳା। ଅତୀତର ଉପମାଦି ପରିବର୍ତେ ଏଥିରେ ଆଙ୍ଗିକ ହେବ ପ୍ରତୀକ, ଚିତ୍ରକଳ୍ପ, ମିଥ୍ ଏବଂ ଛନ୍ଦହେବ ଗଦ୍ୟଛନ୍ଦ। ଏଠାରେ ଆଙ୍ଗିକ ବୋଲି ଯାହା କୁହାଯାଉଛି ପ୍ରତୀକ, ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଓ ମିଥ ଆଦି ଠିକ ଅର୍ଥରେ ଆଙ୍ଗିକ ନୁହେଁ ଅତୀତର ଆଙ୍ଗିକ ଆତ୍ମିକ ଭେଦରେ ଯାହା କୁହାଯାଇଥାଏ। ଏହାର ଭାବ ଭାଷାର ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠି ଭାବାତ୍ମକ ଗଭୀର ଅର୍ଥସୀମାକୁ ଛୁଇଁପାରେ, ଏଣୁ ଆଙ୍ଗିକ ଭିତରେ ସୀମିତ ନୁହେଁ।

ପ୍ରତୀକ – ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାମ ଥାଏ। ପଥର, ମାଟି, ପାଣି, ଗଛ, ଆକାଶ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଗ୍ରହ, ତାରା – ଏସବୁ ବସ୍ତୁ। ଆମେ ଶବ୍ଦଟି ଶୁଣୁଶୁଣୁ ତାର ଅର୍ଥ ବୁଝିଯାଉ। କିଂତୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଏସବୁର ବ୍ୟବହାର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ କରାଯାଏ, ଯେପରି, 'ତାଙ୍କର ଜୀବନସୂର୍ଯ୍ୟ ଅପରାହ୍ନରେ ବର୍ତମାନ ଉପସ୍ଥିତ'। 'ଗଛପରି ବଢୁଥାଏ ଜୀବନ ଡାଳପତ୍ର ମେଲି, ପାଠ ନ ପଢି ପିଲାଟା ମାଟି ହୋଇଗଲା', 'ଆକାଶ ପରି ବ୍ୟାପକ ହେଉ ତୁମର କୀର୍ତ୍ତି', ଏପରି ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା କଥିତ ଶବ୍ଦ ପ୍ରତୀକ ହୋଇଯାଏ। ଏଥିରୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ବସ୍ତୁର ଅନ୍ତରାଳରେ ଥାଏ ଭାବ। ସେଇ ଭାବ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥ ବଦଳାଇ ପାରେ। ମାୟାମୃଗକୁ ଧରିବା କ୍ଷଣି ସେ ଯେପରି ପଳାଇ ଯାଇ ଆଉ ଏକ ରୂପ ଦେଖାଏ ପ୍ରତୀକର ଅର୍ଥ ସେହିପରି। ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ପୃଥକ ଅର୍ଥ ଦେଇ ଏହାହୁଏ ପ୍ରଜ୍ଞାପୃଷ୍ଟ ଭାଷା। ପ୍ରତୀକ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଜଗତରୁ ଅବତରଣ କରେ। କାଳ, ସ୍ଥାନ, ପାତ୍ର ଭେଦରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ସୃଷ୍ଟି କରେ। ଟ୍ରାଫିକର ନାଲିନେଳି ଆଲୁଅ ସଙ୍କେତ ଦିଏ, ମାତ୍ର ରାସ୍ତାର ଧାରରେ ଯଦି ମଶାଲ ଚିତ୍ରର ବିଜ୍ଞାପନ ଥାଏ ତେବେ ତାହାହେବ 'ଜ୍ଞାନ'ର ପ୍ରତୀକ। ସୂଚନା ମିଳିବ ଯେ ରାସ୍ତାଧାରରେ କେଉଁଠି ଅଛି ସ୍କୁଲଟିଏ, ଧୀରେ ଗାଡି ଚଳାଅ। ଦୁଇଟି ପିଲାର ଚିତ୍ରଥିବା ରାସ୍ତାକଡର ଚିତ୍ର ଆମେ ଦେଖିଛେ, ସେ ଚିତ୍ର ଏକ ସଂକେତ,. ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟାର ଅର୍ଥ ବୁଝାଉଥିବା 'ମଶାଲ' ହେବ ପ୍ରତୀକ। କବିତାରେ ପ୍ରତୀକର ବ୍ୟବହାର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ, କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ କବିତାରେ ଏହାର ସ୍ଥାନ ବହୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୁର୍ଣ – ଯେପରି – ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ – 'ଝଡ଼'। ବର୍ଷା ପବନର ଝଡ ନୁହେଁ ଏକ ବିରାଟ ପରିବର୍ତନର ସ୍ରୋତ / ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୂଚନା / କେତେକେତେ ଅର୍ଥ କରାଯାଇପାରିବ। ଏହିପରି ବଂଶୀ –

"ବଇଁଶୀଟି ମୋର ଦେଇଗଲି ସଖି
ତୁମରି କରେ
ବଜାଇବ ଯେବେ ଭିଜାଇବ ନାଇ ନୟନଜଳେ।"

ଏହିପରି 'ପଶୁ' କବିତା – "ମଣିଷର ପଚା ଦେହୁ ମୁହିଁ ଜନମିଛି ଅନାଦିକାଳର 'ପଶୁ' – ବୁଝିପାର କେହୁ" – ହିଂସ୍ରତା ଅର୍ଥଠାରୁ ଆହୁରି ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥ ହୋଇପାରେ। ବୁଭୁକ୍ଷା, ପିଶାଚତ୍ୱ, ରାକ୍ଷସୀଭାବ – ଏପରି କେତେ ଅର୍ଥ। 'ମାଟିଆ ବୁରୁଜର ଜହ୍ନ' କବିତାରେ ଜହ୍ନ, ଇଗଲ, କଳାଘୁମ ଅଜଗର ରାତି ପଦ୍ୟାଂଶର ଅଜଗର ପଦଗୁଡିକ ଗୋଟିଏଗୋଟିଏ ପ୍ରତୀକ। ଏହିପରି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ସମୁଦ୍ରସ୍ନାନ' କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ 'କାଳପୁରୁଷ', 'ଗୋବର ଗଣେଶ', 'ଚମ୍ପାଫୁଲ', 'କପୋତ କପୋତି', 'ଝାଉଁବଣ', ରଙ୍ଗଣିଫୁଲ', 'ଧାନଚୋପା', କବି ରମାକାନ୍ତଙ୍କ କଳାହସ, ଗରୁଡ, ଘଣ୍ଟା, ଝରାପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ଭାବରାଜ୍ୟର ସୀମା ବହୁ ପ୍ରଶସ୍ତ କରିଥାଏ। ଏଇ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ସିନେମା ଗୀତ ମନେପଡୁଚି – "ବହିଯାଏରେ ଗଂଗା, ଉଡେ ତ୍ରିରଙ୍ଗା", ଗଂଗା ଓ ତ୍ରିରଂଗାର ଅର୍ଥ ସୀମା ବୁଝିବା ଆଦୌ କଷ୍ଟ ନୁହେଁ। ବହମାନ ସମୟ ଭିତରେ କେତେ ମଣିଷ, ତାଙ୍କର ସୁଖଦୁଃଖର ସଂସାର ଚାଲିଛି, ତ୍ରିରଙ୍ଗା ଉଡୁଛି – ସବୁ ଭେଦକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଏକତା / ବନ୍ଧୁତ୍ୱ / ସାମ୍ୟ ମୈତ୍ରୀର ଜୟଗାନ ଚାଲିଛି। ଏପରି ବୁଝିବାକୁ ହୁଏ। ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ପ୍ରତୀକର ଅର୍ଥ ବ୍ୟାପକତା କବିତାକୁ ଦିଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଶକ୍ତି ଓ ସମୃଦ୍ଧି। ପ୍ରତୀକକୁ ଧରି ପ୍ରତୀକବାଦୀ କବିତା ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ଏହାର

ଅର୍ଥ କବିତାକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ, ସଂଗୀତ ପରି ମୂର୍ଚ୍ଛନାମୟୀ ଓ ଇଂଗିତ ପୂର୍ଣ କରିବା। ସଚ୍ଚିବାବୁଙ୍କ 'କବିତା ୧୯୬୨'ର "ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନା" ବିଚାର କରିଲେ ପ୍ରତୀକବାଦୀ କବିତାର ବୌଦ୍ଧିକ ଆନନ୍ଦ ସହ ସଂଗୀତ ପରି କୋମଳ ଭାବର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଉପଲବ୍ଧି କରିହେବ -

"ମୋତେ କର ପ୍ରଜାପତି / ତୁମ ବଗିଚାରେ /
ହେ କୁସୁମାକର / ଦିଅ ମତେ କ୍ଷୁଧା ମାଇହିଏ
ମହୁର ସୋରେଇ ଆଉ / ପଞ୍ଚମ ସ୍ୱରର
ନୀଳନୀଳ ଶତାବ୍ଦୀଟିଏ।"

ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ପୂର୍ବରୁ ଶବ୍ଦର ଯାଦୁରେ ଥାଏ ଯେଉଁ ରହସ୍ୟ (ଅର୍ଥ) ଓ ସଂଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ସେଇଠି ପହଞ୍ଚ ହୋଇଯାଏ। କବି କୁସୁମାକରଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ବଗିଚାର ପ୍ରଜାପତି ହେବାକୁ ତାଙ୍କର ଦରକାର ମାଇଲିଏ ନୀଳନୀଳ ଶତାବ୍ଦୀ।

ଚିତ୍ରକଳ୍ପ - ଅନ୍ୟ ନାମ ରୂପକଳ୍ପ। ଅତୀତର କବିତା ଥିଲା ରସର କବିତା। ଉପେନ୍ଦ୍ର, ଦୀନକୃଷ୍ଣ ବା କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କବିତାରେ ରସର ଉପାଦାନ ଥିଲା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର। ଆଧୁନିକ କବିତା କିନ୍ତୁ ରୂପର; ଏହି ରୂପ ହେଉଛି ଶବ୍ଦର ଚିତ୍ର। ଅତୀତରେ ଉପମାକୁ ଧରି କବିତ୍ୱର ଗୁଣ ଓ ଗରିମା ନିର୍ଣୟ କରାଯାଉଥିଲା, ଏବେ ଉପମାର ସ୍ଥାନ ନେଇଛି ଚିତ୍ରକଳ୍ପ। ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଅତୀତର ଉପମାରୁ ପାଇଛି ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ଶବ୍ଦଚିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଭାବଚିତ୍ର ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛି। କବି ମନେ କରନ୍ତି ପାଠକ ନିଜର ପୂର୍ବ ଅନୁଭୂତିରୁ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୁଝିବା ସହଜ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ ଅନୁଭୂତିର ଏକ ବିଦ୍ୟୁତ ସୁଲଭ ସଂଚାର ଘଟେ ମନୋଜଗତରେ। 'ସାବୁନ ଫେଣ ପରି ସଫା', କହିଦେଲେ ପାଠକ ସାବୁନଫେଣ ଦେଖିଥିବାର ଅନୁଭୂତିରୁ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ଇଂଗିତ ବାରିପାରେ। ପ୍ରତୀକର ଅର୍ଥ ବ୍ୟାପକ, କିନ୍ତୁ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ଅର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଅର୍ଥ ଏକକତାହିଁ ଏହାର ମର୍ମ। ପତାକା କହିଲେ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ। ଏହା ପ୍ରତୀକ, କିନ୍ତୁ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା କହିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏକ ପତାକାକୁ ଇଂଗିତ କରେ, ଏହା ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ପରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ।

କବିତାରେ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତୀକ ପରି ପ୍ରାଚୀନ ହେଲେ ହେଁ କବିତାର ରୂପ ଗଠନରେ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଉପମାଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହୋଇଆସିଛି। ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଊନବିଂଶ ଶତକର କାବ୍ୟଚିତ୍ର। କେତେକ ଉଦାହରଣ ସଚ୍ଚିବାବୁଙ୍କ କବିତା - **ପାଣ୍ଡୁଲିପିରୁ**

୧. ଉପରେ ସଫେଦ ଜହ୍ନ / ଅତି ପରିଚ୍ଛନ୍ନ
ବବୁର୍ଚିର ପଗଡି ପରି ସାଦା, (ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ)

୨. ରେଶମୀ ଜହ୍ନର ଇଷତ ଆଲୁଅର ଜରି
ନାରିକେଳର ଶ୍ୟାମଳ ଝାଲେରି ଉପରେ ଝରିପଡୁଛି, ଏରୋପ୍ଲେନ,

୩. ଉପରେ ନାସପାତି ରଙ୍ଗର ଜହ୍ନ
ତଳେ ଅସମ୍ଭବ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଜନତାର ସୁଅ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ।

୪. ଆକାଶରେ ଫିକାଜହ୍ନ ସାବୁନର ଫେଣପରି ସଫା, ପ୍ରତିନାୟକ।

୫. ଯେପରି ସୁନାର ଦାଆ କାଟି କାଟି ଅନ୍ଧାର
ଫସଲ ବୁଣିଦିଏ ହୀରାର ମୁରୁଜ
ହସିଉଠେ ନଦୀପଠା କାଠଯୋଡି ପଥର ବୁରୁଜ, ରାମନାମ ସତ୍ୟହେ।

କବିତା - ୧୯୬୭ରୁ

୬. ପାଣିଖରା, ମଣ୍ଡଖରା ପଣସର ଖୋସା ପରି
ହଳଦିଆ ଚିକଣିଆ ଖରା, ଋରୋଟି ପ୍ରଗୀତ

୭. ସକାଳର ଜିକିଜିକି ଶୁଆପଖିଆ ପୋଖରାଜ ଖରା,

୮. ଅଗସ୍ତି ଫୁଲିଆ ଜହ୍ନ ପୋଛି ଅପରାହ୍ଣ
ଏଇଲାଗେ ମୁରୁଜାଇ ଦେବ ନଈପଠା, ଏକ ଉତୀର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରାବଣ।

୯. କେଉଁ ନିର୍ଜନ ଘରର ହତାରେ
ରାତି ଜଗୁଆଳିର / ମିଂଜି ମିଂଜି ଲଣ୍ଠେଣଟି ପରି
ମନଟା ବେଳେବେଳେ ଖାଁ ଖାଁ କରେ, ଦର୍ପଣ।

୧୦. ସଂଜବେଳେ ଏକ ହାସପାତାଳର ନିଶୂନ ହତା
ଏ ଦିହଟା   ପ୍ରତିଛାୟା।

୧୧. ଖରାର ସୁରାକ ପିଆ ଛନଛନ ମାଛର ଆଖିରେ
ଆଖିର ମାଛରେ
କିଆଫୁଲ ଖରା ଝରିପଡେ। ଋରୋଟି ପ୍ରଗୀତ।

କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ କବିତାରୁ -

୧. ଏ ମୃତ୍ୟୁ କେବଳ ଠିକ୍ ସହରର ସବୁ ଫ୍ୟୁଜ ଅକସ୍ମାତ ପୋଡିଗଲା ପରି,
ଏ ମୃତ୍ୟୁ ବା କାହାପାଇଁ ଚାକିରିରୁ ଅକସ୍ମାତ ଛୁଟି ନେଲାପରି।   (ମୃତ୍ୟୁ)

୨. ଅରଖ ଫୁଲର ଫିକା ବାଇଗଣି ବଉଦ ଉପରେ
ସୂର୍ଯ୍ୟ କେବେ ରହିଯାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ହଳଦିଆ ପ୍ରଜାପତି ପରି
ଆକାଶର ଫିକା ନେଳି ହଳଦୀ ଓ ବାଇଗଣି ମୁଠା ମୁଠା ବଉଦ ଭିତରେ

ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୁଣି କେବେ ନିଭେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଛୋଟହୋଇ
ବ୍ୟାଟେରି ନଥିବା ସାନ ଟର୍ଚ୍ଚ ଲାଇଟ ପରି। (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ - ଦୁଇ),

କବି ରମାକାନ୍ତ ରଥଙ୍କ କବିତାରୁ -

୧. ହଠାତ ଅନ୍ଧାର ହେଲା କାନ୍ଥ ପରି ଓ ମୁଁ
ହେଲି ଅକ୍ଷମ ଅଚଳ, ବର୍ଷାରତୁ।

୨. ଲୁଗା ସବୁ ତିନ୍ତିଗଲେ ଏବଂ ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଅଗ୍ନିରେ
ସିଝିଥିବା ମାଂସ ସବୁ ମୋ ଅସ୍ଥିରୁ ଖସିଲେ ଅସଂଖ୍ୟ
ଫୁଲପରି ଟପ୍‌ଟାପ୍ । ବର୍ଷାରତୁ

୩. ମାଂସସବୁ ଲୁଗା ପରି କାଳକ୍ରମେ ହୁଏ ପୁରାତନ
ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ କେଉଁ ଶ୍ମଶାନର କଦମ୍ବ ଡାଳରେ , ବର୍ଷାରତୁ।

ଏହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା -

୧. ଅନ୍ଧାର କାନ୍ଥପରି - ଆଗକୁ ଯାଇହୁଏ ନାହିଁ।

୨. ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଅଗ୍ନିରେ ମାଂସ ସିଝିଲା ପରି ବର୍ଷା ପାଣିରେ ଦେହ ଥରଥର ହେଲା, ଅର୍ଥାତ ବର୍ଷାର ଶିହରଣ ଦେହରେ ଆଣିଲା କଂପନ, ମନେ ହେଲା ଫୁଲପରି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ମାଂସ ଖସିପଡୁଛି।

୩. କଦମ୍ବ ଡାଳ - ମିଥ୍ ପ୍ରତୀକ - ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଲୁଗା କଦମ୍ବ ଡାଳରେ ଝୁଲାଇ ଦେଇଥିଲେ। ତାର ସ୍ମୃତିରେ କବି ଏଠାରେ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଦେଉଛନ୍ତି। ଦେହ ବା ମାଂସ ଲୁଗାପରି ପୁରୁଣା ହୁଏ ଏବଂ ମଶାଣିର କଦମ୍ବ ଡାଳରେ ଝୁଲିପଡେ, ଅର୍ଥାତ ମୃତ୍ୟୁରେ ମଶାଣିର ନିଆଁରେ ଝୁଲିପଡେ ବା ପୋଡିହୋଇଯାଏ।

ମିଥ୍ - ପୁରାଣରୁ କବି ଚରିତ୍ର ବା ଘଟଣା ଆହରଣ କରିଥାନ୍ତି, କବି କହନ୍ତି ଯେ ଆଧୁନିକ ଜୀବନର କଥା ଲେଖିବା ବେଳେ ସେ ଭାଷାର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି। ପୁରାଣ ହେଉଛି ଅସରନ୍ତି କାହାଣୀ, ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାର ଗନ୍ତାଘର। ସେଥିରୁ କବି ଉଦାହରଣ ଦେଇ ନିଜର ଅନୁଭବ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଭାଷାର ଅଭାବ ପୂରଣ କରନ୍ତି - ଉଦାହରଣ -

(୧) 'ପଥର ନୁହେଁମ ଅହଲ୍ୟା ମୁଁ' - ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର : ଅର୍ଥାତ ମତେ ଭାବନା ଗୋଟିଏ ପଥର, ମୁଁ ଅହଲ୍ୟା। ଅହଲ୍ୟା ପାଷାଣ ହୋଇଥିବା କଥା ପୁରାଣରେ କୁହାଯାଇଛି। ପାଷାଣ ଭିତରେ ଲୁଚିଛି ଅପୂର୍ବ ନାରୀଟିଏ। ସେହିପରି ଆଧୁନିକ ନାରୀ ନିଜକୁ ଅପାଙ୍‌କ୍ତେୟ ପଥର ବୋଲି ଭାବୁନାହିଁ।

(୨)"ଏ କେଉଁ ଜୟଦ୍ରଥ ବଧ ଲାଗି ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ପୁଣି ଅନ୍ଧକାର" - ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର : କବିଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ବିଷୟ ହୋଇଛି ଆଜିର ସମାଜ ଓ ଜୀବନରେ ଘଟୁଥିବା ଘୋର ଅବ୍ୟବସ୍ଥା, ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅଭାବ, ନୀତିନ୍ୟାୟ ଅଧୋଗତି। ଏହି ପରିସ୍ଥିତିକୁ କିପରି ପ୍ରକାଶ କରିହେବ ? ଭାଷା ନାହିଁ ସେହି ଚିତ୍ରର ରୂପ ଦେବାପାଇଁ। ତେଣୁ ପୁରାଣର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହୋଇଛି। ପାଠକମାନେ ଜାଣନ୍ତି ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର କଥା, ସ୍ମୃତିରେ ତାହା ରହିଛି। ପୁରାଣର ସ୍ମୃତି ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଅତୀତର ଅନୁଭବ ବା ଅତୀତର ଘଟଣାର ପ୍ରତିଛବି, ତେଣୁ ଏହାକୁ Racial memory କୁହାଯାଏ। ମନତଳ ଅସରନ୍ତି ସ୍ମୃତିର ଭଣ୍ଡାର। ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଦ୍ରଥକୁ ମାରିବାପାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚକ୍ରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଉହାଡରେ ରଖିଥିଲେ। ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଅନ୍ଧକାର ହେଲାପରି ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିଲା। ଜୟଦ୍ରଥ ଲୁଚିଥିବା ସ୍ଥାନରୁ ବାହାରି ଆସିଲା। (ମନେ ପକାଅ - ସେ ଘଟଣା, ଅର୍ଜୁନ ଶପଥ କରିଥିଲେ ଯେ ସେଦିନ ଯୁଦ୍ଧରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଜୟଦ୍ରଥକୁ ମାରି ପୁଅ ଅଭିମନ୍ୟୁର ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବେ। ଏଣୁ ଜୟଦ୍ରଥ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରୁ ପଳାଇ ଲୁଚି ରହିଲେ। ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲା, ଜୟଦ୍ରଥ ଲୁଚିବା ସ୍ଥାନରୁ ବାହାରି ଆସି ଝିଙ୍ଗାସ କଲେ, "ରେ ଅର୍ଜୁନ, ସଂଧ୍ୟା ହୋଇଗଲା ଏଥର ତୁ ନିଆଁ ଜାଳି ନିଜକୁ ଆତ୍ମାହୁତି ଦେ।" ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚକ୍ରଟି କାଢି ଆଣିଲେ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଗଲେ, ଅନ୍ଧାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଝରିଆଡେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ପରି ଆଲୋକ ଛାଇଗଲା, ଅର୍ଜୁନ ଜୟଦ୍ରଥଙ୍କୁ ମାରିବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ)। ଏବେ କବି ସୀତାକାନ୍ତ ସେହି ଘଟଣାକୁ ସ୍ମୃତିରୁ ଆଣୁଛନ୍ତି ଓ କହୁଛନ୍ତି କେଉଁ ଜୟଦ୍ରଥପାଇଁ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଅନ୍ଧାର ଘୋଟିଛି ? ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପରି ପଚାରିବାକୁ ଚାହେଁ କାହିଁକି ଅନ୍ଧାକାର ? ଏଣୁ ମିଥରେ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ଦୁଇଟି ଘଟଣାର ଉପସ୍ଥାପନ ହୁଏ। ପୁରାଣର ବିଷୟ ଓ ଆଧୁନିକ ପରିସ୍ଥିତି / ଘଟଣା ବା ଚରିତ୍ର। କବିଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦ୍ୱିତୀୟଟିର ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା, ପୁରାଣ ଏଥିପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ, କେବଳ ଅବଲମ୍ବନ ହୋଇଥାଏ। ଏପରି କାବ୍ୟିକ ପ୍ରୟୋଗ ଏକ କୌଶଳ ମାତ୍ର।

୪.୪ ସାରାଂଶ

ଆଧୁନିକ କବିତା ବୁଦ୍ଧିର କବିତା, ସେଥିରେ ବୌଦ୍ଧିକତାର ସ୍ଥାନ ଅମାପ। ପ୍ରତ୍ୟେକ କବି ପ୍ରାୟତ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ, ବହୁପପାଠୀ। ତେଣୁ କବିତା ହୁଏ ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ, ଅନୁଭବ ଓ ଜୀବନର ନାନାଦି ଅନୁଭୂତିର କବିତା। ଆଧୁନିକ କବିତାକୁ ବୁଝିବାପାଇଁ ପାଠକ କବିଙ୍କ ମନୋଜଗତକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ, ଅନ୍ୟଥା କବିତା ବୁଝିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଏ କବିତା ପରୋକ୍ଷ ଭାବର କବିତା, ସିଧାସଳଖ ନୁହେଁ। କବି ବ୍ୟକ୍ତିଗତଅନୁଭୂତିକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ତାହାକୁ ସାର୍ବଜନୀନ ରୂପ ଦେବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି। ସେଇ ଅନୁଭୂତି ବଡ଼ ଦୁର୍ବୋଧ। କାରଣ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଭୂତି ସହ ପ୍ରଜ୍ଞା ଜଡ଼ିତ, ପ୍ରକାସଭଙ୍ଗୀ ବୌଦ୍ଧିକ, ଭାଷା ବ୍ୟଂଜନାଧର୍ମୀ। ଏଣୁ ପାଠକ ପାଖରେ ସିଧା ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ। ଏଣୁ ଆଧୁନିକ କବିତା ବୁଝିବାରେ କଷ୍ଟ ହୁଏ। ଅନୁଭୂତି କବିତାକୁ ଯେତିକି ମାର୍ମିକ କରେ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ବୌଦ୍ଧିକ କରିପାରେ ତାର ଉଦାହରଣ ଆଧୁନିକ କବିତାରୁ ମିଳିଥାଏ।

୪.୫ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(କ) ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ।

୧. ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଥିବା ସଂଗଠନ ଓ ସଂଗଠକଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦିଅ।

୨. ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା।

୩. ଛୋଟ ମୋର ଗାଆଁଟିର କବି ଓ ତାଙ୍କ ପରିଚୟ।

୪. ରାଜଜେମା କବିତାରେ କବିଙ୍କ ଆତ୍ମପରିଚୟ।

୫. କବିତାରେ ମିଥର ଆବଶ୍ୟକତା।

(ଖ) ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତର ମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ।

୧. ଓଡ଼ିଆ ସାମ୍ୟବାଦୀ କବିତାର ସ୍ୱରୂପ ଆକଳନ କର।

୨. ଓଡ଼ିଆ ସାବ୍ୟବାଦୀ କବିତାକୁ କବି ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଅବଦାନ ଆଲୋଚନା କର।

୩. କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟଙ୍କ କାବ୍ୟିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଆଲୋଚନା କର।

୪. ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରୟୋଗବାଦୀ କବିତାର ସ୍ୱରୂପ ଆକଳନ କର।

୪.୬ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ସବୁଜରୁ ସାମ୍ପ୍ରତିକ - ପ୍ରଫେସର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ
- ସତୁରୀରୁ ସହସ୍ରାବ୍ଦୀ - ପ୍ରଫେସର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ
- ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟଜିଜ୍ଞାସା ଓ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ - ପ୍ରଫେସର ଦାଶରଥୀ ଦାସ
- ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର କୁଳ ଓ ଶୀଳ - ପ୍ରଫେସର ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

❑❑❑

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର

Odisha State Open University, Sambalpur

www.osou.ac.in

e-mail: info@osou.ac.in